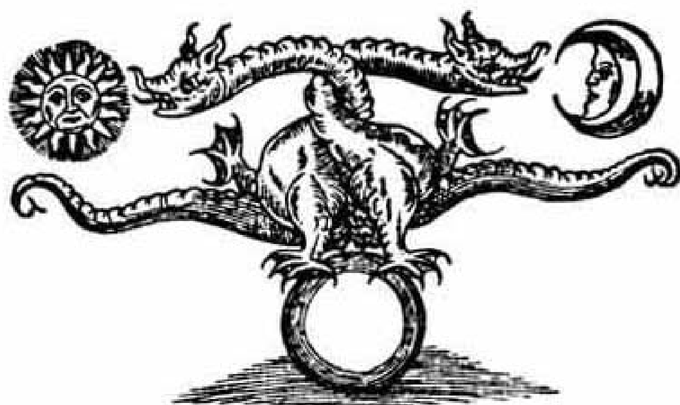
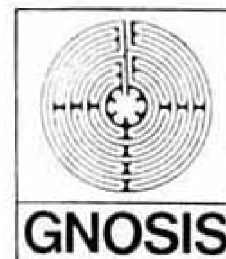

Vasile Lovinescu

Interpretarea ezoterică a unor basme şi balade populare româneşti

Vasile Lovinescu

Interpretarea ezoterică a unor basme şi balade populare româneşti

CARTEA ROMÂNEASCĂ

1993

Coperta de DAN STANCIU

ISBN 973-23-0399-9

CUPRINS

Precizare

Vasile Lovinescu s-a stins din viaţă înaintea definitivării, stilistice şi bibliografice, tuturor studiilor sale elaborate de-a lungul a peste patru decenii, de unde şi anumite inconsecvenţe. Datorită viziunii profund originale asupra problemelor tratate, am considerat că aceste neajunsuri nu pot constitui o piedică în valorificarea studiilor sale cum sînt şi cele cuprinse în volumul de faţă.

A FOST ODATĂ...

Am arătat în sumarul studiu asupra *Crailor de Curtea Veche* că finalitatea necesară unei iniţieri cavalereşti e suprimarea condiţiei temporale prin spaţializarea ei, tehnic vorbind prin cvadratura cercului; proces de reintegrare, de despuiere progresivă a limitelor şi accidentelor substanţei.

Acest proces de spaţializare a Timpului, de transformare a succesiunii în simultaneitate, este mai izbitor în aşa zisa literatură populară. Teoriile asupra originii şi naturii folclorului sînt nenumărate, inepuizabile. Cea mai cunoscută este ipoteza originii populare: geniul etnic crează mituri care fabulează fenomene cosmice şi evenimente istorice, mitul în cazul acesta avînd un caracter net de suprastructură onirică. Este doctrina universitară, oficială. Nu ne face nici o impresie. Credem că ar interesa pe cititor să-i facem cunoscute şi alte perspective care-i vor permite să aleagă ce-i convine.

Astfel, Mircea Eliade: „Întrucît mă priveşte, definiţia care mi se pare cea mai puţin imperfectă, dat fiindcă este

cea mai largă e următoarea: mitul povestește o istorie sacră, relatează un eveniment care a avut loc în timpul primordial, în timpul fabulos al începuturilor."[1] Și în altă parte situează acest început în *illo tempore*. Ne întrebăm: de ce autorul nu scoate toate implicațiile sale și nu ne spune limpede dacă *illud tempus* este o suprastructură proiectată oniric de jos în sus sau este un plan cauzal (*Karana*), față de lumea noastră, prin urmare principal? Problemă incontestabil fundamentală.

Iată acum o altă părere mult mai netă și mai curajoasă. René Guénon scrie: „Concepția însăși a folclorului, astfel cum e înțeleasă în mod obișnuit, se sprijină pe o idee radical falsă, ideea că există «creații populare», produse spontane ale masei poporului[...] interesul profund al tuturor tradițiilor, zise populare, rezidă mai ales în faptul că nu sînt de origine populară[...] avînd o valoare simbolică reală, [...] nu numai că nu sînt de origine populară, dar nu sînt nici măcar de origine umană. Ceea ce poate fi de origine populară este numai faptul supraviețuirii [...]. Poporul păstrează astfel sfărîmăturile vechilor tradiții, trecîndu-se uneori la un trecut atît de depărtat că ar fi imposibil de determinat — el împlinește astfel funcția unei memorii colective. Se constată că ceea ce este astfel conservat conține, sub o formă mai mult sau mai puțin învăluită, o sumă considerabilă de date ezoterice, adică tocmai ce este mai puțin popular prin esență; și acest fapt sugerează prin el însuși o explicație pe care ne mărginim s-o indicăm în cîteva cuvinte. Cînd organizația inițiatică tradițională este pe punctul de a se stinge, ultimii săi reprezentanți pot foarte bine să încredințeze voit acestei memorii colective de care am vorbit, ceea ce altfel s-ar pierde ireversibil; este singurul mijloc de a salva ceea ce poate fi salvat, într-o anumită măsură și în același timp incomprehensiunea naturală a masei este o garanție suficientă că ceea ce este ezoteric se va păstra ca un fel de mărturie a trecutului,

[1]Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, 1989, p. 5.

pentru cei care, în alte timpuri, vor fi capabili să-l înțeleagă."[2]

O remarcă prealabilă se impune. În India, pînă astăzi, și în lumea antică, mitologia, basmul este și era o exteriorizare, o afabulare a unor rituale, îndeobște secrete, ce se oficiau în sanctuare. În ciuda vandalismului creștin, ne-au rămas cioburi din tradițiile antice care nu lasă nici o îndoială: o liturghie reamintea, actualiza și împărtășea periodic Katabaza și Anabaza unui zeu, captivitatea, sfîșierea lui analitică, coborîrea lui în Infern în elementele exilate, urgisite ale Cosmosului și ale Omului; urma învierea, sinteza, apoi înălțarea, exaltarea în Ether, unde „trăgea toată făptura după el." Persefone, Osiris, Thamuz-Adonis, Mitra, Iisus repetau inepuizabil sacrificiul „in divinis" al Omului Universal. Nu insistăm asupra morții și transfigurării „sub specie interioritatis". Ceva mai important nu există în lumea devenirii. Fără acest „stirb und werde!" (mori și devino!) „bist du nur ein truber Gast auf der dunklen Erde" (ești numai un oaspete tulbure pe pămîntul întunecat) — Goethe.

Or, aceeași dramă sacră o găsim în basmul român: Iana Sînziana, Anima Mundi, răpită de Titani, recuperată și readusă la lumină de un erou solar; Făt-Frumos îmbucătățit de Zmeu, ca Osiris, reîntregit și reînviat de Zîna-Isis, alte și alte elemente, toate reintegrate în Hierogamia finală. Concluzia care se impune, făcind comparație cu cele relatate mai sus, e că basmele sînt o exteriorizare mitologică a unor ceremonii culturale, a unor liturghii precreștine, la noi posibil predacice. Fără această perspectivă, studiul basmelor este o deșertăciune. Cum poți fi persan, cum poți fi folclorist?

O asemenea „liturghie" are un început, un mijloc și un sfîrșit (*invocatio, operatio, remissio*). Am spus cîteva cuvinte

[2] René Guénon, *Le Saint Graal*, în *Symboles fondamentaux de la Science Sacrée*, Ed. Gallimard, Paris, 1962.

despre *operatio*; vom spune, vai, numai cîteva despre prima şi ultima.

Vom vorbi imediat de formula iniţială; după ea urmează reamintirea, deci, reactualizarea „momentului" primordial „cînd Cerul şi Pămîntul se întîlneau", „cînd omul atingea cu mîna Cerul", „cînd Dumnezeu şi Sf. Petru se plimbau pe Pămînt" şi atîtea altele. Ne vom limita la debutul basmelor lui Ispirescu. Formula iniţială este generală, următoarele se găsesc disparate şi în alte basme. Ceea ce izbeşte la Ispirescu (sîntem primii care facem următoarea observaţie), spre deosebire de ceilalţi povestitori, este faptul că formulele sînt mereu aceleaşi; în aceeaşi ordine, ca un imuabil ritual.

„A fost odată ca niciodată", început pe care nimeni nu l-a cercetat socotit fiind un nonsens; de fapt un excelent mijloc de ascundere: principiul „scrisorii furate" a lui Edgar Poe. Formula este compusă din două propoziţii, din care a doua e, la prima lectură, incomprehensibilă... „Niciodată" un adverb de timp (în realitate de mod, cum vom vedea), explicitînd ceva absent. Şi iată explicitarea:

În simbolism temporal: „A fost odată, (atunci, cîndva), ca niciodată", deci „in illo tempore".

În simbolism spaţial: „A fost odată, (acolo unde nu este), ca niciodată", deci în timpul spaţializat, adică în punctul unde Axis Mundi, Arborele Lumii, Muntele Polar, intersectează planul nostru de existenţă, punct în care din cauza centralităţii lui, dualitatea, complementarele, condiţiile limitative dispar din lipsă de „loc".

Şi urmează îmbinarea lor: „A fost odată, ca (şi cum n-ar fi fost) niciodată", „că de n-ar fi, nu s-ar povesti" semnificativ pus la prezent.

Urmează formulele temporale pe care le spaţializăm: „pe cînd (acolo unde) plopul făcea pere şi răchita micşunele", contrazicînd principiul de cauzalitate. Aşa cum îl înţelegem noi a este a, deci a nu este b, valabil pretutindeni numai în Arborele Vieţii nu, Ax sintetic unde esenţele vegetale sînt şi ele şi celelalte concomitent în principiul lor comun, în

indistincţiune, dar nu în confuzie. Nu este un fel de a insinua că basmele sînt fructele Arborelui Vieţii?... „pe cînd se băteau urşii în coadă." Replica sumară a bunului simţ: „urşii n-au coadă". Au una, dar atrofiată, şi atrofiatul a fost în mod necesar întreg odată. Dar avem şi azi două Urse cu coadă: Ursa Mare şi Ursa Mică de pe Cerul boreal învîrtindu-se într-un dans sacru în jurul Polului, în jurul Arborelui Lumii; „cînd (acolo unde) se luau de gît lupii şi miorii şi se sărutau înfrăţindu-se". Formulă mesianică, parcă luată din Isaia, „cînd (acolo unde) se potcovea purecele cu 99 oca de fier şi se arunca din slava cerului de unde ne aducea poveşti". Trecerea la limită, saltul calitativ, transmutaţia materiei grosiere în rouă cerească:

„*De cînd* (acolo unde) *se scria musca pe părete,*
Mai mincinos cine nu crede."

O muscă mergînd pe perete se vede şi astăzi, în fiecare clipă, deci vechimea basmului este echivalentă cu vechimea muştii care de cînd a apărut pe lume mergea („scria") pe pereţi.

Iar ultimul vers indică în mod clar că basmul conţine cunoştinţe adevărate, chiar dacă sînt criptate, dar existente din timpuri străvechi, că esenţa basmului este valabilă şi în prezent şi în eternitate.

IVAN TURBINCĂ

Cînd este prezent în lumea noastră, deci imanent, mitul se învăluie într-o indefinitate de coji (*cojas*) ocrotitoare a miezului central. Fiecare coajă exprimă Adevărul adaptat la un anumit nivel de realitate şi este un zid apărător pentru adevărurile mai adînci. Cel mai exterior dintre învelişuri este sensul literal şi în el îşi rup dinţii imensa majoritate a cercetătorilor. Dar pînă la paraclisul de taină din *Ţara de dincolo de negură* se află alte incinte concentrice, următor simbolismului de care am mai vorbit. La fiecare incintă mitul are un sens adecvat ei. Dante reducea la patru sensurile principale. Bineînţeles, patru este un număr convenţional care poate fi indefinit multiplicat.

Poetul florentin declară că toate scrierile — nu numai scrierile sacre — se pot înţelege şi trebuie să se explice principial după patru sensuri — (... „si possono intendere e de onsi esponere massimamente per quattro sensi.)[1] „Este

[1] Dante Alighieri, *Il convivo*, Tratato secundo, Carlo Signorelli, Milano, 1930, cap. I, p. 3.

evident, de altminteri, că aceste sensuri diverse nu pot în orice caz să se distrugă şi să se opună între ele, din contră trebuie să se completeze şi să se armonizeze ca părţile unui întreg tot, ca elementele constitutive ale unei sinteze unice.[...] Avem deci în această privinţă mărturia autorului, mai calificat desigur decît oricare altul ca să ne informeze asupra propriilor lui intenţii. Greutatea începe numai cînd trebuie să determinăm aceste diferite semnificaţii, mai ales pe acelea mai înalte sau cele mai profunde şi aici încep natural divergenţele de vederi între comentatori. Aceştia sînt, în general, de acord să recunoască sub sensul literal, un sens filozofic, sau mai degrabă un sens filozofico-teologic şi de asemenea un sens politic şi social; dar cu sensul literar nu fac decît trei şi Dante ne previne să căutăm patru; care este deci al patrulea? Pentru noi nu poate fi decît un sens iniţiatic, metafizic în esenţa sa şi căruia se rataşează date multiple, care, fără să fie toate de ordin pur metafizic, prezintă un caracter la fel de ezoteric. Tocmai din cauza acestui caracter, tocmai sensul profund a scăpat celei mai mari părţi dintre comentatori; şi totuşi, dacă este ignorat sau necunoscut, celelalte sensuri nu pot fi prinse decît parţial, pentru că el le este principiul în care se coordonează şi se unifică multiplicitatea lor."[2]

Consideraţiile sînt valabile pentru toate creaţiile tradiţionale care posedă implicit un caracter simbolic. Este în special interesant cînd îl aplicăm basmului *Ivan Turbincă*, singura dintre poveştile lui Creangă cu un iz de caracterologie etnică, pe lîngă alte înţelesuri. Sensul etnic al basmului îl constituie faptul că Ivan este un soldat rus slobozit.

Mai întîi să urmărim observaţiile lui O. Bîrlea:

„Varianta Creangă conţine multe elemente ruseşti: numele eroului, Ivan Turbincă, comanda *Paşol na turbinca*, apoi cîteva cuvinte: *tabacioc, vodchi, haraşo, ştoti, Vidma,*

[2] René Guénon, *L'Esotérisme de Dante*, Ch. Bosse, Libraire, Paris, 1925, p. 2-3.

guleai, numele dansurilor *horodinca* şi *cazacinca*. Supoziţia că Ivan Turbincă ar fi de provenienţă rusească este ispititoare, se oferă oarecum de la sine, dar ea nu rezistă criticii [...]. Se poate spune atît despre *Ivan Turbincă*, că el provine dintr-o variantă mai veche moldovenească, cuvintele ruseşti fiind introduse pe teritoriul românesc de către un moldovean care cunoştea întrucîtva lexicul rusesc. Aceasta s-a întîmplat probabil în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, sau în prima jumătate a secolului trecut, cînd pe teritoriul Moldovei au staţionat deseori trupele ruseşti cu ocazia războaielor lungi dintre turci şi ruşi. Este o influenţă exterioară de detaliu de epocă, nu adîncă şi veche, care ar fi vehiculat însuşi basmul din repertoriul rusesc la noi. Creangă le-a păstrat tocmai pentru că sugerează cu putere, atmosfera, dau culoare de epocă, tipizează soldatul rus."[3] Bîrlea nu ştie cît de bine zice...

Coloratura rusească este o pojghiţă, o subţire suprastructură pe oglinda mitului, foarte vechi şi răspîndit în toată lumea. O. Bîrlea constată:

„Basmul trebuie să aibă o vechime considerabilă, fiind atestat în antichitatea îndepărtată, în literatura greacă şi ebraică. Astfel, într-o legendă păstrată de Ferekides — şi care trebuie să fi fost cunoscută cîntăreţului Iliadei —, Zeus trimite moartea la Sisyfos ca să-l ia, dar acesta o ferecă în lanţuri şi nimeni nu mai moare. Într-o legendă ebraică, David leagă şi el moartea. Cît despre scaunul de pe care nu se mai poate ridica cel aşezat, acesta este întîlnit de asemenea în mitologia greacă. Hefaistos confecţionează unul pentru Hera.

Bolte şi Polivka văd în comanda de intrare în sac o rămăşiţă dintr-o veche formulă de descîntec prin care spiritele rele erau închise şi făcute inofensive, atestată în literatura germană încă pe la 1400".[4]

[3] Ovidiul Bîrlea, *Poveştile lui Ion Creangă*, Ed. pentru literatură, 1967, p. 48.

[4] Ovidiu Bîrlea, *Idem*.

Se mai poate da un exemplu celebru din mitologia greacă:

Hefaistos confecţionează o plasă de aur invizibilă, în care prinde strîns şi iremediabil pe soţia lui adulteră, Afrodita, şi pe amantul ei, Ares (*Paşol na turbinca!*). Tot el, dar numai el, care *a făcut, desface*, dă drumul celor doi complici la rugămintea zeilor. Trebuie reţinut că în basmul *Ivan Turbincă*, precum şi în formele complete ale mitului, puterea de a lega este strîns solidară cu aceea de a dezlega. O găsim formulată astfel şi în creştinism. Sîntem obligaţi să trecem dincolo de masca zeflemistă a mitului, pentru a ajunge la miezul lui.

Pentru cititorul obişnuit, „tachinăriile" lui Creangă care îl ating pe „Ivan" sînt relativ inofensive şi anodine. Vom vedea că faptul nu este chiar atît de simplu şi benign. În continuare ne propunem să relevăm sensul adînc al basmului.

Spre sfîrşitul unui ciclu cînd forţele negative sînt în plină expansiune, în loc de a „dezlega", adică de a deschide porţile, păzitorii mincinoşi şi uzurpatori nu mai exercită decît puterea de a „lega", în sensul negativ al cuvîntului: această legare e în realitate o ligatură; arterele care vehiculau sîngele din inima Lumii, prin tot corpul Adamului Cosmic, sînt gîtuite.

Critica pe care o face Creangă nu se exercită de-a dreptul asupra unei colectivităţi din ciclul respectiv, ci asupra unei entităţi reprezentative a ei. Critica este cu adevărat mai virulentă cu cît este deghizată de înfăţişarea simpatică a personajului, de stilul său popular şi sfătos. Deficienţele iremediabile, falimentul intelectual, nulitatea în faţa unor probleme cu adevărat fundamentale, sînt doar insinuate, puse în evidenţă de o lumină blajină şi difuză. Nici un rechizitoriu nu a fost rostit cu mai multă bonomie. În cîteva probleme esenţiale, ca finalitatea omului, stupiditatea lui Ivan e faţuită precum un diamant. Puţina importanţă socială a eroului îl face cu atît mai reprezentativ; episoadele

aparent puerile îi pun în relief carențele, „țărăniile" îl capacitează să reprezinte un tip uman destul de frecvent întîlnit (circumscriind astfel o bună parte a „acoperirii exterioare" a Centrului Suprem numit Rai în basm) care blochează însă căile de acces spre Centrul suprem, canalele de comunicație, umezind punctele nevralgice, plombînd nodurile vitale și porțile strîmte ce asigurau legătura și participarea lumii, comuniunea ei cu Depozitul Spiritual al omenirii, condamnînd-o astfel la tenebrele spirituale. Aparent este un faliment total în funcția capitală de paznic al acestui centru veșnic, implicînd o judecată de valoare absolută împotriva celui căruia îi fusese încredințată paza sa. În realitate este o nouă misiune necesară sfîrșitului de ciclu încredințată altui spirit decît paznicul centrului veșnic. Fără aceasta, pe plan macrocosmic, ciclul nu și-ar fi putut manifesta posibilitățile cele mai sinistre, deci nu ar fi putut să se încheie.

Dacă Centrul Suprem este inviolabil în el însuși, cum i-o arată calificativul lui sanscrit (*Agarttha*), nu se poate spune același lucru despre acoperirea sau acoperirile lui exterioare, de-a curmezișul cărora trec în mod necesar căile și cărările de acces, care singure fac posibilă legătura cu lumea exterioară și invers; dacă și ele ar fi inviolabile (este sensul cuvîntului Agarttha), orice contact dintre centru și circonferință ar deveni imposibil. Cum am spus, Agarttha înseamnă „inviolabilă", dar nu inaccesibilă pentru cei calificați, care cu „bună intenție" tind spre ea. Cît despre „acoperire", ea este eminamente vulnerabilă din cauza funcției sale de intermediară. Nimeni nu poate stinge soarele de pe cer, dar primul Caliban venit poate vopsi în negru ferestrele casei, așa că pentru cei ce locuiesc în ea soarele este ca și cum n-ar fi.

Punctele de tangență ale lumii cu Centrul ei au o triplă constituție, spirituală, psihică și fizică, aceasta din urmă, în primul rînd geografică. Și nimic nu se poate pîngări mai ușor decît geografia. În adevăr, tărășenia lui Creangă nu

minte cînd ni-l arată pe Ivan stînd sentinelă la poarta Raiului și merge la poarta Iadului cu ce rezultat; o putem constata acum în acest basm oracular.

Basmul *Ivan Turbincă* nu este o judecată decît prin implicații; în primul rînd, există un flagrant delict aparent, un proces-verbal de carență în cadrul unei misiuni. Noi nu avem de făcut decît să dezghiocăm aceste așa-zise carențe din coaja lor voit trivială, să le constatăm pe măsura apariției în cursul basmului. Le putem măsura gravitatea, cînd avem criteriile necesare ca să realizăm ce ar fi putut face și ce ar fi putut fi Ivan, dacă ar fi corespuns misiunii sale. Anecdota este reprezentativă pentru că și personajul este simbolic, tot așa de simbolic ca și acela al conaționalului său Platon Karataev, „picătură de apă într-un ocean", din romanul *Război și pace* al lui Tolstoi.

Cît despre calitatea demonstrativă a mitului, reamintim ce am spus: cu cît crește distanța dintre polul esențial și polul substanțial al mitului, dintre rădăcinile lui ascunse și haina trivială, cu atît este mai adînc tîlcul lui și capacitatea de a fi reprezentativ. Aici rezidă superioritatea decisivă a mitului asupra filosofiei, pentru că mitul nu e o judecată preconcepută a lumii, ci coextensiv procesului ei de creație, de producție și de resorbție. Nu explică inexplicabilul, ci îl semnifică. „Mitul încarnează cea mai înaltă aproximație a adevărului, ce poate fi tradusă în cuvinte."[5]

„Amu, cică era odată un rus, pe care îl chema Ivan. Și rusul acela, din copilărie se trezise în oaste. Și slujind el cîteva soroace de-a rîndul, acum era bătrîn. Și mai-marii lui, văzîndu-l că și-a făcut datoria de ostaș, l-au slobozit din oaste, cu arme cu tot, să se ducă unde a vrea, dîndu-i și două carboave de cheltuială.

---

[5] Ananda K. Coomaraswamy, *Hindouisme et bouddhisme*, Ed. Gallimard, Paris, 1949, p. 26.

„Ivan atunci mulţămi mai-marilor săi şi apoi, luîndu-şi rămas bun de la tovarăşii săi de oaste cu care mai trase o duşcă, două de rachiu, porneşte la drum cîntînd."

Din punct de vedere microcosmic, Ivan aparţine castei războinicilor, este un *kṣatrya*, or, misiunea esenţială, am putea spune definitorie a acesteia, după tradiţii unanime, este să stea la periferia unui centru spiritual, apărîndu-l de năpădirile din afară a celor nechemaţi şi a profanatorilor, dar, în acelaşi timp, asigurînd legătura cu cei chemaţi din afară, în măsura calificării lor. Poziţia, postul lui simbolic, se află la ultima incintă a Raiului, acolo unde se găseşte Poarta Strîmtă, gîtlej de comunicare între lumea noastră şi cealaltă. De aceea, în mituri, porţile strîmte, punţile de trecere, sînt păzite de cei ce-au realizat o iniţiere regală, iar centrul era ocupat de contemplativii puri, desăvîrşiţii unei iniţieri sacerdotale. Altădată, păzitorii sînt entităţi mitice, cîini năzdrăvani, balauri, zgripţuroi, îngeri cu săbii de foc.

Reducînd-o la semnificaţia esenţială, situaţia războinicului se dovedeşte prin excelenţă intermediară, deci provizorie: după ce a slujit cîteva soroace, potrivit expresiei lui Creangă, războinicul care şi-a împlinit datoria trebuie să-şi însuşească un caracter sacerdotal, trecînd la centru, predînd postul său unor ostaşi incipienţi. Nu e îngăduit să rămînă pe locul lui şi, dacă rămîne, echivalează cu o descalificare majoră, pentru că ţinta, terminusul lui necesar îl reprezintă punctul central al incintei. De la poarta Cetăţii trebuie să ajungă la paraclisul din mijloc. Este un proces de integrare, de trecere la limită. De la etapa activă, războinicul trece la faza contemplativă sacerdotală, marea în care trebuie să se verse. Este unul din marile momente critice ale unei realizări iniţiatice, pentru că implică o schimbare totală în fiinţa omului, o *metanoia*. Disciplina pe care războinicul a urmat-o pînă acum devine o povară, o inutilitate. Aripile se prefac în plumb la o anumită înălţime, de unde operează Atracţia Cerului. La o anumită stază a

metamorfozei, fluturele trebuie să-şi lase în urmă gogoaşa ca şi noul născut placenta.

În realitate lucrurile nu sînt chiar aşa de simple, pentru că intervin anumite *distinguo*. Astfel trebuie făcută o deosebire netă între realizarea spirituală, prin definiţie interioară, a individului şi diferitele lui funcţiuni, relativ exterioare în sînul organizaţiei iniţiatice din care face parte. Aşa de pildă, titularul unei funcţiuni poate să nu aibă gradul de realizare spirituală pe care ar implica-o titlul său, aceasta din cauza decăderii organizaţiilor iniţiatice în vremile noastre. Un mason poate fi Maestru, Venerabil al unei loje, neavînd nici pe departe gradul spiritual pe care îl presupune titlul lui. Găsim exemple în acest sens chiar în vremea cînd mai exista adevărata masonerie.

Din contra, fiinţe care de mult s-au integrat în centrul lor şi acel al lumii, pot, din anumite motive, prudenţă, necesitatea de a rămîne în obscuritate din cauza stării lor spirituale inefabile, să rămînă în funcţiunea relativ periferică de „păzitor", deşi, personal, se găsesc în centrul, în Sfînta Sfintelor. Comandanţi de oşti, oameni de stat, voevozi, regi şi împăraţi şi-au ascuns starea interioară în haina lor de paradă, sau în armura lor, camuflaţi şi deghizaţi. Precauţia, dar şi inefabilul stării lor lăuntrice impunea ocultarea. În pînza de păianjen a ezoterismului, trebuie să întrebuinţăm spiritul de fineţe, nu acel de geometrie.

În studiul carierei lui Ivan, trebuie ţinut seama de aceste precizări. Muscalul nostru ar fi putut atinge cele mai înalte şi mai transcendente realizări spirituale şi să rămînă „soldat prost", funcţional, din consemn, santinelă la pragul unui edificiu în care este în realitate stăpîn. Smerenia i-ar fi fost pavăză şi mască. Dar Ivan nu poate împlini funcţia de gardian, din prostie. Vom căuta să explicăm cum ar fi trebuit s-o împlinească şi vom arăta că incapacitatea lui este semnul unei ignoranţe a ierarhiei reale a universului, deci a constituţiei lui.

Povestea vieţii lui Ivan începe în acel moment deosebit de grav, cînd, epuizînd ciclul vieţii active, trebuia să păşească în acela al vieţii contemplative. Altfel spus, Ivan „moare" la începutul basmului, fie că este vorba de moartea obişnuită sau de moartea iniţiatică, care, intervenind în viaţă, păstrează pentru acei din afară aparenţele vieţii. Şi una şi alta sînt la fel de efective, deosebite numai pe dinafară. Fie în corp, fie lepădîndu-l, Ivan se găseşte în momentul cel mai important din viaţa unui om, inevitabil, fie că-l vrea sau nu (nu i se cere părerea): întîlnirea cu Absolutul. Şi, în adevăr, de abia iese din curtea cazărmii, părăsind viaţa lui de pînă acum, că Ivan se găseşte îndată faţă în faţă cu Dumnezeu şi cu tovarăşul său nedespărţit din peregrinările lui de pe pămînt, Sf. Petru, „Verhovnicul" Apostolilor, şi mai ales pentru că Sf. Petru este purtător al cheilor. Este normal ca un Ivan, puţin băut şi rătăcitor, deci aflîndu-se pe o treaptă inferioară de puritate, să întîlnească un Dumnezeu tot rătăcitor. Mersurile lor converg, cu necesitate, la trecătoarea critică:

„şi cum mergea Ivan şovăind cînd la o margine de drum cînd la alta, fără să ştie unde se duce, puţin mai înaintea lui mergeau din întîmplare, pe o cărare lăturalnică, Dumnezeu şi cu Sfîntul Petru, vorbind, ei ştiu ce..."

Natural, ipostaza divină pe care o întîlneşte Ivan nu este aceea a dumnezeului transcendent, ci al celui imanent, ordonator şi rector al lumii, pe care o cîrmuieşte ţinînd seama de condiţiile şi de realităţile ei imediate, în speţă inerente sfîrşitului de ciclu, neputîndu-le eluda deoarece el, în ipostaza lui transcendentă, a declarat legea evoluţiei ciclice în cosmos. Şi atunci cum să n-aibă de-a face inevitabil cu Ivan, deoarece el reprezintă una din trăsăturile esenţiale ale unui sfîrşit de ciclu: demonstrarea fără echivoc a descalificării colaboratorului pămîntesc al lui Dumnezeu. Este tema principală a povestirii, deoarece acesta depăşeşte limitele misiunii pe care o primeşte.

Sfîntul Petru, cu o funcţie şi cu o responsabilitate mai restrînsă, vede numai realitatea imediată, anume, un om care în momentul cel mai important al vieţii sale, întîlnirea cu Dumnezeu şi cu moartea, este beat şi mătăhăeşte de la o margine la cealaltă a drumului, dezorientat, deşi se află la orientul veşnic.

„— Doamne, zise atunci Sfîntul Petru, spăriet, ori hai să ne grăbim, ori să ne dăm într-o parte, nu cumva ostaşul cela să aibă harţag şi să ne găsim beleaua cu dînsul. Ştii c-am mai mîncat eu odată de la unul ca acesta o chelfăneală.

— N-ai grijă Petre, zise Dumnezeu. De drumeţul care cîntă să nu te temi; ostaşul acela e un om bun la inimă şi milostiv. Vezi-l-ăi? Are numai două carboave la sufletul său; şi drept cercare, hai, fă-te cerşetor la capătul ist de pod şi eu la celălalt şi să vezi cum are să ne deie amîndouă carboavele de pomană, bietul om! [...]

Atunci Sfîntul Petru să pune jos la un capăt de pod, iar Dumnezeu la celălalt şi încep a cere de pomană.

Ivan, cum ajunge în dreptul podului, scoate cele două carboave de unde le avea strînse şi dă una lui Sfîntul Petru şi una lui Dumnezeu, zicînd:

— Dar din dar se face raiul. Na-vă! Dumnezeu mi-a dat, eu dau şi Dumnezeu iar mi-a da că are de unde."

Este o parafrazare profană a vorbei lui Iov: „Dumnezeu mi-a dat, Dumnezeu mi-a luat, fie Numele Domnului binecuvîntat!" În basmul nostru schema de circuit a harului ceresc este şi mai bine subliniată. Incontestabil că în vremile lui bune, Ivan avea o justă intuiţie a propagării harului divin pe un sinusoid de plus şi minus. Trebuie să creezi un gol pe pămînt pentru ca un har din cer să-i ia locul.

Dacă privim simbolic bilanţul vieţii lui Ivan, de pînă acum, constatăm obiectiv că rusnacul este instinctiv milostiv, că şi-a făcut conştiincios meseria de ostaş timp

îndelungat. Vorbind în stilul tradiției hinduse, Ivan are reale aptitudini pentru yoga acțiunii (karma-yoga) și reale calificări pentru yoga devoțională, chiar devoțiunea consecrațională (Bhakti-yoga), dacă ținem seama de spusa lui despre „circuitul" carității. Dar hindușii sînt categorici: aceste două yoga sînt strict preparatorii, nu duc la *Mokșa* (Liberațiunea), care este un salt în Absolut, în Vidul metafizic, accesibil numai prin Jnana-yoga (Yoga Cunoașterii). Altfel spus, Ivan a ajuns la punctul în care acțiunea și caritatea și-au terminat misiunea, cînd trebuie să se cufunde în Oceanul Informal. De obicei, eroii basmelor sînt adolescenți; în *Ivan Turbincă* eroul e un om în pragul bătrîneților, cu trei sferturi din viață îndărătul lui. Și-a făcut datoria în trecut în starea în care s-a trezit de copil, e bun la inimă, deci îndrituit să treacă podul care desparte lumea fenomenală de cea cauzală. Ca și Parsifal la începutul „căutării" sale, Ivan comite un păcat grav prin omisiune: nu întreabă și nu se întreabă cu ce pod are de-a face și cine sînt cei doi paznici ai lui. Bunătatea și aptitudinile practice nu sînt o chezășie completă pentru realizarea spirituală, nici măcar pentru exercitarea unei funcțiuni în sînul unei organizații inițiatice; trebuie să li se suprapună o cunoaștere, fie ea măcar numai teoretică; mai trebuie conștiința unei colaborări lucide cu rectorul Universului pentru împlinirea planului Marelui Arhitect. Pentru a împlini corect o funcție spirituală în lumea noastră trebuie să știi cine și ce e acel ce te misionează. O funcție trebuie înțeleasă de sus în jos, dar și de jos în sus. Or, Ivan nu știe cine sînt cei doi păzitori ai podului și ce este podul. Tot basmul nu face decît să demonstreze că Ivan reprezintă prototipul spiritului neascultător, care, din cauza decadenței ciclului sumbru, depășește limitele funcției care i-a căzut pe cap. Îi lipsește elementul central: intelectul pur, „il ben del'inteletto", cum îl numește Dante, și nu este un deficit individual ci o descalificare rasială, umană (pentru că Ivan e generic). Trece podul, plătește vămile la cele două capete ale

lui, dînd cele două carboave, rezumat chintesențial al facultăților lui active și afective. Ca răsplată și punere la încercare primește cele două carboave înapoi, dar sub altă formă, divinizate, transformînd în turbincă punguța cu doi bani. Aceleași puteri le sînt inerente și uneia și alteia. Cele două carboave, ca și bănuții, sînt Sol și Luna din Athanorul alchimic, respectiv Turbinca și Punguța. Prin aceasta reprezintă și puterea de a lega și a dezlega (*potesatas ligandi et deligandi*). Ea conferă puterea de a băga orice în ea și apoi de a scoate ceea ce s-a băgat, punct diacritic, nod vital, orificiu sensibil, cu virtuți de constricțiune și de expansiune, ca un substitut al Inimii Lumii, cu sistola și diastola ei. Este un simbol tipic al puterii cheilor. Spus mai precis și mai adaptat intenției basmului nostru, Ivan capătă cheile Orientului, dar nu ca o răsplată pentru atingerea unui înalt plan de realizare inițiatică, ci prin „coinciderea" cu limita geografică a Centrului Lumii, coinciderea mai mult uzurpată decît legitim cîștigată. El se află, la acest sfîrșit de ciclu, la toate capetele de poduri nordice, la toate vadurile și vămile care leagă lumea noastră cu Paradisul Pămîntesc. De aceea Dumnezeu conferă aparent paradoxal unui neascultător funcția de paznic al Raiului, *pentru a-i demonstra că nu este demn de ea.* Cum poți califica altfel decît nevrednic pe un psihopomp beat, care trece podul „mătăhăind și cîntînd"? Cum își îndeplinește Ivan funcțiunea de Paznic al Raiului o știm foarte bine acum. Microcosmic vorbind cele două carboave simbolizează faptul că Ivan realizează [în momentul primirii lor] un echilibru energetic al spiritului pe o anumită treaptă - a 12-a din cele 14 trepte de purificare subangelice. Aici este nevoie de o explicație. Eliminarea influențelor negative se face pe calea rigorii pentru cei ce nu știu cum să procedeze ca să obțină ajutorul lui Dumnezeu pe calea milei. De la treapta a 12-a în sus pînă la a 14-a subangelică și apoi în stare angelică se primește ajutor pe calea milei [Misericordia] de către spiritele ascultătoare. De aceea Ivan iese din armată „că și-a

împlinit sorocul", adică a ajuns la treapta a 12-a, dar nu a atins o puritate completă, un echilibru al tuturor energiilor spiritului său aşa cum este simbolizat de cei 2 bănuţi ai văduvei din Biblie şi spre deosebire de aceasta, care îi dă lui Dumnezeu pe amîndoi, [adică întregul ei spirit cu toate energiile: [yang + yin] complet echilibrate (pe treapta a 14-a), Ivan le desparte dînd o carboavă la un capăt de pod şi cealaltă la celălalt capăt de pod, producînd astfel o dezbinare între yin [receptacol] şi yang [cel ce dă şi umple receptacolul yin]. Dumnezeu îi redă cele două carboave pe calea milei, adică posibilitatea de a face echilibrul energiilor pe o treaptă superioară. Dar Ivan se dovedeşte a fi un spirit neascultător deoarece nu primeşte imediat să se pună în slujba lui Dumnezeu ca paznic al Raiului, post oferit de Dumnezeu, de aceea primeşte o misiune corespunzătoare unui sfîrşit de ciclu, dar aşa cum reiese din basm el îşi depăşeşte limitele, fapt care îi pricinuieşte decăderea în starea de spirit rătăcitor.

Mai găsim în text un fapt semnificativ:

„Ivan atunci, cuprins de fiori, pe loc s-a dezmeţit, a căzut în genunchi dinaintea lui Dumnezeu şi a zis:

—Doamne dacă eşti tu cu adevărat Dumnezeu, cum zici, blagosloveşte-mi turbinca asta ca, ori pe cine-oiu vrea eu, să-l vîr într-însa şi-apoi să nu poată ieşi de-aici fără învoirea mea.

Dumnezeu atunci zîmbind, blagoslovi turbinca, după dorinţa lui Ivan, ş-apoi zise:

— Ivane, cînd te-ai sătura de umblat prin lume, atunci să vii să slujeşti şi la poarta mea, căci nu ţi-a fi rău.

— Cu toată bucuria, Doamne, am să vin numaidecît, zise Ivan. Dar acum, deodată mă duc să văd, nu mi-a pica ceva la turbincă?

Şi zicînd asta, apucă peste cîmpii."

Deci Creangă o spune textual: Ivan bate cîmpii, într-un moment cînd traiectoria verticală, fără abatere şi fără şovăială, este riguros obligatorie, deoarece ţinta finală este perfect cunoscută şi nu face nici o îndoială. Altfel spus, el se abate peste cîmp de la linia dreaptă a drumului care duce direct la punctul cosmic de unde pleacă puterile turbincii. E o cădere la probaţiune.

Fără îndoială, Ivan primeşte turbinca din partea lui Dumnezeu numai ca un depozit temporar, ea fiind mai mult o piatră de poticnire pentru posesorul ei, întîrziindu-i calea din cauza ispitei puterilor excepţionale care zac în ea. Or, de la început pînă la sfîrşit, Ivan are intenţia s-o stăpînească pentru totdeauna, altfel spus, să rămînă perpetuu în zona intermediară, fără nici o finalitate de transcendere a lumii pe care turbinca o simbolizează şi o regentează. Ceea ce Dumnezeu îi cerea lui Ivan era să părăsească de bună voie turbinca, să păşească de la postul său de războinic, deoarece-şi împlinise soroacele, la punctul central al Paradisului, schimbînd o funcţie războinică cu una contemplativ-sacerdotală. Dacă nu de voie, Ivan va fi constrîns să piardă turbinca de nevoie, cum se vede la sfîrşitul basmului, dar atunci va fi un faliment pentru el şi pentru ceea ce reprezintă. Dumnezeu îi ia turbinca, nevrednic fiind Ivan de ea, condamnîndu-l să rămînă o indefinitate de timp, în regiunile intermediare lipsite de finalitate. Abuzul de puterile turbincii reprezintă un simptom că posesorul ei este calificat pentru o rătăcire fără sfîrşit în planurile mediane; pe un asemenea om îl scuipă afară Moartea, agentul tuturor palingeneziilor, Raiul şi Iadul, cum se vede la sfîrşitul basmului. Dumnezeu îl sfătuieşte pe Ivan să nu se încurce pe drumuri şi să vină de-a dreptul la rai, sau cel puţin să nu zăbovească în tribulaţiile lumii:

„— Ivane, cînd te vei sătura tu de umblat în lume, atunci să vii să slujeşti şi la poarta mea că nu ţi-a fi rău."

Dar pe Ivan îl interesează, ca pe toţi oamenii de acum, mai mult puterea decît principiul care o crează.

„ — *Cu toată bucuria, Doamne; am să vin numaidecît zise Ivan. Dar acum, deodată, mă duc să văd nu mi-a pica ceva la turbincă?*
Şi zicînd aceste, apucă cîmpii..."

Am repetat citatul pentru importanţa sa. Ivan bate cîmpii. Din acest moment capătă porecla de Turbincă. Pe lîngă această poreclă, mai găsim trei în Creangă, toate patru, la fel de admirabile, căpătate pe drum, ceea ce le subliniază caracterul iniţiatic al celui de al doilea nume. Nu elimină numele de botez, ci se suprapun lui: Prepeleac, Ipatie Păţitul, Harap-Alb. „Prepeleac", nume ţărănesc al lui Axis Mundi, al Crucii cu trei dimensiuni, prin urmare al Omului Universal; Ipatie este cel prea Înalt, „păţit" prin necesitate, pentru că a străbătut victorios Marea Patimilor; Harap-Alb care este numele românesc al *Yin-Yang*-ului, echilibrarea perfectă de antinomii; în sfîrşit Turbincă, stăpînul nevrednic temporar al cheilor. Ivan este singurul din aceşti eroi, care nu este la înălţimea numelui căpătat şi decade din demnitatea şi privilegiile lui.

Dar cînd refuzi să te urneşti dintr-un anumit plan cucerit, uzul puterilor inerente acestui plan (în cazul nostru, puterile Turbincii), devine abuz şi vom vedea că de acum înainte Ivan îşi întrebuinţează darul alandala, bătînd cîmpii.

„*...(Ivan) apucă peste cîmpi de-a dreptul, spre nişte curţi mari boiereşti, care de abia se zăreau înaintea lui, pe culmea unui deal. Şi merge Ivan şi merge, pînă cînd pe înserate ajunge la curţile celea (...) Boierul acela cică era cam sgîrcit, dar văzînd că Ivan este om împărătesc, n-are ce să facă.*"

Şi-l bagă în nişte case bîntuite de draci. Ivan

„ *se tolăneşte aşa îmbrăcat cum era pe un divan moale ca bumbacul, punîndu-şi turbinca cu cele două carboave sub căpătîi.*"

Creangă precizează acestea, pentru că cele două carboave (Sol-Luna) sînt izvorul dublei puteri de a lega şi a dezlega, ale Turbincii. Diavolii zădărîţi în propria lor vizuină nu-i dau pace toată noaptea, pînă cînd Ivan:

„ — Paşol na turbinca ciorti (subl. n).
Atunci diavolii odată încep a se cărăbăni unul peste altul în turbincă de parcă-i aducea vîntul. Şi după ce intră ei cu toţii înlăuntru, Ivan începe a-i ghigosi muscăleşte. După aceea, leagă turbinca strîns la gură, o pune sub cap, mai trîntindu-le prin turbincă nişte ghionturi ruseşti, colea cum ştia el, de da inima din draci. Apoi se culcă cu capul pe dînşii..."

Scaraoschi, care vine să vadă ce-i fac dracii lui de întîrzie aşa mult, pe la cîntători, păţeşte la fel ca supuşii lui.

A doua zi, Ivan îi scoate unul cîte unul din turbincă şi în faţa întregii curţi a satului, în frunte cu boierul, le trage o chelfăneală că toţi se jură că nu vor mai veni acolo.

„ — *N-oi mai veni, Ivane, cîte zilişoare oiu avé eu, zicea Ucigă-l Crucea, cuprins de usturime şi se tot ducea împuşcat.*
Iară oamenii ce priveau şi mai ales băieţii leşinau de rîs."

Cu toată rugămintea boierului să rămîie la curte, Ivan porni mai departe.

„ — *Călătorie sprîncenată, zise boierul. De rămîneai îmi erai ca un frate; iară de nu, îmi eşti ca doi.*"

Mi se pare mie că şi boierul, cît era de boier luase frica turbincei, de nu-i păru aşa de rău după Ivan, care-i făcuse atîta bine."

Prima ispravă a lui Ivan! Casa părăsită şi bîntuită de duhuri rele îşi avea rostul ei. Servea de abces de fixaţie pentru draci; a-i scoate de acolo, înseamnă să-i facă să prolifereze în toată lumea fără a le mai da de urmă. Ivan operează tumoarea ca s-o transforme în metastază. Toate datinile şi legendele sînt unanime: în marile epoci tradiţionale, cînd ambianţa era în întregime mitologică, lumea era bîntuită de duhuri rele, în mod necesar dealtminteri, căci unde se manifestă o mare lumină, se desfăşoară firesc şi o mare umbră; dar responsabilii acestor civilizaţii tradiţionale fixau cu înţelepciune aceste duhuri în locuri caracterizate, riguros identificate: bălţi, mlaştini, scorburi, pustietăţi, cimitire, unde nu puteau face mare rău: toată lumea ştia că acolo era casa lor; putea prin urmare să-i ocolească. Cine se temea de ei nu avea decît să-i înconjure şi să nu-i zădărască. O casă pustie bîntuită de draci este o închisoare de draci. A-i alunga de acolo, unde toată lumea îi ştia, înseamnă să deschizi burduful lui Eol. Răul se depersonalizează şi devine o substanţă anonimă malefică, neidentificabilă, încălcînd toată faţa pămîntului, sate, oraşe, oameni, cele mai ascunse colţişoare ale naturii şi ale sufletului, literalmente nedetectabilă. Se fixează ca treponemul pe cutele cele mai adînci ale fiinţei omeneşti.

„...Ivan însă nici nu se gîndea la asta; el îşi căuta acuma de drum, întrebînd din om în om unde şade Dumnezeu. Dar pe toţi cîţi îi întreba dădeau din umere, neştiind ce să răspundă la aşa întrebare ciudată.

— Numai Sfîntul Neculai trebuie să ştie asta, zise Ivan scoţînd o iconiţă din sîn şi sărutînd-o pe dos şi pe faţă.

Şi atunci, ca prin minune, se şi trezeşte Ivan la poarta Raiului; Şi nici una, nici două, odată începe a bate în poartă cît ce putea."

Procedînd astfel, răspunde unei invitaţii pe care Dumnezeu o adresează tuturor oamenilor. Este firesc şi în natura lucrurilor. Dar, în cazul lui Ivan, îndemnul are un anume tîlc. Trecător şi stăpîn temporar al celui mai exterior dintre podurile ce despart lumea noastră de cealaltă, stăpîn tot atît de temporar al turbincii, avînd puterea să deschidă şi să închidă aceste „poduri", desăvîrşirea logică a acestei stări de fapt era demersul concentric al lui Ivan spre adevăratul şi ultimul pod, care este poarta raiului, unde se afla finalitatea lui ca şi a celorlalţi oameni. Ca să poată intra, trebuia ca Ivan, înainte de toate, să „conceapă", să simtă ce este Raiul, dacă ne putem exprima în acest fel. În al doilea rînd, trebuia să rostească anumite cuvinte de pasă, să răspundă întrebărilor portarului interior al Raiului, cum este legea tuturor iniţierilor, în care justificarea şi stabilirea calităţii de legitim solicitant este un rit esenţial.

Sub forma hazoasă a unui schimb de cuvinte între doi ţărani, ne găsim în faţa unui ritual de iniţiere, în care recipiendarul este examinat şi probat de recipient. Ceea ce trebuie să dovedească este, cum am spus-o, dreptul său de a păşi un prag, despărţind două lumi deosebite fără măsură comună între ele: lumea noastră şi Paradisul, care nu au comun decît o poartă strîmtă ce le desparte şi le uneşte în acelaşi timp.

Iată începutul dialogului dintre Portar şi solicitant, destinat, cum este obiceiul obştesc, să stabilească identitatea pelerinului şi justa simţire a „ţinutului" în care vrea să păşească; iată cum îşi imaginează Ivan Raiul. Dar mai întîi identificarea:

„— Boc, boc, boc!

— Cine-i acolo? întreabă Sfîntul Petre.

— Eu.

— Care eu?

— Eu, Ivan"

De la primele două întrebări-răspunsuri, „procesul", să vorbim ca în justiţie, este pierdut, şi cazul închis: ultima vorbă pe care nu trebuia s-o rostească Ivan la uşa Raiului este monosilabul „eu". Căci în lumea cauzală nu se poate pătrunde decît în măsura în care dispare Eul, în care se rezumă întreagă individualitate; în Rai rămîne numai Personalitatea transcendentă, adică aceea ce depăşeşte Numele şi Forma (*Nama-Rupa*), specifice numai Eului. Prin simplul fapt că a răspuns „eu", Ivan, lamentabilul erou al basmului, întoarce spatele Raiului. Restul dialogului este consecvent şi demn de acest început, bufonerie şi sarcasm al lui Creangă.

Cîteva lămuriri sînt necesare pentru cititorul neobişnuit cu această ordine de consideraţii. Poarta Raiului, *Janua Coeli*, prin faptul că îi este inerentă dubla putere de a primi şi de a respinge, asumă un dublu chip, unul de mizericordie, altul de rigoare. Mai precis, sub acest din urmă chip apare celui care încearcă să treacă prin ea, pînă cînd dovedeşte că are calificările necesare pentru a o străbate; atunci devine poartă de mizericordie. La început poarta este un cap de meduză sau de monstru compozit, precum se găseşte, mai mult sau mai puţin stilizat, în toate părţile lumii, numit în India *Kala-Mukha* şi *Kîrti-Mukha*, în China, *T'ao-t'ie*.

T'ao-t'ie nu este în realitate nici tigru, nici urs, nici un alt animal determinat. D. Hentze descrie astfel caracterul compozit al acestei măşti fantastice: „bot de carnasier armat cu dinţi mari, coarne de bivol sau de berbec, faţă şi pene de bufniţă, cioturi de aripi, ghiare de pasăre, ornament frontal în formă de greiere." Această figură este foarte veche în China, deoarece se găseşte în bronzurile dinastiei Ciang; numele de *T'ao-t'ie*, care este tradus de obicei prin «lacom» sau prin «căpcăun», pare să nu-i fi fost dat decît mult mai tîrziu; totuşi, denumirea este foarte justă, pentru că, în adevăr, de un monstru «devorator» este vorba. Şi despre Kala-Mukha: „...Kala este de fapt Timpul «mistuitor», dar desemnează prin transpoziţie Principiul, ca «destructor» sau mai degrabă «transformator» raportat la manifestare, pe care o readuce la starea nemanifestată, rezorbind-o în el, ceea ce e sensul cel mai înalt în care Moartea poate fi înţeleasă."[6] [...]

„După starea la care ajunge fiinţa în faţa ei, gura sa este pentru ea «poarta Liberaţiunii» sau «fălcile Morţii». Acest ultim caz, este acela al omului obişnuit, care trebuie, trecînd prin moarte, să revină într-o altă stare de manifestare, în timp ce primul este acel al fiinţei care este «calificată să treacă prin mijlocul Soarelui», prin mijlocirea «razei a şaptea» pentru că s-a identificat deja cu Soarele însuşi şi astfel la întrebarea «cine eşti?», care îi este pusă cînd ajunge la această poartă, poate în adevăr să răspundă: «Eu sînt Tu.»[7] (cum se obişnuieşte în organizaţiile iniţiatice).

Se vede imediat cum acestea se aplică la mitul nostru. Ivan ajunge la poarta Raiului, care pentru el, neofit, este deocamdată Kala-Mukha. La întrebarea Sf. Petru: „Cine-i acolo?", dă un răspuns catastrofal: „Eu, Ivan". Ar fi trebuit să replice: „Eu sînt Tu", formulă de osmoză cu Raiul, sau mai bine, formula de identitate cu Supremul: „Sînt Nimeni", care este răspunsul lui Ulyse întrebat de monstrul Polyfem, formulă de extincţiune. Dar cel mai bine ar fi fost să rămînă mut, ceea ce însemna: „Eu sînt Tăcerea".

Caracteristicile Porţii Raiului, de primire-respingere, sînt aceleaşi ca ale turbincii. În bună regulă, posesorul turbincii ar fi trebuit, *ipso facto*, să fie, în acelaşi timp, Păzitor al Paradisului. În realitate, puterile turbincii au fost extorcate lui Dumnezeu din cauza dezordinii de sfîrşit de ciclu, nu prin Cunoaştere, ci prin fapte.

Iată cîteva citate coroborînd cele spuse:

---

[6] René Guénon, *Symboles fondamentaux de la Science Sacrée*, Ed. Gallimard, Paris, 1962, p. 357.
[7] *Ibidem*, p. 357, passim.

„Nu există mai mare crimă decît ființa ta", (Eul tău),(Shams-i Talviz).[8]

„Teologie și Antologie sînt una și aceeași știință; singurul răspuns posibil la întrebarea «Cine sînt» este «Eu sînt Acesta (Supremul)»"

„... Tu ai inventat pe «Eu» și pe «noi», ca să poți juca jocul de adorație cu Tine însuți."

„Pentru ca toate «Eu»-rile și toate «Tu»-urile să devină o singură Viață." (Rumî, Mathnawî, I, 1787).

Restul explică nulitatea intelectuală a începutului:

„— *Și ce vrei?*
— *Tabacioc este?*
— *Nu-i.*
— *Votki este?*
— *Nu-i.*
— *Femei sînt?*
— *Ba.*
— *Lăutari sînt?*
— *Nu-s Ivane, ce tot mă chihăiești la cap?*
— *Dar unde se găsesc de acestea?*
— *La Iad Ivane, nu aici.*
— *Măi, dar ce sărăcie lucie pe aici, zise Ivan și nemailungind vorba, îndată și pornește la Iad.*"

Muscalul nostru își închipuie că poate avea o atitudine eclectică față de Paradis, adică să-l primească sau să-l respingă. În realitate, Paradisul este o finalitate necesară, inevitabilă a tot ce nu-și are rațiunea suficientă în el însuși, ființă sau univers. Toate lucrurile tind spre Rai ca spre centrul lor inevitabil, după cum orice corp geometric în trei dimensiuni se rezoarbe în plan, acesta în linie, linia la punct, indiferent de gradul lor de „consimțămînt". Nu putem

[8] Ananda K. Coomaraswamy, *Hindouisme et bouddhisme*, Ed. Gallimard, Paris, 1949, p. 145, 35, 134.

evita Paradisul; iluzia că ne depărtăm de el este sancționată prin faptul că ne găsim în fața aspectului sumbru al Raiului, adică Infernul. „Violentem fata ducunt, nolentem fata trahunt" și cine nu-și acceptă propria lui finalitate este sfărîmat de ea, atomizat în miliarde de particule (energii), fărîmițat ca victimele Scyllei.... Acel care consimte este redus la chintesența lui, la nodul lui vital. Pătrunde „dincolo", pe poarta strîmtă, gol-goluț. Acesta este de fapt, cum am mai spus, sensul adînc al sărăciei spirituale, simbolizînd o „nouă naștere". Nu este greu de văzut care sînt veleitățile de sărăcie ale lui Ivan, examinînd lista de apetituri pe care o înșiră cu atîta complezență. Nu solicită decît ceea ce poate umfla aspectele cele mai grosolane ale „eului", pe cînd în fața porții nu se putea prezenta decent decît ca „Omul Gol", „Tota-Puri" cum îi spun hindușii. Creangă îi descrie cu complezență ridicolul, îi savurează în cunoscător stupiditatea, îi lustruiește cu o catifea fațetele. Iată cum se echipează pentru pelerinajul lui ceresc muscalul nostru, cînd pornește de la curtea boierului: „se încinge cu sabia, pune turbinca la șold, își ia ranița și pușca de-a umăr și pornind, se tot duce înainte la Dumnezeu." Nu și-a pus și baioneta la pușcă? Dacă intrarea în rai este un *regressum in utero*, ar putea răni pereții.

Ivan și-a dovedit descalificarea lui inițială la poarta Raiului; acum își va arăta descalificarea lui inițiatică la porțile Iadului, în sensul foarte precis al termenului de „călătorie infernală" cuprinsă în toate tradițiile inițiatice ale lumii.

„... *pornește la Iad. Și el știe pe unde cotigește, că nu umblă tocmai mult și numai iacă ce dă de poarta iadului. Și atunci odată începe a bate în poartă strigînd:*
— *Ei! tabacioc este?*
— *Este, răspunde cineva dinăuntru.*
— *Votchi este?*
— *Este.*

— *Femei sînt?*
— *Dar cum să nu fie?*
— *Lăutari sînt?*
— *Ho, ho! cîţi pofteşti!*
— *A! Haraşo, haraşo: aici e de mine! Deschideţi iute, zise Ivan, tropăind şi frecîndu-şi mîinile.*

Dracu de la poartă, gîndind că e vreun muşteriu vechi de-al lor, deschise. Şi atunci numai iacă ce se trezesc pe neaşteptate cu Ivan Turbincă!

— *Vai de noi şi de noi! ziseră atunci dracii, scărmănîndu-se pe cap în toate părţile. Aşa-i că am păţit-o?*

Ivan însă, porunceşte să-i aducă mai degrabă votchi, tabacioc, lăutari şi femei frumoase, că are gust să facă un guleaiu."

Şi, în adevăr, se încinge un guleai şi un chef de pomină. Dracii se tot frămîntau cu mintea cum să-l scoată de acolo,

„... dar niciunuia nu-i vine în cap ce să facă. Talpa iadului, însă, mai ajunsă la cap decît toţi dracii, zise atunci lui Scaraoschi:

— *Haram de capul vostru! de n-aş fi eu aici, aţi păţi voi şi mai rău decît aşa. Aduceţi-mi degrabă o putină, o piele de cîine şi două beţe, să fac o jucărie cum ştiu eu şi acuş vi-l mătur de aici.*

Şi atunci îndată i se aduc cele cerute şi tălpoiul face iute o darabană; şi apoi, furişîndu-se de Ivan, iese cu dînsa afară şi începe a o bate ca de război: br... br...

Ivan atunci îşi vine în simţire şi într-un buc iese afară cu puşca la umăr, să vadă ce este.

Talpa iadului atunci face ţuşti! înăuntru şi atunci dracii tronc! închid poarta după Ivan şi puind zăvoarele bine, bucuria lor că au scăpat de turbincă."

Scena a înveselit un secol pe cititori. Să nu ne lăsăm asurziţi de rîs, să lăsăm larma să se stingă şi să vedem

faptele în goliciunea lor şi nu aureolate de focul bengal al geniului. Ce constatăm? Că Ivan începe pe dos călătoria iniţiatică aşa cum este descrisă în toate tradiţiile lumii, în ordinea ei clasică, Infern, Purgatoriu şi Paradis. Ivan zăpăceşte rînduiala. Începe cu Purgatoriul, „purgînd" de draci curtea boierului, apoi o ia razna pe la Rai, mai mult curios să vadă ce-i pe acolo, decît să intre, neputîndu-l concepe ca pe o finalitate necesară, apoi pică cu botul în mlaştina iadului! O bizară aplicare a lui *finis coronat opus*, cu capul în latrină, cu picioarele spre stele. Parodie de voiaj iniţiatic debutînd cu dezrobirea dracilor din închisoarea lor şi împrăştierea în întreaga lume; la rai se ridiculizează; numai iadul îl degustă în cunoscător, fără dezgust, dar şi fără luciditate. Dacă ar ţine de el, ar rămîne pe totdeauna acolo. Nu-l epuizează prin fiorul de spaimă, dezgust, cu speranţa de „a rivider le stelle", cum o spune Dante în ultimul vers al *Infernului*. Or, incapacitatea de a parcurge şi de a slei prima parte a călătoriei iniţiatice, coborîrea în Infern, e o descriere majoră, principială şi iniţiatică. Epuizarea prealabilă a posibilităţilor noastre anteumane, înainte de a „salire alle stelle", este condiţia *sine qua non* a realizării iniţiatice ulterioare, în toate miturile lumii, de la Ghilgameş, Tamuz, Ulyse, Enea, Dante pînă la Feţii noştri Frumoşi.

Cît despre scena cu talpa Iadului, bătînd darabana în faţa porţii iadului, nimic mai imprudent şi mai superficial decît să ne lăsăm momiţi de verva şi hazul lui Creangă şi s-o luăm ca pe o simplă snoavă. În realitate este un mit orfic concentrînd geneza lumilor. Ni se spune că Noaptea Primordială, de care însuşi Zeus se înspăimîntă, a dat naştere lui Eros Protagonos cu care a trăit apoi în peştera Abisului; la intrarea peşterii, mama universală Rhea stătea de pază bătînd într-o tobă să atragă atenţia asupra oracolelor zeiţei. O contaminare şi o afinitate între mitul orfic şi cazul particular povestit de Creangă, mi se pare o ipoteză îngăduită.

Talpa Iadului bate dintr-o darabana pe care este întinsă o piele de cîine. Cum sîntem în Infern, fiara nu poate fi decît cîinele Abisului, Cerber. Acesta păzeşte intrarea în Hades, dar pragul fiind forţat de Ivan, Cerberul trebuia să expulzeze pe oaspetele nedorit din Infern. Pînă şi în Iad, aceeaşi putere imuabilă îşi arată eficacitatea. Bătăile darabanii sînt acelaşi lucru cu lătrăturile lui Cerber.

Condamnat să rămînă pe planurile intermediare, ca stridia pe bancul ei, în domeniul prin excelenţă în care se manifestă iluzia cosmică a Mayei, nici Raiul, nici Iadul nevrînd de dînsul, Ivan se pune nerugat, fără mandat din partea lui Dumnezeu, păzitor la uşa Raiului, fiindcă, de ne place sau nu ne place, are mii de kilometri tangenţă cu incinta lui exterioară. Dumnezeu tolerează momentan uzurparea, pentru că este necesară în scopul lichidării rămăşiţelor malefice ale prezentului ciclu mare. Apoi, deşi respins de Rai şi de Iad, totuşi Ivan le-a atins, şi de aceea nu poate fi privit ca un profan în sensul strict. Profanul ignorează şi pe unul şi pe celălalt. În ezoterismul musulman se spune că un om respins de la uşile Paradisului nu mai poate, totuşi, fi ce-a fost înainte, un om ca toţi oamenii, ci se întoarce în lume ca magician negru. Ivan îşi ia, cu de la sine putere, funcţia de păzitor. În realitate, nefiindu-i încredinţată, el nu poate fi decît un obstacol între oameni şi Centrul ei. Este exact o misiune de înnisipare a canalelor care, plecînd din Paradisul pămîntesc, de unde îşi iau izvorul, fertilizează spiritual şi chiar fizic umanitatea şi habitatul ei. Ca o pedeapsă pentru lume, Dumnezeu i-a încredinţat momentan turbinca cu dubla ei putere de a deschide şi de a închide şi iată modul absurd şi delirant în care o întrebuinţează eroul nostru, spre pacostea lumii:

„Şi cum ajunge la poarta Raiului, din afară, se pune acolo de strajă şi stă nedormit zi şi noapte, tot într-una, fără să se clintească din loc.

Şi nu mult după aceea, numai iacă ce vine şi Moartea şi vrea numaidecît să intre la Dumnezeu ca să primească porunci.[...]

— Ştoti Vidma, unde vrei să te duci?

— La Dumnezeu Ivane, să vedem ce mi-a mai porunci.

— Nu-i voie, zise Ivan, las'că mă duc eu să-ţi aduc răspuns.

— Ba nu, Ivane trebuie să mă duc eu.

Ivan atunci, văzînd că Moartea dă chioară peste dînsul, se stropşeşte la ea, zicînd:

— Paşol, Vidma, na turbinca! (sub. n.)

Moartea atunci, neavînd încotro, se bagă în turbincă şi acuş icneşte şi acuş suspină, de-ţi venea să-i plîngi de milă. Iară Ivan leagă turbinca la gură cu nepăsare şi-o anină într-un copac. Apoi, începe a bate la poartă. Sf. Petre atunci, dechide şi cînd colo se trezeşte cu Ivan. (Deci e curat de orice complicitate cu prezenţa lui Ivan la Poarta Raiului n.n.).

— Ei, Ivane, doar te-i sătura acum de umblat prin lume, după crancalîcuri?

— M-am săturat şi prea m-am săturat, Sfinte Petre.

— Ei şi ce vrei acum?

— Ia vreau să mă duc la Dumnezeu să-i spun ceva.

— Bine Ivane, du-te, nu ţi-i oprită calea. De-a putere a fi, acum eşti de casa noastră.

Ivan atunci se duce de-a dreptul înaintea lui Dumnezeu şi zise:

— Doamne nu ştiu dacă ai la ştiinţă or ba (repetăm observaţia de mai sus: Ivan şi-a luat de la sine putere funcţia de păzitor al pragul Raiului n.n.), *dar eu slujesc la poarta raiului de multă vreme. Şi acum vine Moartea şi întreabă ce mai porunciţi!*

— Spune-i Ivane din partea mea, că poruncesc să moară trei ani de zile de-a rîndul, numai oameni bătrîni, aşa ca tine... zise Dumnezeu zîmbindu-i cu bunătate.

— Bine, Doamne, zise Ivan, uitîndu-se cam lung la Dumnezeu. Mă duc să-i spun cum ai poruncit.

Şi ducîndu-se el, scoate Moartea de la închisoare şi-i zise:
— Dumnezeu a poruncit să mănînci trei ani de zile de-a rîndul, pădure bătrînă; de cea tînără să nu te-atingi! Înţeles-ai? Hai, porneşte şi-ţi fă datoria!"

Pentru a înţelege inepţia comportării lui Ivan, trebuie să ne reamintim că Moartea e termenul unei alternative al cărei celălalt termen este Viaţa. Sîntem într-o lume a Devenirii, a cărei existenţă şi propagare este condiţionată de alternarea riguroasă şi egală a unei Dualităţi făcută din pozitiv (+) şi negativ (-), de viaţă şi de moarte. Această distribuţie a activului şi a pasivului, acest *Coagula* şi *Solve*, îşi are punctul de plecare în ceea ce reprezintă direct în lumea noastră Unitatea care transcende şi însumează Multiplicitatea sub aspectul ei de opoziţii şi complementarisme, Paradisul pămîntesc ce se află la punctul de intersecţie a lui Axis Mundi cu planul nostru de existenţă. Unitatea distribuie dualitatea pentru că este principiul ei şi deasupra ei. Acest punct principial se află la centrul crucii cosmice cu trei dimensiuni, adică acolo de unde a pornit Dumnezeu să creeze lumea în şase zile, pentru ca apoi să se reîntoarcă la punctul de plecare în odihna „sălbatică". Sînt, vorbind în simbolism geometric, cele şase dimensiuni ale spaţiului, plus Centrul, al şaptelea termen.

La poarta Raiului, în punctul de unde se distribuie în lume mizericordia şi rigoarea şi cuplurile de complementare de care am vorbit mai sus, se află acum mijlocitor Ivan. Calificarea lui pentru acestă funcţie, am putut s-o vedem pînă aici cu prisosinţă.

În loc să vadă moartea ca pe o necesitate augustă, condiţionînd trecerea într-o altă formă de viaţă, Ivan o consideră stupid ca pe un duşman personal al lui şi aici este reprezentativ al lumii moderne, în încercările de a o atenua, considerînd-o numai sub un unghi în întregime negativ, de a o minimaliza, sau chiar a o înlătura. Ivan şi lumea lui, în

lupta lor contra morţii, obţin suprapopularea globului rezultat, adică, în realitate, tot o victorie a morţii, căci echilibrul cosmic, odată violat, cumpăna naturii se restabileşte prin apariţia unor flageluri necunoscute, prin catastrofe nemaicunoscute pînă acum. Aceasta, în perspectiva macrocosmică. În unghiul microcosmic, se poate spune că o prelungire a vieţii transformă surplusul furat în viaţă vegetativă, spectrală. În a doua parte a basmului, Ivan este un spectru, foarte reprezentativ în această privinţă, al omenirii prezente. Adevărata longevitate nu poate fi cucerită prin micile escrocherii şi paleative ale lui Ivan. O dobîndesc numai adevăraţii eroi solari, Feţii-Frumoşi care au cerut-o de cînd se aflau în pîntecele mamei lor, sub numele de Tinereţe fără Bătrîneţe şi Viaţă fără de Moarte; obţinerea ei este strict solidară şi condiţionată de o aspiraţie spre transcenderea condiţiei umane. Este inaccesibilă pentru beţivani şi afemeiaţi, care văd în ea numai o posibilitate de prelungire a tarelor lor morale. Uzurpantă, longevitatea se răzbună terific şi transformă în brută pe cel care o caută fără s-o merite şi, în final, nu o găseşte.

După trei ani vine iar Moartea, luînd din nou calea turbincii; Ivan, intermediar nesolicitat, se duce la Dumnezeu să ia ordine. Le deformează voit caricatural şi porunceşte morţii, în numele lui Dumnezeu, să mănînce numai pădure tînără, trei ani de zile şi alţi trei numai vlăstare fragede, răchiţică, nuiele şi altele de seama acestora.

Aceste feluri de a distribui moartea constituie ecouri ale unor tradiţii care spun că la sfîrşitul lumii oamenii vor muri mai mult pe categorii decît pe numărul anilor; moartea arborilor este sancţiunea despăduririlor, prăpădul poluării şi al detergenţilor, stîrpind viaţa animală şi vegetală, haină imaculată a Naturii virgine.

Cînd vine a treia oară Moartea, Ivan o vîră în turbincă fără altă formă:

„ Şi de acum nici nu mai spun lui Dumnezeu despre tine, hoanghină bătrînă ce eşti! Tu şi cu Talpa Iadului sînteţi potrivită pereche. Îmi vine să vă rup cu dinţii de bunişoare ce sînteţi!"

Nici nu mai e nevoie să subliniem natura strict individuală, sentimentală şi subiectivă a criteriilor de valoare şi reacţiilor lui Ivan asupra marilor forţe cosmice care regenerează întreaga manifestare. De aceea aceste criterii sînt nule. Sînt acele ale lumii moderne, cu toate pretenţiile ei de obiectivitate. Ivan duşmăneşte (ca şi cum iubirea şi ura ar putea modifica natura lucrurilor) rădăcina tenebroasă a lumilor (Talpa Iadului) fără de care Universul nu ar putea exista şi pe agentul lor transformator, (Moartea), principiul tuturor palingeneziilor, fără de care Creaţia nu s-ar putea reintegra în principiul din care a purces.

„ — Iată-mă-s Doamne pusă la popreală: m-ai lăsat de rîsul unui şui ca Ivan, nenorocita de mine!"

spune Moartea cînd Dumnezeu, venind la poartă, întreabă de dînsa.

Dumnezeu dezleagă moartea şi rosteşte sentinţa. Avînd în vedere calitatea simbolică a lui Ivan şi actualitatea lui, rugăm pe cititor să cîntărească fiecare cuvînt al acestei admirabile hotărîri divine şi să-i tragă cinstit toate consecinţele şi implicaţiile.

„ — Ei, Ivane, destul de acum, ţi-ai trăit traiul, ţi-ai mîncat mălaiul. De milostiv, milostiv eşti; de bun la inimă, bun ai fost, nu-i vorbă; dar de la o vreme încoace, cam de pe cînd ţi-am blagoslovit turbinca aceasta, te-ai făcut prea nu ştiu cum. Cu dracii de la boierul acela, ai făcut hara-para. La iad ai tras un guleaiu, de ţi s-a dus vestea ca de popă tuns. Cu moartea te-am lăsat pînă acum de ţi-ai făcut

mendrele, cum ai vrut, n-ai ce zice.[...] De-acum ţi-a venit şi ţie rîndul să mori, n-am ce-ţi face. Trebuie să dăm fiecăruia ce este al său [...] (suum cuique tribuere n.n.)

Formula însăşi a echilibrului şi a ondulaţiei universale restabileşte la sfîrşitul ciclului ordinea cosmică răvăşită de un zăpăcit şi un prost.

Este unul din acele *quatro sensi* de care vorbeşte Dante; este destituirea lui Ivan din funcţia, mai mult sau mai puţin uzurpată, sigur temporară, de vătaf al lumii, sau a unei părţi considerabile a ei. Cauzele acestei nedemnităţi sînt nemăsura (hybris), deritmia, incapacitatea de a prinde natura exactă a lumii între cei doi poli ai ei, Paradisul şi Infernul, confuzia prin identificarea superiorului cu inferiorul, privite de-a valma, confuzia dintre calitate şi cantitate; convingerea că buna intenţie este suficientă pentru bunul mers al lumii („eşti bun la inimă"), că ea justifică totul, cînd în realitate ea duce de-a dreptul la o niagară de sînge. „Infernul este pavat cu bune intenţii" spune înţelepciunea popoarelor. Acesta este infailibilul bilanţ al psihostazei lui Ivan, cu sancţiunea că Dumnezeu îi ia „turbinca din stăpînire", adică îl decade din calitatea de a lega şi de a dezlega, de a popri şi de a libera, într-un cuvînt îi ia puterea cheilor.

O observaţie foarte importantă: „puterea cheilor" în sens absolut, „turbinca" prototip a avut-o şi o are pe vecie Sf. Petru. Ivan a posedat-o temporar. Aceasta înseamnă că Ivan a fost mai degrabă reprezentant al lui Sf. Petru şi indirect al lui Dumnezeu pe pămînt; altfel spus, totdeauna Sf. Petru trebuie să aibă un reprezentant pe pămînt, cu mandat temporar. Este în natura lui *„Lex perennis"* ca Dumnezeu, înainte şi după Ivan, s-o fi încredinţat şi altora, pentru că este în natura lucrurilor ca lumea să nu poată subsista fără „prezenţa reală" a turbincii. Lipsa ei ar atrage risipirea temeliilor lumii. Lipsa unui mandatar uman este de neconceput. Cititorul poate nici nu bănuieşte implicaţiile ce se pot deduce din cele spuse mai sus...

Să revenim la perspectiva microscopică. Dumnezeu dă acum pe Ivan în seama morții, care urmează să-i ia peste trei zile sufletul. În acest interval el trebuie să se pregătească.

Iată acum reflexiile filozofice „testamentare" ale lui Ivan. Iată moștenirea, bilanțul, norma pe care o lasă prostul lumii spre edificare și bună folosință:

„ — *Mă rog, ia să stau și să-mi fac socoteala cu ce m-am ales eu cît am trăit pe lumea asta zise Ivan în gîndul său. În oaste am fost numai de zbucium; hăis haram, cea haram! De-atunci încoace, am umblat ia așa, teleleu Tănasă. M-am dus la raiu, de la raiu la iad, de la iad iar la raiu. Și tocmai acum la o adică, n-am nici o mîngîiere. Raiu mi-a trebuit mie la vremea asta? Ia așa pățești dacă te strici cu dracul; aici la sărăcăciosul ișta de raiu, vorba aceia: Fală goală, traistă ușoară, șezi cu banii în pungă și duci dorul la toate cele. Mai mare pedeapsă decît asta, nici că se mai poate! Votchi nu-i, tabacioc nu-i, lăutari nu-s, guleaiu nu-i, nimica nu-i. Mai am numai trei zile de trăit și te-a... aai dus, Ivane, de pe fața pămîntului! Oare nu-i de făcut vreo șmichirie, pînă mai este încă vreme?*"

Cele ce le-am spus pînă acum sînt un suficient comentar la această Himalae de prostie.

Incorigibilul Ivan găsește, într-adevăr, o nouă „șmichirie" cu care crede că va mai putea tulbura rînduiala lumii.

După trei zile, Moartea vine, cum hotărîse Dumnezeu, să ia sufletul lui Ivan. El se preface că nu știe să se așeze în sicriu. Ba cu picioarele afară, ba cu capul, ba cu miinile, ba cu capul și miinile. Basmul zeflemisește, în realitate, tristul nostru erou care nu se preface, ci suferă de neputința congenitală de a se „despuia de metale", de a se reduce la un singur punct; nu se poate adapta și conforma naturii „porții strîmte", trecătoarea în cealaltă lume, pe care o reprezintă sicriul. Căci aici sicriul și turbinca semnifică același lucru. Ivan poate pune pe alții în turbincă, dar pe el însuși nu, semn sigur că și-a uzurpat funcția. Suferă de un deficit care-i angajează toată ființa și, în special, calificările intelectuale.

Și Moartea, naivă și serviabilă, îi arată cum să se așeze. Atunci, Ivan, tranc! capacul peste sicriu, pe care îl aruncă în apa Sîmbetei, care este Apa lui Saturn, înconjurînd cel mai depărtat cer planetar. A exila moartea în cerul lui Saturn înseamnă intenția de a o exila din lumea noastră, care nu-și poate depăna existența decît prin alternare de viu și mort. La această inepție, se adaugă și aceea că Ivan își închipuie că Dumnezeu nu va afla de această nouă „șmichirie".

„Ei, ei Doamne! zise Apostolul Petru, rîzînd, vezi de ce s-a mai apucat Ivan al Sfinției Tale? Bine a mai zis cine a mai zis: „Dacă dai nas lui Ivan, el se suie pe divan."

Judecată de valoare absolută, care sub forma rustică decade pe Ivan din orice pretenție hegemonică.

Sicriul și Turbinca sînt simboluri echivalente ale inevitabilei porți care leagă o lume de alta. Cine nu știe să moară nu poate fi stăpînul legitim și calificat al turbincii. Căci imbecilul nu-și dă seama că, dacă Dumnezeu i-a dat „Turbinca", e ca să intre deliberat, inițiatic, prin poarta strîmtă, în vederea Morții și Reînvierii. Să comparăm comportarea lui cu cea a lui Dănilă Prepeleac: acesta, după despuieri succesive, rămîne cu echivalentul turbincii, punga goală cu băieri, dar numai cît închide și deschide ochii, fără popas și întîrziere pe drum, pentru a renaște în lumea plenitudinii. Cînd ajunge acolo, zvîrle punga ca pe un reziduu nevrednic, ca pe o placentă, lui frate-său, ca să-și încoroneze cu ea bogățiile ce și le-a strîns în această lume.

Pentru că este vorba de un rus, să ni se permită o digresiune, referitoare la literatura rusă, din care reiese cu evidență simbolismul turbincii: o carceră strîmtă de piele, cu o ieșire gîtuită, trecătoarea inevitabilă spre moarte și transfigurare; îl găsim în finalul nuvelei lui Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici*.

Acest alt Ivan, tot aşa de mediocru ca al nostru, agonizează şi tot fragmentul citat îi arată lupta cu puteri necunoscute implacabile care îl împing spre o ieşire care este moartea ducînd spre lumină; trecerea înseamnă o agonie atroce, fiindcă ceea ce avea trei dimensiuni trebuie să se reducă la punct.

Din momentul acela, începură strigătele care ţinură trei zile fără oprire şi care erau atît de îngrozitoare că nu puteai să le asculţi fără să fii răscolit; străbăteau mai multe uşi închise. Înţelese că era pierdut, că întoarcerea era imposibilă, că de data asta era sfîrşitul şi că îndoielile îi rămîneau nepotolite, fără vreo soluţie.

„ Ah! Ah! Ah! striga el pe glasuri diferite. Începuse să strige: nu vreau! şi continua pe acest ultim sunet, u... u...“

Şi acum Turbinca:

„În cursul acestor trei zile, cînd timpul nu mai exista pentru el, se zbătea în sacul acela negru unde îl împingea o putere nevăzută, de neînvins. Se zbătea cum se zbate un condamnat la moarte în mîinile călăului, ştiind bine că nu poate scăpa. Şi pe măsură ce treceau minutele, simţea că în ciuda sforţărilor sale, se apropia din ce în ce de ceva îngrozitor. Simţea că chinurile sale veneau din faptul că era împins în această gaură neagră şi că totuşi nu putea pătrunde în ea. Şi ceea ce îl împiedica să intre era sentimentul că viaţa lui de pînă acum fusese bună. Această justificare a existenţei lui îl reţinea şi-l împiedica să meargă mai departe, îl chinuia mai mult decît celelalte suferinţe.

Deodată o forţă necunoscută îl lovi în piept cu violenţă şi-i tăie răsuflarea; se rostogoli în gaură şi, acolo, în fund, ceva străluci. Resimţi, ce încercase altădată în vagon, cînd îşi închipuia că merge înainte cînd în realitate dădea înapoi şi brusc îşi dădea seama de adevărata direcţie.

— Da, nu-i deloc asta, îşi spuse. Nu-i nimic, se mai poate face. Ce e „asta“?, se întrebă el şi deodată se potoli.

Era la sfîrşitul celei de a treia zi, două ore înainte de moarte.“

La această lumină, Ivan din basm nu a ajuns şi nici măcar nu a întrezărit-o, nici în turbincă, nici în sicriu.

* * *

Dumnezeu scoate moartea din sicriu, dar moartea nu-l mai vrea pe Ivan. Şi l-a lăsat de izbelişte. Nu să trăiască, ci să-şi tîrîie o supravieţuire cîtu-i lumea şi pămîntul, în zona intermediară a timpurilor, unde dospesc copiii nebotezaţi, ipochimenii şi cei care se leapădă cu dezgust şi de rai şi de iad. Moartea nu i-a mai disputat o „nemurire“ cîştigată cu un prometeism de beţivan. Dar tăiat şi de cer şi de rădăcina tenebroasă a lumilor, nu are nici o consistenţă, iederă a dărîmăturilor, *spirit rătăcitor.* Nu poate muri în acest ciclu, pentru că în realitate nu a făcut niciodată ceea ce trebuia să realizeze pentru a trăi cu adevărat şi veşnic.

Spre deosebire de eroii basmelor din *Creangă şi Creanga de aur* care făceau eforturi de a atinge perfecţiunea, de a transforma dualitatea învrăjbită în complementaritate şi a realiza unitatea, Ivan Turbincă este eroul, care neţinînd seama de legile cosmice şi acţionînd anarhic, sfîrşeşte prin a deveni un *spirit rătăcitor* pe toată durata ciclului mare şi care din această cauză nu se mai poate niciodată încadra în armonia cosmică.

LOSTRIȚA
Mitul lui Oedip în basmul românesc

Originalitatea mitului lui Oedip, specificul lui, consistă în faptul că omorîrea tatălui este strict legată de căsătoria mamei cu fiul asasin. Sînt cele două fețe ale aceluiași mister, două perspective ale unei taine aparent scandaloase.

Dar să ne reamintim ce spuneau cei vechi: partea scandaloasă, partea absurdă a unui mit, e pecetea tainei lui, e adevărul lui ultim, indicibil înnodat în antinomii. Nodul gordian nu poate fi dezlegat, ci tăiat printr-un fulger intelectual.

Deci paricidul și incestul lui Oedip se topesc într-un singur nod vital, conținător de adevăruri prime. Nu producerea lumilor o încifrează mitul, ci procesul de reintegrare în obîrșii. Mitul oedipian e reflexul invers al creațiunii și consistă în suprimarea violentă a cauzelor secunde care stau între noi și Causa Prima... Și atunci cum să nu fie terific? Suprimarea tatălui este inversarea ordinii naturale a creațiunii, prima etapă spre *regressum in utero*, care e un regres spre indistincțiunea lui Prakriti, adică în

aspectul substanțial al principiului. E incontestabil o decondiționare, prin contra-urcarea curentului lui Okeanos.

Procesul are un incontestabil caracter antisocial, e un atentat contra genului uman ca orice întreprindere individuală de liberațiune. Paricidul și incestul sleiesc creațiunea. Fulgerele autorităților exterioare, civile și religioase, se înțeleg. De aceea ritul se împlinea în măruntaiele sanctuarelor într-un inviolabil secret. Dacă ritul producea, totuși, o posteritate, dacă rodea, apoi această posteritate era *sacra*, adică cel consacrat, sfințit.

Dante se adresează Maicii Domnului cu o eulogie naturală exprimînd dogma creștină:

> *Vergine Madre, figlia del tuo Figlio...*
> (Maică Fecioară, fiică a Fiului tău...)
>
> *Div. Com.* par. XXXIII, v. 1

vers care indică limpede scurt-circuitul Verbului, sacrificiul lui *in divinis*.

După Vechiul Testament, pămîntul a fost populat de posteritatea lui Cain și Set, pe vremea cînd nu exista decît o singură femeie în lume, mama lor, Eva. Persefona era fiica și iubita lui Zeus cu care a avut pe Zagreus, Mîntuitorul Lumii. Horus, aspectul său pămîntean, era fructul incestului dintre frații Isis și Osiris. Atys, Tamuz, Adonis erau fiii Marii Mame și în același timp iubiții ei.

În mit, omorîrea tatălui și incestul, sub orice formă ar apărea, nu trebuie înțeles în sensul curent al cuvîntului acela de „păcat" sau „delict", ci un mod de a concretiza și, în același timp, de a oculta unitatea inițială pe care spiritul o caută și o reanalizează după ce a trecut prin furcile caudine ale dualității antagoniste.

* * *

Am găsit mitul lui Oedip într-un basm românesc care atinge și alte probleme ezoterice interesante. Basmul a fost cules de Nicolae Labiș în satul Baia de la țăranul

Constantin Hlihor şi predat profesorului său de limba română de la Liceul „Nicu Gane" din Fălticeni, Vasile Popa, din îndemnul căruia Labiş aduna material folcloric. Vom rezuma basmul, comentînd elementele lui cele mai semnificative.

Basmul are titlul *Lostriţa*. E numele unui peşte din familia salmoneelor, adică „solomonian" prin simbolismul general adoptat al coincidenţelor verbale. Se găseşte numai în rîul Bistriţa. Pe lîngă mitul mai sus amintit, mai găsim deci şi simbolismul universal al Peştelui, atît de important în toate tradiţiile.

„ *Cică, înşir-te mărgărite, bunul Dumnezeu şi Sfîntul Petru, pe cînd tot umblau pe pămînt, au ajuns într-o sară, trudiţi peste măsură, într-un sat dinspre partea muntelui. Au bătut în porţile celor bogaţi şi s-au rugat de găzduire, dar nu i-a primit nimeni. Cînd să iasă din sat, iacă o căsuţă mică, cu prispă de lut, acoperită cu paie. Sfîntul Petru să nu tacă?*

— Doamne, hai să încercăm la sărăntocul aista.

— Încearcă, Petre, a zis Dumnezeu."

Se vede deci că lui Dumnezeu, atoateştiutor, îi repugnă un gest care va declanşa o secvenţă de evenimente tragice, cunoscute lui din germene. Producerea lor o lasă în seama ignoranţei relative a locţiitorului Său, cauză secundă, pentru că în evoluţia sa Creaţiunea trebuie să-şi încheie şi să-şi epuizeze ciclul. E o ilustrare a adevărului proclamat de doctrinele orientale că la rădăcina Creaţiunei stă *Avidya*, Ignoranţa. Sau, altfel vorbind, în drama ce va urma, Dumnezeu va fi numai motor imobil.

„*— Ei, omule! Mă omule! Ia fă-te oleacă pînă la poartă!*

Dar degeaba striga Sfîntul Petru. Omu, cu izmenele suflecate pîn'deasupra genunchilor, frămînta nişte lut amestecat cu paie, îl tot călca şi n-auzea nimica din cauza

cîinelui care hămăia de te-asurzea, repezindu-se la cei doi, cînd prin ostreţele de la poartă, cînd prin nuielele din gard. Sfîntu Petru atunci i-a făcut semn cu mîna şi omul a venit plin de lut pe ţurloaie şi tot strigînd la cîine; pleacă, tu jugodie! Huoo! Şarlă!

— Omule, nu te supăra! Sîntrem nişte drumeţi străini! N-ai vrea să ne primeşti pe noapte?

— Dă, ştiu şi eu? zice omu şi se scarpină în cap. Dac-aţi vrea să dormiţi pe prispă, vă primesc cu dragă inimă. Vă dau o ţolincă, o pernă şi v-aţi hodini cum veţi putea şi dumneavoastră. Înăuntru n-are să fie chip! Căci după socotelile noastre, în noaptea aiasta are să-mi nască muierea.

— Ne-om culca pe prispă, om bun, da numai cînele ista amarnic să nu se dea la noi după ce-om adormi şi să ne rupă, spuse de data aceasta Dumnezeu.

— N-aveţi grijă, că-l leg chiar amu!

Pe la miezul nopţii cele două sfinte fiinţe s-au trezit în văicărelile femeii care năştea. Sfîntul Petru, milos ca de obicei, şopti la urechea lui Dumnezeu:

— Doamne, fă ca pruncul acesta să fie fericit şi să aducă noroc şi belşug în casa necăjitului istuia...

— Nu pot, Petre!

— Te rog, Doamne!

— Degeaba mă rogi, Petre!

— Omu ista-i un om bun. Ne-a primit în sărăcia lui.

— Ştiu, Petre, dar n-am ce face. Pruncul ista, ca orice om, îşi are soarta lui.

— Ce soartă, Doamne?

— Soartă rea, Petre!

— Cît de rea, Doamne?

— Rea de tot, Petre! Va omorî pe tatăl său şi se va însura cu maică-sa!

— Vai, Doamne, şi iar vai! E păcat! Dă-i o soartă mai bună!

— Nu pot, Petre. Soarta-i soartă şi s-a mîntuit! Fiecare om cu soarta lui!

Omul din casă însă, auzind şuşoteala bătrînilor de pe prispă, a tras cu urechea şi a auzit. Mai să-i vie rău. S-o frămîntat el cît s-o frămîntat şi apoi a luat o hotărîre: în zorii zilei, după ce au plecat drumeţii, a smuls copilul de lîngă mamă-sa ca un nebun, l-a înciptat într-un par de la gard ş-apoi s-a dus în lumea lui.

Biata mamă, lăhuză cum era, a ţipat ş-o strîgat şî s-o tîrîit pîn la poartă să vadă ce-i cu copilul. Mai cu seamă că era cel dintîi prunc al ei. Cînd colo, bucuria ei; copilul era lîngă gard, plin de sînge, dar giu. Pasă-mi-te, omul în turburarea lui şi-ntr-o leacă de-ntuneric, că abie-abie începea să se crape de ziuă, crezuse că o înciptat copilul în par, dar de fapt îl rănise numai. Avea o zgîrietură numai, destul de mare, de-a lungul tîmplei şi a obrazului. Mama şi-o luat copilul, l-o-ngrijit cu toată dragostea, l-o uns cu iruri, l-a strîns la piept, l-a alăptat, mă rog, o făcut ea tot ce-o ştiut pîn ce l-o văzut vindecat.

Da după ce l-a văzut sănătos o-nceput să intre la gînduri. Auzise şi ea sporovăiala moşnegilor de pe prispă..."

Rezumînd, femeia se întreba ce să creadă despre profeţie, pînă ce într-o noapte văzu în vis pe cei doi bătrîni care-i confirmară veridicitatea povestirilor:

„ Şi să nu te mai îndoieşti, îi spuse unul din bătrîni, iacă îţi lăsăm semn; mîni dimineaţă, cînd ai să te scoli, ai să vezi la poartă un fir de mac înflorit."

Şi s-au dus.

„În adevăr, a doua zi, dimineaţă, a găsit lîngă poartă un fir de mac sălbetec între nişte nalbe şi holeră.

Cînd l-a văzut o ţipat odată scurt de parcă cineva i-ar fi înciptat cuţitul în inimă. Amu nu se mai îndoia: fusese Dumnezeu şi Sfîntul Petru şi soarta copilului asta era: să-l omoare pe tatăl său şi să se însoare cu maică-sa! Şi fără multă vorbă înfaşă copilul, îi dă ţîţă să sugă pe săturate şi cum vine noaptea îl pune într-o copaie şi-i dă drumul pe apa care curgea prin fundul grădinii închinîndu-se şi tot spunînd: Dumnezeu să te aibă în paza Lui, copile! S-o dus apoi în casă şi s-o apucat de bocit. O bocit ea aşa vreo săptămînă, da după aceea s-o întărit şi s-o apucat de treabă."

... Apele se liniştesc. Vîrtejul iscat de coboîrea directă a otios-ului în curgerea normală a ciclului se mistuie în adîncimile genunei, devenind o latenţă care se va ridica năpraznic la suprafaţă cînd ora hotărîtă de Ananke va sosi.

* * *

Am citat textual începutul basmului în redactarea lui actuală; literalismul este o solidă pîrghie pentru saltul necunoscut ce ne propunem a-l face. Cu cît miezul mitului e mai obişnuit, cu atît căile care duc spre dînsul trebuie să semene cu acelea din lumea noastră. Apoi toate elementele iniţiatice importante ale fabulei sînt cuprinse, sintetic şi vizionar, în acest început de basm.

Pruncul e născut la Miezul Nopţii ca şi Domnul Hristos şi, în general, ca toate coborîrile Principiului Divin, Avatarele sale, în lumea Devenirii. Dumnezeu se situează în centrul roţii cosmice, ca Motor Imobil, Sfîntul Petre pe circumferinţa ei, ca tîlmaci, ca hermeneut al Providenţei. Căci de Hermes este vorba sub epitetul de Sfîntul Petre, Hermes mijlocitor între Zeus şi oameni, dar şi avocatul lor faţă de zei. De aceea Sfîntul Petru intervine:

„— Doamne, fă ca pruncul acesta să fie fericit şi să aducă noroc şi belşug în casa necăjitului acestuia."

E rugăciunea pe care o suspină, sub mii de forme, toată Creatura spre cel Prea Înalt.

Sub şantajul sentimentalismului şi nevoii unei justiţii partitive imediate, sîntem ispitiţi să psihologizăm, să umanizăm mitul şi să aşteptăm în mod firesc ca Dumnezeu, *Il Sommo Bene*, să răspundă cordial la rugămintea tovarăşului său, binecuvîntînd casa şi familia care l-au omenit.

Dar adevăratul mit nu e nici psihologic, nici sentimental; e un scurt-circuit fulgurant incomprehensibil care coboară din lumea matricelor făcînd cenuşă lumea noastră, în rarele clipe cînd e tangent cu ea, pentru că suprimă Spaţiul, Mişcarea, Forma.

„ — *Nu pot, Petre!*

— *Te rog, Doamne!*

— *Degeaba mă rogi, Petre!*

— *Omu ista-i om bun. Ne-a primit în sărăcia lui.*

— *Ştiu, Petre, dar n-am ce face. Pruncul aista ca orice om, îşi are soarta lui.*

— *Ce soartă, Doamne?*

— *Soartă rea, Petre!*

— *Cît de rea, Doamne?*

— *Rea de tot, Petre: va omorî pe tatăl său şi se va însura cu maică-sa!*

— *Vai, Doamne, şi iar vai! E păcat! Dă-i o soartă mai bună!*

— *Nu pot, Petre. Soarta-i soartă şi s-o mîntuit. Fiecare om cu soarta lui!*"

Acest schimb de cuvinte este semnătura care notifică originea necreştină a mitului nostru deoarece arată că deasupra lui Dumnezeu însuşi este Ananke, Destinul pe care nici Dumnezeu nu-l poate mlădia, idee cu totul străină creştinismului şi tradiţiilor cu formă religioasă, Iudaismul, Islamul, în care Dumnezeu se identifică cu Norma Supremă

şi face *tot ce vrea*, expresie curentă în Biblie, Evanghelie, Coran. Formula este o extindere a conceptului de Dumnezeu Personal pe un plan care transcende Personalitatea, fie ea divină. În tradiţiile cu formă mitologică precum sînt: brahmanismul, hinduismul, vechea tradiţie greacă şi aceea care a precedat creştinismului în ţara noastră, Supremul, Indicibilul, nu „face ce vrea" nu din inferioritate, ci din superioritate, pentru că El e cel ce dă Dharma (Lege cosmică) ce nu poate fi modificată, deoarece asigură permanent armonizarea Cosmosului în pofida tuturor mişcărilor ce au loc în el, pentru că Dumnezeu este deasupra Manifestării şi Nemanifestării (Vyaktavyakta) şi ca atare transcende „Facerea" şi „Voinţa", simple atribute divine în lumea Creaţiunii, existente şi perceptibile numai pentru acela care priveşte de jos în sus.

Această prevestire a viitorului în momentul naşterii e obişnuită în basmele noastre, rostită însă fiind de ursitoare, identice cu „Moire"-le, cu Parcele din mitologia antică, şi ele în număr de trei. Sînt trimise de Ananke, de Fatum. „Me quoque fata regunt" (şi pe mine mă conduc destinele), îi spune Jupiter lui Ovidiu.

„ Popoarele indo-germanice au făcut, toate, o deosebire între zei, care conduc viaţa oamenilor, şi între Destin, puterea ascunsă şi oarbă, care supune voinţei ei neîndurate chiar pe zei. Nici Odin, nici Zeus nu pot schimba sentimentele Destinului, chiar dacă Walhala şi Olympul însuşi ar fi să se prăbuşască." (Vasile Pîrvan, „Laus vitae", în *Memoriale*).

În basmele noastre, Ursitoarele sînt trimise de Dumnezeu pe cînd în mitul ce-l relatăm însuşi Dumnezeu coboară şi profetizează în casa fatală. Sau Dumnezeu la rîndul lui este un trimis, dar al cui? E firesc să pui întrebarea din moment ce El însuşi recunoaşte a nu fi decît un formulator de oracole.

Există o legendă semnificativă despre profetul Ilie în folclorul românesc. Ilie a fost dăruit unei perechi bătrîne

fără coborîtori, după ce juruise dinainte, pe eventualul copil, slujbei lui Dumnezeu în „biserica" de la Ierusalim. La vîrsta legiuită, părinții nu se îndură să-și ție făgăduința și însoară băiatul. E întreruperea unei cariere sacre prin considerații lumești, adică foarte exact ceea ce se numește „profanare".

După o lungă lipsă de acasă, Ilie se întoarce noaptea. Dracul îi iese înainte în haine de popă și-i spune că nevastă-sa are un ibovnic. El intră pe furiș în casă, își pipăie patul și simte sub degete un cap de femeie și unul de bărbat. Îi înjunghie pe-ntuneric. Erau părinții lui care sosiseră cu o zi înainte; soția lui le dăduse patul conjugal pentru odihnă.

Drept pedeapsă slujește Iadul un număr de ani, apoi se urcă cu trupul la cer, devenind stăpînul trăsnetului, așteptînd sfîrșitul lumii cînd va avea de luptat cu Antihîrțul, adică cu Anticrist.

Afară de urcarea la cer, singurul episod scripturar, nu se găsesc în Biblie celelalte elemente ale versiunii românești. Se poate pune întrebarea: la ce entitate reală se referă tradiția populară? La Helios-Soarele, cu numele aproape identic cu Ilie, amîndoi solari dealtminteri; la Apolo, identificat și el cu soarele, despre care se spunea în antichitate că avea să înlocuiască pe tată-său, Jupiter, la rectoratul lumii? Legendă pe care creștinii primitivi au exploatat-o, caracterul solar al lui Hristos fiind de natură scripturară.

La rîndul său Jupiter „omorîse" (adică înlocuise) pe tatăl său Saturn-Cronos, iar acesta făcuse aceeași operație tatălui său Uranos, pe care îl castrase. Vom reveni la sfîrșit asupra acestui aspect esențial al mitului.

În treacăt observăm că după hinduși exact rădăcina tuturor păcatelor este Avidya, Ne-Cunoașterea. Stupiditatea aparentă a părinților, în fabula lui Oedip și în basmul românesc, este providențială pentru că generează o secvență de cauze și efecte secundare, cu rostul lor în dezvoltarea ciclică. În mentalitatea curentă apare ca stupiditate căci nu era nici un motiv ca acești părinți să se considere pe ei înșiși ca monștri; prin urmare, dacă în mijlocul spaimei, pe care

le-o produsese oracolul, ar fi avut prezența de spirit să-și păstreze luciditatea, și-ar fi dat seama că atîta vreme cît păstrează copilul lîngă ei, identitatea lui ar fi fost cunoscută și tragedia nu se putea întîmpla tocmai pentru că între cei trei termeni ai mitului raporturile reale de rudenie ar fi fost știute: paricidul și incestul nu erau posibile. Actualizarea oracolului fatal e în funcție de ignoranță în sensul necunoașterii legilor cosmice, concretizată în speță de acțiunea părinților care provoacă tocmai ignorarea rudeniei dintre cei trei în urma îndepărtării copilului ce devine un anonim cînd el și cei doi părinți se reîntîlnesc mai tîrziu. Dar *Qous vult perdere Jupiter, dementat prius* (Pe cine vrea Jupiter să-l piardă, mai întîi îi ia mințile).

În *Oedip*, Laios, tatăl, expune pruncul în valea rîului Cytheron; basmul românesc e mult mai semnificativ; tatăl își înfige copilul într-un țăruș din gard; altfel spus, fixează răul labil într-un singur punct. Interesant e că țărușul are un simbolism axial, polar și în „stațiunea polară", ca să întrebuințăm un termen tehnic inițiatic, antinomiile, opozițiunile, nu mai pot exista pentru că în ax se rezorb dualitățile, inclusiv aceea a Răului și Binelui. A înfige copilul în ax este a-l oferi jertfă celui Prea Înalt (El-Elion). E și un fel de a stîrpi în rădăcină, de a arde metafizic fatalitatea, care în univers nu se poate propaga decît în ritm dual.

Nenorocirea este că tatăl nu a înfipt copilul cum trebuie și fuge de acasă, fără să știe de aceasta. Mama, care stă totdeauna „ex parte materiae", în partea substanțial-feminină a lumii, lecuiește copilul, apoi îl pune într-o copaie și-l zvîrle pe rîul ce curge în fundul grădinii, adică în Fluviul Devenirii, bulion de cultură ideal pentru proliferarea tuturor implicațiilor oracolului, singurul mediu unde Fatalitatea poate avea prăsilă.

Înainte de a face acest gest, femeia se mai îndoia încă de veridicitatea oracolului. Bătrînii implacabili îi apărură în vis și i-l confirmă.

„Şi ca să nu te mai îndoieşti, îi spune unul dintre bătrîni, iacă îţi lăsăm semn; mîine dimineaţă, cînd ai să te scoli, ai să vezi la poartă un cir (fir) de mac înflorit. Şi s-au dus!"

„Într-adevăr, a doua zi, de dimineaţă, a găsit lîngă poartă un cir de mac între nişte nalbe şi holeră."

Macul este o floare narcotică, cu aromă telurică, din care se extrage opiul. A-l mirosi, înseamnă a alege nălucirea, uitarea şi moartea. E soarta tuturor fiinţelor sublunare, care „se hrănesc cu pămînt", cum spune Platon, în loc de ambrozie cerească.

Nu avem decît o alternativă: Amnesis (Uitarea) şi Anamnesis (Amintirea). Amintirea obîrşiei noastre transcendente care, singură, poate sustrage tribulaţiilor, sufletul exilat. Curios este că pe lîngă mac, Uitarea, după cei vechi şi după bocetele noastre, o dă şi apa fluviului Lethe, cuvînt care, şi el, înseamnă Uitare; ori apa lui Lethe o găsim şi în rîul ce curge în fundul grădinii gospodăriei noastre. Şi rîul şi macul, două etape succesive ale Amneziei, o fac pe femeie să-şi uite înaltele obîrşii şi să-şi arunce fructul măruntaielor într-o copaie, în pribegia fără nădejde a Devenirii.

Reamintim, ca cititorul să-şi dea seama de umanitatea tradiţională în timp şi spaţiu, că şi în mitul lui Moise acesta a fost aruncat de mama lui într-o copaie pe fluviul Okeanos, reprezentat simbolic de Nil. Gestul e identic cu cel din basmul nostru, în aparenţă; în realitate semnificaţia diferă cu 180 de grade, fiindcă Moise aparţine acelei înalte categorii de iniţiaţi desemnaţi cu numele de „misionaţi", pentru că vin pe pămînt nu prin cădere, ci prin „coborîrea sacrificială", adică fără nici o eclipsă a strălucirii lor spirituale.

Spre a lua un alt exemplu, nu poate fi nici o comparaţie între căderea lui Adam şi coborîrea pe pămînt a lui Hristos-Logosul, luîndu-şi voit haina umană asupra sa.

Trec ani mulţi şi într-o zi femeia se trezeşte cu bărbatul ei înapoi, acasă. Se întorsese din America (sic!).

„Cîştigase bani mulţi, era bogat..." spune basmul.

Şi aici subliniem o originalitate a povestirii. Versiunea moldovenească a mitului lui Oedip, păstrînd neştirbite liniile lui de forţă, e un basm actual, care se petrece în vremurile moderne pentru bunul motiv că „illud tempus", care este matca miturilor, se oglindeşte în lumea noastră sub aspectul perpetuităţii şi al continuităţii. Se vorbeşte de apa Moldovei, de muntele Pleşu, care o desparte de Mînăstirea Neamţ; casa e drăniţită de meşteri din Găineşti; fînăria e ridicată de meşteri de la Neamţ; tatăl face negustorie cu semeni din Austria, Polonia, Rusia; fîntînarii sînt din Brădăţăl, Răbîia, Brusturi şi Orţeşti; omul se duce în Cracovia sau la iarmarocul de sfîntul Ilie din Fălticeni, toate numele şi altele necitate, desemnînd localităţi existente şi astăzi. În sfîrşit, satul în care se desfăşoară mitul este Baia de pe apa Moldovei, prima capitală a Moldovei, unde după o tradiţie locală s-a încheiat „drama" mistică a întemeierii Moldovei. Acolo Dragoş l-a „omorît" pe tatăl său, „Bourul Alb", şi s-a „însurat" cu ţara pe care o întemeiase printr-o hierogamie ce-l uneşte cu glia-mumă, Cybela. Dealtminteri, orice hierogamie este incestuoasă, implicit sau explicit, deoarece constituie un cerc închis.

„Lipan, căci aşa îl chema pe om, şi muierea lui Maria, au agiuns repede fruntaşi."

Şi au făcut o casă nouă, mare şi frumoasă, iar în spatele ei au durat o prisacă cum nu se mai văzuse, unde puzderie de albine îi dădeau mierea care îl îmbogăţise.

Este superfluu să reamintim simbolismul eminamente iniţiatic al Albinei, care transformă potenţialitatea paradisiacă a unui lan de flori într-un Paradis efectiv, prin

simpla mîngîiere a antenelor. Fiind la centrul unei stări de fire, Paradisul este eminamente un laborator de transmutaţii, în care grosierul este înlocuit de subtil, printr-un rit euharistic în care Albina e Mare Preot. În întunecimea Athanorului, nectarul devine astfel miere, Aur lichid. Albina este simbolul spiritual al unei caste şi al unei ţări sfinte. De aceea cînd Herodot spune de ţara geţilor: „Ce fel de oameni locuiesc în nordul Traciei, nime nu poate spune cu siguranţă [...] Locuitorii din Tracia mai spun că ţinuturile de dincolo de Istru sînt ocupate de albine şi din cauza aceasta oamenii nu pot merge mai departe..." (Herodot, lib. v. cap. 9-10) este greu să-ţi închipui că nu a avut înainte de toate în vedere altceva decît un sens simbolic.

Ţări în care locuitorii se dedau albinăritului există în toată lumea; dar o ţară în care sînt numai albine, aşa cum reiese din textul lui Herodot, e inimaginabilă. Simbolismul textului convine exclusiv unui centru spiritual în care se extrage chintesenţa circumferinţei pe care o generează şi o regentează, pentru a fi dată din nou lumii, printr-o dublă mişcare complementară, coagula-solve.

Importanţa prisăcii în basmul ce-l relatăm şi comentăm e prin excelenţă de natură spirituală. Albinele erau consacrate lui Artemis, sora lui Febus-Apolon. Simbolul lui Artemis din Efes era o albină. Într-o inscripţie din oraşul Apulum din Dacia, Diana poartă numele de „mellifica" (C.I.L. III 1002).

După cum am văzut, există în gospodăria lui Lipan maci semănaţi de Dumnezeu. Or, într-un text al lui Pausanias, citat de N. Densuşianu, în *Dacia preistorică*, se spune că locuitorii din Delfi povesteau că Apolo a trimis la Hyperborei un templu pe care-l făcuseră albinele din ceară şi din planta numită mac[1].

---

[1] N. Densuşianu, *Dacia preistorică*, Ed. Meridiane, 1986, p. 113.

„O singură supărare avea Lipan; nu găsea apă pentru fîntînă în bătătura lui. Aducea apă de la fîntîna unui vecin şi nu se simţea bine. Cine n-are apă în ograda lui, nu-i gospodar! Dar ce folos că toţi fîntînarii aduşi de pe la Brădăţăl, de pe la Răbîia, de la Brusturi, sau de la Orţăşti, solomanari pricepuţi la treburi de-aistea, n-au dat peste vreun izvor pe pămîntul lui".

E deajuns să reamintim simbolismul universal cunoscut al Adevărului ascuns în fîntînă, „in fonte Veritas", pentru ca această incidenţă a basmului să se lumineze. Fîntîna e acea „fons terribilis" de care vorbesc alchimiştii în care se ascunde „Vitriolul", acel aspect teribil şi dizolvant al Chintesenţei, complementar cu aspectul benefic al Mierii.

Fîntîna e prelungirea sub-pămînteană a axului vertical care intersectează un plan de fire prin centrul lui, simbolizat în basm, după cum îşi reaminteşte cititorul, prin ţăruşul în care Lipan îşi înfige copilul predestinat.

E de asemenea semnificativ, că după textul nostru, arta fîntînarilor este o artă sacră prin excelenţă, deoarece tagma fîntînarilor aparţine familiei solomonarilor, teurgi supremi, după tradiţiile noastre populare stăpîni ai ploilor şi ai fulgerelor.

La prima vedere s-ar părea că elemente eterogene s-au adăugat mitului aşa cum era în forma lui primă. Nu credem, totuşi, că e vorba de sincretism, avînd în vedere organicitatea acestor elemente. Se poate ca mitului grecesc, oedipian, aşa cum ne-a rămas, să-i lipsească anumite lucruri.

Pe lîngă simbolismul fîntînii se mai adaugă acum altul de origine net Primordială.

„Şi mai avea Vasile Lipan o supărare; se înnădise de vreo două săptămîni (adică atunci cînd e iminentă tragedia; e semnificativă convergenţa elementelor necesare izbucnirii sale; se vede că nu poate fi vorba de sincretism, n.n.), *se*

înnădise de vreo două săptămîni un urs la ştiubeiele lui. În cele două săptămîni, cu toată paza pusă, fiara năvălise de vreo trei-patru ori şi-i făcuse destulă pagubă. Şi naiba ştie ce fel de urs a şi! Poate că-i un urs năzdrăvan că nu prinde într-însul nici un fel de haliciuri. I-ar trebui lui Lipan un om priceput şi îndrăzneţ care să-i păzească buduroaiele şi să-l omoare pe urs. Mai ales că anul era bun şi prisaca gemea de muscă, de ceară şi de miere. Avere era acolo, nu glumă!"*

Ursul este un simbol nordic polar al clasei războinicilor, al kşatrylor, deci perfect pozitiv în el însuşi. Numai cînd se răzvrăteşte contra clasei superioare lui, Sacerdoţiul (reprezentat de obicei prin Mistreţ, Lebădă, aici prin Albine) ursul capătă aspecte sinistre, precum în basmul românesc. Aici fiara se arată agresivă faţă de un centru spiritual, faţă de Ţara Mierei, în care se produce miracolul eminamente sacerdotal al Euharistiei, prin transformarea nectarului în miere solară. Năruirile pe care le pricinuieşte în prisacă sînt semnul neîndoielnic al clasei kşatrylor răzvrătiţi contra ierarhiei normale a lucrurilor, în care ea e subordonată sacerdoţiului. Agresivitatea ursului este indiciul net al uneia din acele revolte a inferiorului contra superiorului, a puterii regale contra autorităţii spirituale, a acţiunii contra *contemplaţiei* care se întîmplă într-un anumit moment al ciclului. În loc, cum era normal, ca ursul să ocrotească distilarea mierei în tăcerea şi liniştea suverană de care are nevoie, pentru a putea fi redistribuită în afară, în aceeaşi linişte şi tăcere, pe căi de taină, el încearcă să sfarme laboratorul miraculos, fără de care lumea nu poate subsista. Nu trebuie să uităm că o gospodărie ţărănească poate simboliza întregul univers ca şi centrul lui nevăzut.

„Într-o zi se înfăţişează la gospodar un om tînăr, venit de departe.

— Am auzit că aveţi nevoie de un argat.

— Da! De unde eşti dumneata, omule?

— Dinspre Buhalniţa (localitate reală de pe apa Bistriţei, n.n.)

— Şi cum ai ajuns pînă aici?

— Apăi nu ştii dumneata? Omul sărac umblă din stăpîn în stăpîn, pînă ce-l găseşte pe cel adevărat...

— Ei, treaba dumitale! Nu te ischitesc! Numai, află dumneata că mie îmi trebuie un argat care să nu se teamă de urs, iată cum stă treaba... Şi-i spune de-a fir a păr tot necazul. Ei, ce zici? Te prinzi?

— Mă prind!"

Fîntîna, ursul, băietanul, elemente disparate converg în inima mitului pentru a produce deflagraţia.

„Noaptea, noul paznic şi-a luat de-a umăr ghioaga (noul Herakles, n.n.) *şi-a ales locul de pîndă şi s-a pus pe aşteptat...*

Tîrziu, cînd luna s-a dus către asfinţit şi s-o lăsat dincolo, iacă şi Moş Martin! Venea încet, mătăhălos, mormăind ceva în limba lui. Noroc pe capul lui Ion, că Ion îl chema pe argat, a zis Doamne-ajută şi-a strîns ciomagul. S-o şipurit pînă aproape de urs, s-o ridicat în vîrful picioarelor ş-o trăsnit cu sete. Ursul care se ridicase în două picioare a gemut înăbuşit, aproape omeneşte şi s-o prăbuşit la pămînt, zvîcnind de cîteva ori din picioare. Apoi nu s-a mai auzit nimica. Peste prisacă s-o lăsat o tăcere mare. Paznicul s-o aşezat la locul lui ş-o aţichit, liniştit că ş-o făcut datoria cu gîndul că stăpînul său are să fie tare mulţumit a doua zi. În zorii zilei, satul s-a umplut însă de bocetele femeii. Ursul ucis de paznic fusese chiar bărbatul său".

Ca să-l încerce, bărbatul îmbrăcase o blană de urs şi se îndreptase spre prisacă, unde voinicul îl ucisese. Natural, era nevinovat de crimă, aşa că judecata l-a lăsat în pace.

Tema nu e nuvelistică, ci folclorică. Tot aşa Craiul, tatăl lui Harap-Alb, i-a ieşit lui fiu-său, la un pod, îmbrăcat într-o

blană de urs ca să-l încerce. A scăpat de moarte pentru că era ziuă şi şi-a aruncat în grabă blana de pe dînsul, pe care dealtminteri Harap-Alb o moşteneşte, cum o moşteneşte şi argatul. Lucrul e implicit.

„*Ion Adusu* (căci aşa îi spuneau stăpînii lui, n.n.) *ş-o pus în traistă cele cîteva lucruşoare, ş-o înfăşurat traista pe bota lui de carpăn şi ş-o cerut voie să plece.*"

Nevasta, care rămînea singură cu atîta avere pe care numai un bărbat o putea chivernisi, îl îndeamnă să nu plece, să nu părăsească o gospodărie rămasă fără cap din cauza lui, dacă nu din vina lui. El însă nu voia. Pe cînd discutau

„*s-o auzit deodată răcnete din mai multe părţi; ursul măi! ursul măi! Namila de urs intrase cu de-adevărat în prisacă, de data aceasta ziua n-amiaza mare* (trecerea de la Miezul Nopţii la Amiazi, fiind o trecere de la virtualitatea la efectivitatea gestului, n.n.) *fără frică şi fără ruşine şi începuse să răstoarne buduroaiele la rînd. Ion Adusu s-o răsucit pe călcîie, o desfăcut traista de pe botă ş-o pus-o pe umăr şi s-o repezit la urs orbeşte... ş-o adunat toate puterile. Nu l-a nimerit din cauza roiului de albine, decît într-o labă, dar i-a pus traista în cap.*

Oamenii care se adunaseră cu furci şi cu toapoare l-au pălit şi l-au împins din toate părţile şi i-au făcut repede de petrecanie."

Ion Adusu: să se observe că porecla nu e numele lui prim, ci al doilea nume dat, cum se obişnuia în organizaţiile iniţiatice; e vizibil caracterul de „misionat" pe care îl conferă acest nume; adus de apele cereşti în apele acestei lumi, pe o copaie invizibilă, complementară şi inversă cu prima copaie în care i-a dat drumul maică-sa. Ion Adusu a zăcut săptămîni la rînd de rana pe care i-o făcuse ursul la umăr. Rana e un semn de elecţiune, mai ales la umăr, şi seamănă

întrucîtva cu semnele misterioase care se făceau unor odrasle domneşti, tot la umăr, pentru recunoaştere. Opoziţia se rezolvă în complementarism şi prin această rană Ion Adusu devine „fiu adoptiv" al ursului, adică însumează în el puterea războinică, pe lîngă ce mai reprezenta prin el însuşi. Nu e numai Ion Adusu, ci şi Ion Însemnatu. Se pregăti iar să plece...

„ *— Măi, omule, un'te duci? Încotro? Ce-ai să faci?*

— Nu ştiu, a răspuns Ion Adusu. Niciodată n-am ştiut. Şi nimeni dintre noi nu ştie. Mă duc şi eu aşa!

— Rămîi aici!"

Ion nu se învoi şi porni la drum, dar nimenea nu scapă de fatalitatea lui. Pe la ieşirea din sat, căutînd în curea amnarul, dădu de cheia de la lăcata cea mare care atîrna de uşiţa de stejar de la zămnic, unde se afla toată averea gospodăriei şi pe care i-o încredinţase stăpîna sa.

După datele ciclice ce ne-au rămas, predominarea războinicilor, simbolizaţi de urs, cum am văzut, e întovărăşită de apariţia unui sacerdoţiu feminin. Că femeia din basmul nostru are un caracter sacerdotal ne-o arată faptul că deţine „puterea cheilor", caracteristică esenţială şi definitorie a sacerdoţiului, puterea de a lega şi a dezlega, „potestas ligandi et deligandi". O conferă momentan lui Ion.

„*Iar lăcată ca aceea nu se mai vedea şi nu se mai găsea nicăieri. Fusese cumpărată cu ani în urmă, pe 20 kg. de aramă, de la nişte căldărari din Polonia care trecuseră graniţa încoace, către noi, cu căruţe pe roţi înalte, pe la Buneşti*",(Vechiul punct de frontieră cu Austria, lîngă Fălticeni, n.n).

O fi luat Lipan lăcata (cu cheile respective) de la nişte căldărari poloni, într-un aspect modern şi surprinzător al mitului.

Ce ştim însă este că acest lacăt nemaivăzut şi nemaipomenit, cumpărat cu 20 kg. de aramă, vine direct din vîrsta de aramă, una din cele patru vîrste care constituie ciclul nostru (vîrsta de Aur, de Argint, de Aramă şi de Fier). Şi semnificativ este că după datele tradiţionale ce le avem, în Vîrsta de Aramă, în Dwapara Yuga, s-au întîmplat primele şi principalele răzvrătiri ale războinicilor, ale Fiilor Ursului, contra autorităţilor spirituale, răzvrătiri indisolubil legate cu apariţia unui Sacerdoţiu feminin.

Vîrsta de aramă mai este indicată în alte basme româneşti de Podul sau Pădurea de aramă.

Adevărata autoritate sarcerdotală este esenţialmente masculină şi Lipan, bărbatul omorît, a reprezentat-o cît a trăit şi cîtă vreme raporturile între el şi nevasta lui, reprezentantă a puterii regale, au subzistat; păstrîndu-se raporturile ierarhice a existat armonie, căci, nu mai e nevoie s-o spunem, puterea războinică e legitimă şi necesară cît timp recunoaşte superioritatea Autorităţii sacerdotale, ceea ce revine la constatarea că Contemplaţia este superioară Acţiunii.

Dar intervine Fatalitatea şi reprezentantul Sacerdoţiului este ucis de Fiul spiritual al Ursului. Şi ca să se arate că puterea sacerdotală derivă din Autoritatea spirituală, basmul ne arată că Ion Adusu este fiul lui Lipan.

Spre a se înţelege mai bine aceste lucruri, trebuie să ne reamintim că legea fundamentală a creării, a scurgerii, a morţii ciclurilor universului, este o trecere de la calitativ la cantitativ şi că o reintegrare în spirit nu poate avea loc decît atunci cînd cele mai sinistre, cele mai inferioare posibilităţi ale unui ciclu, sînt epuizate. De aici ordinea descendentă a celor patru vîrste. Ion Adusu, criminal providenţial, dar nevinovat (deci fără opoziţia contrariilor), împlineşte decretele Destinului, fiind *misionat* în acest scop.

Dar ceva mai semnificativ:

„Şi-a adus aminte că o cheie, chiar la fel cu asta, a mai văzut undeva. Îşi aduce aminte şi unde anume a văzut-o; deasupra uşii din tindă, unde mai erau şi alte chei şi verigi şi lacăte vechi şi multe alte mărunţişuri. Nu se poate să nu ştie şi femeia de cheia aceea".

Acest detaliu anodin e decisiv. Avem deci două chei, una de aur a Autorităţii spirituale şi alta de argint a puterii regale, dar cheia Sacerdoţiului e zvîrlită netrebnic pe o poliţă ca şi piatra din vîrful unghiului aruncată în şanţ. Chiar disjungerea lor arată dezordinea şi anarhia; în ordine normală, cele două chei sînt reprezentate suprapuse, în cruce, aşa cum se văd în armele Papei şi uneori iau înfăţişarea de „swastika clavigeră", adică de pecete a Polului.

Ion se intoarce acasă, mai ales că-l rănise o pietricică intrată în opincă. E pietricica din visul lui Nabucodonosor care prăvălită din muntele polar loveşte colosul în picioarele lui de lut şi-l dărîmă...

Semnificativ este că şi acest colos e făcut din aur, argint, aramă, fier şi lut, în ordine descendentă. Tot cu un simbol al ciclului avem de a face.

Fără rana făcută de pietricica din opincă, Ion nu s-ar fi întors acasă, de unde tragedia...

Altfel formulat, ne aflăm în faţa aceluiaşi mit a lui Oedip. Şi ceea ce s-a întîmplat la Teba cu Oedip şi Iocasta s-a întîmplat şi în satul Baia cu Ion cel Adus de peste lumi şi cu Maria Lipan.

Gospodăria se înmulţise, dar

„tot se plîngea Maria că-i greu de tot să care atîta apă de la fîntîna vecinului.

Într-o zi Ion Adusu, cum s-a sculat în zorii zilei îi spuse neveste-si:

Iacă aici o să facem fîntînă... și-i tot arăta un loc sub nucul cel bătrîn și rodat din fundul ogrăzii. Femeia s-a crucit:

— Tocma sub nuc, Ioane? Și ce ți-a venit? Așa, nitam-nisam? Nu cumva ai gisat ceva?

— Ba chiar am gisat... Se făcea că el, Ion Adusu, pescuia cu ciorpacul pe marginea unui iaz și deodată s-o ridicat din apă o lostriță de tăti frumusețea. Cin'să puie mîna pe dînsa dihania i-a vorbit cu vorbe omenești giucîndu-și în lumina soarelui solzii strălucitori. Ioane, să nu te atingi de mine, că-i bucluc! zicea. Păcat de moarte! Mai bine fă ce te sfătuiesc eu. Aici, în apa caldă și stătută, nu-i de mine. Mie-mi trebuie apă rece venită din bezne și din pietre.

— Și ce mă sfătuiești? am întrebat-o

— Măi Ioane, zice ea, tu ai în fundul ogrăzii un nuc mare, bătrîn. Sapă sub nuc, către miazănoapte, la un stînjen de la rădăcină ș-ai să dai de apă rece. Fă acolo o fîntînă. Eu am să mă simt acolo bine și tu ai să fii binecuvîntat.

Ion Adusu a adus meșteri care au săpat cu multă trudă la rădăcina nucului. Au trecut de rădăcinile lui, de straturi de nisip și hlei, de piatră tare de săreau scîntei cînd dădeau cu ciocanul și dalta. (Fîntînarii noștri sînt nu numai solomonari, ci și cioplitori în piatră ca masonii primitivi, n.n.)

Numai că într-o zi, pe la prînzul mare, cînd agiunseră cu săpăturile pe la 30 de metri (subl. n.n), *izvorul a răbufnit deodată, rece și vijelios, gros ca piciorul omului. Cel care săpa la fundul fîntînii o făcut sămn în grabă cu frînghia, către cei de sus de la vîrtej și scripeți, să-l scoată afară că-i primejdie. Balaurul rece, cu solzi de argint fluiera din limba lui drăcească, se încolăcea repede pe fundul săpăturii și se umfla în sus.*

A doua zi au măsurat apa din fîntînă; peste opt metri. Ce mai chef s-o făcut la casa lui Ion Adusu! O chemat pe părintele să facă sfeștanie ș-o întins masă la umbra nucului cu rachiu bun adus de la Hoișie din Folticeni, cu malai copt în cuptior, pe frunză de hrean și cu sorghitură de găină. Meșterii au fost răsplătiți cum se cuvine.

Și iacă așa să tot ci trecut vreo zece ani. Treburile păreau să meargă bine. Numai că toate-s pînă-ntr-o zi.

Era în ziua de Sfîntul Ilie. Se auzeau pe drum, cu noapte-n cap, cum mergeau la Folticeni, la iarmaroc căruțele cu fete și flăcăi. Se crăpa de ziuă"...

Cum spuneam, se împletesc într-un nod vital elementele ce constituie miezul specific al mitului. Drama se dezlănțuie năpraznic în zorii zilei de Sfîntul Ilie, stăpînul și distribuitorul trăznetelor văzute și nevăzute. Dar înainte de a vorbi de ea, trebuie să prețăluim încă odată ce s-a petrecut pînă acum.

Gospodăriei, recte centrului spiritual, sătul dealtminteri de harul mierii, saturat de aur solar, îi lipsește apa, elementul care primenește firea și-o ține într-o perpetuă și fremătătoare tinerețe. Pînă acum, centrul spiritual e static, depozit și hrubă de haruri; îi lipsește fluența și generozitatea. Ceea ce sapă Ion Adusu și solomonarii lui e „Fons Juventutis" în care se găsește apa „Tinereții fără bătrînețe și a Vieții fără de moarte", acea virtute partitivă și rezorptivă, caracteristică apelor curgătoare care curg vizibil într-un sens și invizibil în sensul contrar. Complementarismul și strînsa solidaritate dintre Arborele Vieții și Apa Vieții constituie una din temelele cele mai răspîndite în simbologia universală. E firesc deci ca fîntînarii din basmul nostru să sape la rădăcina unui nuc. Influențele cerești se coboară de-a lungul Polului, al Axului vertical, reprezentat de nuc pentru a se transforma, a se distribui la rădăcina copacului, adică la punctul de intersecție a acestui ax cu orizontala unui plan de fire dat în lichid fluent. În Cartea Facerii din Biblie, din Arborele vieții din centrul Raiului izvorăsc patru fluvii care fertilizează lumea la propriu și la figurat.

Nici simbolul nucului nu trebuie neglijat în acest context deoarece chiar şi în tradiţia greacă nucul e legat de darul profeţiei, iar fructul său e socotit a fi „frunctul ştiinţei", al cunoaşterii.[2]

Ideea de a săpa o fîntînă la rădăcina nucului i-a fost insuflată lui Ion Adusu tot de un vis, adică de un oracol. Se făcea că era pe marginea unui iaz. Aici trebuie să notăm că de cîte ori apare în simbologie un iaz, un lac sau altă apă stătătoare, ea reprezintă pe Prakriti, Materia Primă, sub aspectul ei de Potenţialitate, mai ales cînd la suprafaţă se pescuieşte sau apare ceva: peşte, balaur, zînă, sirenă. Această apariţie e o trecere de la Indistincţiune la Distincţiune, de la Potenţă la Act. Şi ce apare lui Ion cel Adus la ţărm din pribegia vieţii? O lostriţă *„de tătă frumuseţea, giucîndu-şi în lumina soarelui solzii strălucitori"*... cum joacă această lumină şi pe cele 144[3] de faţete ale Pietrei Filozofale. Şi aici, pe lîngă simbolurile universale ale Arborelui, ale Izvorului şi Apei, se adaugă un al treilea, tot atît de universal, solidar cu ele pentru că trăieşte în apă, simbolul Peştelui.

Înainte de a vorbi de el, trebuie să subliniem ceva: remarcasem analogia dintre gestul tatălui lui Ion care se îmbracă în haină de urs ca să-şi încerce fiul, cu acel al Craiului, tatăl lui Harap-Alb, care şi el apare la pod fiului său deghizat în urs; mai relevăm o analogie: în mijlocul codrului, fiul de Crai se coboară într-o fîntînă de unde se ridică regenerat şi purtînd un nume iniţiatic, pe acel al Androginului, Harap-Alb. Tot aşa Ion Adusu actualizează în el şi în casa lui, fîntîna, reînviorînd un centru iniţiatic.

Tema peştelui prins (sau altă fiinţă), care se roagă să fie aruncată din nou în apa originară, e foarte răspîndită; o găsim, de exemplu, în basmul lui Ispirescu *Băiatul bubos şi ghigorţul*. Bubosul e curăţat de bubele lui de către peşte care apare ca Mîntuitor, Soter. Lecţia denotă că nu trebuie să

---

[2] Jean Chevalier şi Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des Symboles*, Ed. Seghers et Jupiter, Paris, 1974,(cuv. „Noyer").

[3] $144 = 12^2$ şi e a 12-a cifră din seria lui Fibonacci.

vedem în darurile ce ni le oferă ambianţa, aspectul lor utilitar, imediat, care e iluzoriu şi grosolan, ci mesajul ce-l vehiculează din alte lumi. Versurile lui Ion Barbu tîlcuiesc minunat aceasta:

„E dat acestui trist norod
Şi oul sterp, ca de mîncare,
Dar viul ou, la vîrf cu plod,
Făcut e să-l privim la soare!

Cum lumea veche în cleştar,
Înoată în subţire var
Nevinovatul, noul ou,
Palat de nuntă şi cavou."
/.../
„Om uitător, ireversibil,
Vezi Duhul Sfînt făcut sensibil?"
/.../
„Încă odată:
E oul celui sterp la fel,
Dar nu-l sorbi. Curmi nuntă-n el"

(Oul dogmatic)

Lostriţa e substitutul Sfinxului oedipian în basmul românesc. Ea avea un mesaj mai preţios de adus decît carnea ei delicioasă, mesajul pe care Ion Adusu l-a înţeles.

* * *

Spuneam mai sus că, înainte de toate, Peştele este un simbol al Principiului sub aspectul său de Mîntuitor, de Vindecător. Or, din punctul de vedere tradiţional, Vindecarea este o regenerare, o înviere, a doua Naştere. De aceea Isus Hristos este numit „Tămăduitorul sufletelor şi al trupurilor".

Peştele are şi o semnificaţie bazică: pe el se sprijină cei patru stîlpi care susţin pămîntul pe Oceanul Primordial.

Constelaţia zodiacală a peştilor este un simbol de fecunditate, dar nu fizică ci spirituală. E ceea ce se desemnează în Alchimie prin Multiplicare. Peştele generează milioane de ouă care sînt lumi în geneză; în anumite basme, ouăle sînt înlocuite cu monezi de aur şi peştele el însuşi e de aur. Pistruii de pe burta lostriţelor sînt stele, galaxiile de pe cer. Constelaţie zodiacală. În succesiunea ciclurilor mici din Ciclul Mare după ciclul Peştelui urmează acela al Vărsătorului, conţinătorul şi el al Peştelui. Simbolismul acestei constelaţii e privitor la Dumnezeu ca Demiurg care varsă Apele Superioare, cereşti, în cele Inferioare, pămînteşti. Apele Superioare şi Apele Inferioare sînt de obicei schematizate în două semicercuri formînd un cerc. Peştele din ele, cînd se coboară pe pămînt, cînd se urcă în cer, într-un circuit inepuizabil purtător de mesaje şi mîntuitor pentru lume.

O caracteristică a salmonidelor, cărora aparţine lostriţa, este că urcă torentele spre obîrşii contra curentului, simbolizînd perfect fenomenul de reintegrare în Principiu, cale rezervată exclusiv iniţiaţilor, pe cînd grosul norodului se lasă rostogolit la vale de valuri. Or, cum am spus, reintegrarea în Principiu, în Matca primordială, apare prin excelenţă a fi un fenomen „incestuos", contra firii, dar de fapt el este conform reintegrării.

Mai e un fapt curios: Lostriţei i se mai spune şi *lostosă*, termen care derivă din rusescul *lososi*. De ce varianta *lostriţă* oare nu se găseşte în ruseşte?

Cuvîntul lostriţă e obţinut prin introducerea elementelor centrale, grupul de litere S.T.R. Din aceste litere sînt formaţi mai mulţi termeni, Satar, nume divin ce înseamnă Cel ce ascunde, Cel Ascuns, Cel de Taină: de asemenea Suturn, Rost, Surat, Srutiu, (Revelaţie, în sanscrită), dar mai presus de toate Soter (Mîntuitor).

Cum se vede, ajungem la punctul de plecare. Tatăl din basm se numeşte Lipan, care e tot un soi de peşte din apele din munte. În visul pe care l-a avut Ion, lostriţa îl sfătuieşte

să se *ducă pe apă în sus* ca să-şi găsească părinţii. Şi e semnificativ că şi în numele Marii Mame syriene şi mesopotamiene, Astarte sau Iştar, se găseşte fatidicul S.T.R. din Soter şi lostriţă. În latineşte *ostrea* şi *ostreum* înseamnează *stridie*, care este o scoică. Or, după tradiţia hindusă, monosilabul sacru primordial Om iese dintr-o scoică. Grupul S.T.R. se găseşte şi în păstrăv, păstor şi Istru.

Personajul principal din basmul românesc de care ne ocupăm este femeia, baza gospodăriei, zeiţa zămnicului cu miere cum se cuvine şi cum este de fapt într-un stup de albine. Bărbatul şi fiul–soţ îi sînt doar anexe, accidente fecundătoare. Or, cultul Marii Mame, ca regină a albinelor şi ca zeiţă a lunei, e răspîndit cu mult înainte de al patrulea mileniu a. Ch.

Cercetătorii Institutului britanic din Ankara au descoperit în localitatea care astăzi se numeşte Chatal Hüjük, în resturile unui templu din al şaptelea mileniu înainte de Hristos, o frescă pe un zid, cu reprezentări de albine şi de faguri[4].

„Se găseşte aici modelul unei ordine sociale care este sub conducerea Mamei".

În centrul Mediteranei se află insula Malta, în antichitate Melytta, adică Albina, sediul unei Mysterii preistorice.

„E demn de remarcat că preutesele delfice se numeau Melissai *adică Albine de miere. Această numire e rezervată zeiţei lunare. E de asemenea un nume de onoare al lunii /.../ Luna e un stup şi albinele ei sînt stelele".* Aşa că nu ne mai surprinde, cînd, după Plutarh, oracolul delfic era inspirat de noapte şi de lună. Plutarh era preot la Delfi. Trepiedul pe care şedea oracolul avea forma unui stup...

Zeiţa frigiană Kybele, Mama Zeilor, era înconjurată de roiuri de albine. Deci şi Kybele era o regină a albinelor[5].

---

[4] Helmuth M. Bottcher, *Die Grosse Mutter*, cap. „Marea Mamă regina albinelor", p. 39.

[5] *op. cit.* cap. *Die Grosse Mutter*, Bienen Königin.

Omfalosul de la Delfi era buricul pămîntului şi al Marii Mame, locul de naştere al lui Python.

Primul rege al Athenei, Erechteus, era jumătate şarpe. Soţia lui Erechteus e Zeiţa lucrătoare, regina albinelor.

Un titlu al regilor Egyptului de Jos era, în timpul Vechiului Imperiu, Domn al albinelor. Albina era Marea Mamă a Egyptului de nord.

„Titana Rhea, mama lui Zeus, a fost în vechime o regină a albinelor. Leagănul de aur al copilului ei atîrna de un copac. Hrana lui era mierea; era îngrijit de nimfele Adrateia şi Io, fiicele lui Melisseus, omul de miere" (ca şi Vasile Lipan al nostru, n.n.).

La început a fost acest Melisseus o Melissa, *o doamnă a mierei,* (ca Maria Lipan, n.n.).

De aceste vechi legende ne vorbeşte Diodor Siculus. Şi Kallimachos în imnul său către Zeus ne arată copilul divin hrănit de albine". [6]

O albină s-a pus pe buzele lui Platon, copil în faşă.

Se ştie importanţa tradiţională a simbolismului văduvei şi a fiului ei. Văduva reprezintă vacuitatea, vidul organizaţiilor iniţiatice, lipsite prin urgia timpurilor de elementele lor centrale, de *verbele lor spermatice,* şi prin aceasta de împlinirea lor profundă, de încoronarea care le sintetizează finalitatea, de misiunea pe care le-au dat-o întemeietorii.

Fiul văduvei trebuie să împlinească acest vid. Cîteodată soţul este exilat din vina femeii devenită astfel un timp văduvă ca în *Povestea porcului* de Creangă. În basmul nostru, *Lostriţa,* eroul e şi fiu şi soţ, iar maică-sa e văduvă înainte de a-i deveni soţie.

Stabileam, la început, stadiul existenţei într-o anumită măsură a unei analogii între gestul oedipian şi răsturnarea lui Saturn de către Fiul şi succesorul lui, Zeus–Jupiter.

Sînt două grafii (în greceşte) a numelui tatălui lui Zeus. Prima e Chronos cu Chi în iniţială, însemnînd în limba

[6] *op. cit.* cap. *Die Grosse Mutter,* Bienen Königin.

greacă timp. Exilul sau omorîrea tatălui reprezintă deci suprimarea condiţiei temporale, altfel spus, Desăvîrşirea. Eram deci justificat cînd vedeam în gestul oedipian un scurt circuit, un rit care decondiţionează pe autorul lui.

A doua grafie e Kronus, cu Kappa în iniţială, literă a Verticalităţii, a Înălţimilor, a Exaltării (de la K.R.N. vine şi coroană). E litera polară care străbate Vortexul Sferic Universal prin centrul lui. În Axa polară, în K, multiplicitatea şi antimoniile ei dispar pentru că le lipseşte „domiciliul" şi subsistă numai Eternul Prezent.

Chronos—Timpul e ciclic, deci reprezentabil prin Sferă; Kronos—Coroană e axul vertical ce-o străbate, ce-o săgetează. Detronarea lui Kronos—Chronos reprezintă dublul aspect despre care am vorbit mai sus al suprimării condiţiei timpului, în realitate a tuturor condiţiilor limitative.

* * *

În zorii zilei de Sfîntul Ilie, trăznetul cade pe patul conjugal pîngărit, în care Ion şi Maria vorbesc de trecut.

„— *De unde eşti şi cine eşti? îl întreabă Maria pe Ion, ca Elsa pe Lohengrin, întrebare fatală pentru amîndouă perechile. Ion îi spune Mariei că s-a trezit pe lume la o mînăstire unde a avut grijă de oi, de vaci, de albine .*

— ... *Cu munca ieşeam eu la capăt. Aveam şi un prieten călugăr, Cleopa, cu care mă-nţelegeam. Parcă ţi-am mai pomenit de el. Aşa că despre partea asta, puteam să îmbătrînesc la mînăstire.*

— *Atunci de ce ai plecat?*

— *Din cauza unui gis !*

— *Un gis? Alt gis? Unul a fost cu lostriţa...*

— *Şi aista tot cu lostriţa*".

Foarte asemănător cu cel de mai sus. Se făcea în vis că iazul mînăstirii devenise un lac întins în care Ion trebuia să prindă pești pentru ziua de Blagoveștenie cînd e dezlegare la pește.

"Cînd am tras cu ciorpacul, spuse Ion, am rămas încremenit: o lostriță mare, cu solzi strălucitori, ici–colo cu pietre nestemate pe ea, se uita la mine cu niște ochi omenești și-mi spuse cu glas dulce de te-nciora:
— Ioane, dă-mi drumul înapoi, că eu nu sînt din iazul vostru. Eu sînt mai din colo, dinspre munte. M-am rătăcit pe-aici și-mi caut drumul înapoi".

Copilul nimănui și de aceea al lui Dumnezeu, Ion, cel pripășit la o mînăstire, reprezintă pe *Cel fără nume*. De aceea poate să dezrobească pe Sfînta Lostriță din iazul mîlos în care se afla în exil și s-o trimeată în apele de cristal de la munte, unde îi era obîrșia, adică din nou în Zodiac, domiciliul ei astrologic. Gestul lui Ion de a prinde și de a da drumul lostriței este o întrebuințare autorizată a puterii cheilor, închiderea și deschiderea. Să ne reamintim că și la casa lui erau două chei. Ion deschide o poartă pînă acum închisă peștelui sfînt spre apele de diamant ale Tăriei. În perspectivă naturalistă, gestul e lipsit de sens. În realitate mitică, Ion prinde peștele în Apele Inferioare și-l aruncă în Apele Superioare, adică în modul în care Zeus îi arunca pe cei ce-i iubea în Constelații dezrobindu-i din închisoarea titanilor. Axul pe care-l descrie acum lostrița, reintegrîndu-se în obîrșiile ei cerești, este vertical față de planul orizontal unde se produce „du-te vino" al pribegiilor lui Ion Adusu în lumea noastră de Moarte și Devenire. Lostrița ar fi Kronos, iar Ion, Chronos.
Ca mulțumire, lostrița îi spune:

„— Ioane, tu nu știi cine ți-i mamă și cine ți-i tată. Da să faci cum te-nvăț eu. Pleacă din mînăstire. Ia-o pe cirul apei tot în sus, tot în sus, și-ai să-ți găsești părinții".

Privind cazul în perspectivă naturalistă și moralistă, curioasă răsplată, îi dăruie lostrița lui Ion; îl trimite pe căi întortochiate, și întîrziate spre cunoașterea părinților lui, adică la o aparentă catastrofă, dar tot la o aparentă catastrofă îl trimite Soarta pe acela căruia îi e scris să se întîlnească cu Trăsnetul, adică cu apotheoza. Cînd Semele îi cere lui Zeus să i se arate așa cum este moare în casa ei, mistuită de flăcările cerești. Dar din conflagrație se naște Dionysos.
Ion cere blagoslovenie stareţului mînăstirii să plece și ca justificare îi povestește visul. Bătrînul pare tulburat.

„... Nu de lostriță, zice el, ci de faptul că ți-a spus s-o iei pe rîu în sus. Putea spune pe rîu în jos. Ascultă și-ai să înțelegi. Amu treizeci (sub.n.) *de ani, tot pe rîul ista ai venit de la deal la vale pînă-n poarta mînăstirii, într-o copăiță..."*

Este deci o succesiune cauzală între coborîrea de acum *treizeci* de ani și urcarea inversă ce trebuia să-i urmeze. În misterele antice, *Catabaza*, adică coborîrea sufletului pe pămînt, era urmată în mod necesar de *Anabază*, de urcarea din nou în patria cerească. Aceiași putere a cheilor de care am mai vorbit în cursul basmului. Sîntem în plină istorie sacră.
La acest punct al povestirii:

„Cînd Ion a ajuns la cuvîntul copăiță, femeia a sărit în sus ș-o strigat cu inima ingiunghiată:
— Doamne, Dumnezeule!
Era albă ca varul, cu părul răvășit, cu ochii măriți, gata să-i sară din găoace...
— Ioaneee! Ioaaaanee! Ce-ai făcut Ioane? L-ai omorît pe taică-tău și te-ai însurat cu maică-ta! Unde să m-ascund ca să nu mă măi vadă soarele? Să nu mă măi vadă luna? Doar în fîntînă!

Şi cum o zîs cuvîntul fîntînă , tot atunci, aşa în cămeşă cum era, o zbugit-o pe uşă afară, mai-nainte ca Ion s-o poată opri şi ş-o dat drumul în fîntînă".

Ion şi oamenii din sat care se adunaseră golesc fîntîna ca s-o regăsească. Ajung la scobitura de unde izvora apa fîntînii (probabil, dintr-o piatră, avînd în vedere complementarismul lor). Acolo găsesc pe Maria Lipan, prefăcută în lostriţă. Sub măştile felurite, fireşti în lumea noastră de nălucire, este aceeaşi. Bineînţeles, Ion o aruncă din nou în fundul fîntînii. Este aceeaşi divină mamă sub chipul Peştelui Soter. De data aceasta nu e lostriţa cerească ci oglinda ei, la baza însăşi a lumilor; e peştele care susţine universul după tradiţiile populare din toată lumea. Reflexul se produce de-a lungul lui *Axis Mundi* prelungit în nuc şi fîntînă, de la Esenţă la Substanţă, cei doi poli ai Nemanifestării şi ai Manifestării.

Se actualizează, în momentul desăvîrşirii dramei, osia cerească şi atunci, în mod necesar, trebuie să dispară lumea pe care o regentează şi *asta* a urmărit Fatum prin tragedie; realizarea premizelor necesare sfîrşitului unui ciclu al lumii, într-un punct al spaţiului şi al timpului. Incestul, mai ales cel ascendent, produce un scurt-circuit care arde în cele două sexe elementul proliferator, reintegrîndu-se în prototip, în Androginul Primordial, perfect, deci steril din punct de vedere carnal.

E o ardere premergătoare a focului ce va mistui lumea la sfîrşitul ei, cînd timpul se va opri, incendiu distrugător dar şi purificator.

„Tot ce-i în ea, (în lumea pămînteană), *va dispărea şi nu va mai rămîne decît Faţa Lui, plină de Majestate şi de Mărinimie"* spune Coranul, şi la sfîrşitul unui ciclu pămîntesc Masca lui Dumnezeu este Adam Kadmon, Adam Androgin. În arabă *Adam şi Eva* (Adam wa Hava) are aceeaşi valoare numerală ca şi Allah, numărul 66.

* * *

După ce premizele necesare acestei finalităţi au fost înfăptuite, locul tragediei se năruie, într-o surpare deasupra spaţiului şi timpului, cum se cuvine unor simboluri eschatologice, „aşteptînd sfîrşitul lucrurilor" după expresia lui Sadoveanu, trecerea de la virtual la efectiv. Ion Adusu îşi ia traista, îşi reia pribegia şi dispare fără urmă.

„Fîntîna a rămas aşa neumblată. Au crescut buruienile şi s-o năruit. S-o năruit cu timpul şi casa şi gardurile şi poarta şi prisaca şi tot, tot. Că nimeni n-o vrut să se mai aşeze pe locul acela. Da satul acela a ajuns de pomină. O-nceput lumea să-i spună satul lostriţei. Mai pe urmă, i-o spus numai Lostriţa".

Aceeaşi ocultare s-a produs cînd *Frumoasa din pădurea adormită* a căzut într-un somn de o sută de ani. Codrul şi castelul au fost sustrase timpului şi spaţiului profan. Acelaşi lucru se întîmplă şi în satul Mariei Lipan (Maria soţia Peştelui), nume soteriologic prin excelenţă, ceea ce înseamnă că Mîntuitorul apare şi în ipostaze feminine. În dogma creştină Maria este „corăscumpărătoarea" genului uman, ca lostriţa lui Ion Adusu.

Ca şi Pădurea Frumoasei Adormite (care şi ea este o lostriţă) satul din basmul nostru e un sat uitat, sustras timpului şi spaţiului şi investigaţiilor, înconjurat de codrul nepătruns iscat de numele divin Satar (Învăluitorul).

E curios însă că toate satele înconjurătoare, pomenite în basm, sînt, fără excepţie, perfect reale şi cunoscute de toată lumea din acea parte a Moldovei. Punctul de interferenţă a nestematelor unei coroane e un loc aparent vid. Satul nostru neidentificat e locul de întîlnire al interferenţelor unor sate perfect identificate. Tot aşa „nodul vital" al catedralelor este găsibil prin interferarea direcţiilor ei geometrice, plecînd de la puncte pe care toată lumea le vede.

Topologia basmului nostru mă face să cred că „Lostriţa" e numele ocult al unei „Băi oculte" datorită elementului apa din fîntînă al cărui substitut exterior şi vizibil este Satul Baia, prima capitală a Moldovei.

Anexă

Tot de la prof. V. Popa am obţinut şi textul unei poezii poporane, *Lostriţa, descîntec de facere uşoară*, cu menirea, cum i-o arată titlul, să dezlege cît mai repede şi mai bine pe femeia parturientă.

Descîntecul e rostit, mai degrabă îngînat, de moaşa însăşi în timp ce „oficiază". Spun „oficiază" pentru că naşterea în vremurile tradiţionale constituia un rit, cum o arată termenii de „desfacere" sau „dezlegare" (ent–bindung în limba germană), definitorii ale lucrării ei. E vorba deci tot de aplicarea foarte importantă a „puterii cheilor" atribut strict sacerdotal „a face - a desface", (a lega—a dezlega). De aici probabilitatea că moaşele constituiau, în epocile străvechi, un colegiu sacerdotal feminin, de care am amintit în examinarea basmului *Lostriţa*, iar viitoarea moaşă nu se integra decît printr-o iniţiere specială, ce-i conferea un anumit aspect al puterii cheilor şi o „înţelepciune". Se cuvine făcută trimiterea la francezul „sage-femme".

Tot atît de semnificativ ne apare vocabulul românesc. „Moaşă" e femininul de la „moş". În Moldova, „moş" înseamnă printre altele şi „unchi". Dar femininul „moaşă" nu reprezintă echivalentului lui „mătuşă". Atunci la cine se aplică?

Să ne amintim de sărbătoarea de primăvară a morţilor, Moşii, cu un caracter net precreştin. „Moşii" nu sînt de loc tata şi mama sau bunicii, fie ei morţi, ci „strămoşii" necunoscuţi, toată' filiaţiunea ascendentă pînă la omul primordial, pînă la prototipul speciei. Atunci „moaşa" este „sinteza" acestor strămoşi, însumează filiaţiunea, constituie aspectul feminin al acelui Adambabadam, care supraveghează şi traduce în fapt, actualizează întreaga descendenţă, pînă la epuizarea timpurilor.

Moaşa oficiază aducerea în lume a unui copil, fără să-l genereze totuşi. E vorba de altă filiaţiune decît acea fizică. Îl veghează pentru că veghează. Cele enunţate sînt mai evidente în celelalte provincii româneşti, unde nu se spune „moş" la unchi.

Vom cita integral descîntecul, oprindu-ne pentru comentarii:

Lostriţa, descîntec de facere uşoară

„A fost odată
O lostriţă de aur
Chicată
În apă sărată,
În apă bihlită,
De mîluri mîlită,
Apă întunecată,
De stînci încongiurată!"

Este vorba, foarte clar, de aceeaşi lostriţă, pe care o vede în vis Ion Adusu în basmul de mai sus căzută în „borboros", în mîlul morţii şi al uitării, adică sufletul omenesc căzut din Apele Cereşti în mlaştina sublunară, hrănindu-se cu uitare şi pămînt, cum se spune în Mistere:

„Lostriţa se chinuia,
Tot în sus sărea,
Rău se fărima,

Şi nici că putea
Din baltă să iasă
La apă aleasă,
Din iaz să s-arunce
La apă mai dulce!"

Cînd ştii că e vorba de sufletul omenesc, înmîlit, versurile sînt admirabile.

Ele arată că nici un om nu se poate mîntui prin propriile-i sforţări şi necesită sprijinul şi intervenţia unui Soter (mîntuitor, intermediar) coborît din ceruri.

„Dar norocul ei
Că pe sub trei tei..."

Cei trei copaci ai Paradisului, Pomul vieţii, de o parte şi de alta, cu Arborele Cunoaşterii Binelui şi Răului bifurcat sau cei trei curenţi subtili principali leagă lumea noastră de lumea cerească:

„Dar norocul ei,
Că pe sub trei tei
Cu frunza-nfrunzită,
Cu floarea-nflorită ,
Precista trecea,
Mări, c-o vedea,
Şi se-ndoioşa
Şi aşa grăia:
— Lostriţă, lostriţă,
Dragă copchiliţă,
Nu te chinui,
Nu te necăji,
Gura n-o căsca,
Sufletul nu-ţi da,
Că eu oi vrăji,

Stîncile-oi urni,
Şi tu îi scăpa,
Şi te-i bucura!

Măicuţa se frînge,
Stîncile le-atinge;
Stîncile surate,
Stîncile curate,
Se uită mirate
Şi se dau deoparte.
Lostriţa că trece
Către apă rece,
Lostriţa se duce
Către apă dulce!"

Aceste două stînci „surate" sînt fără îndoială cele două stînci sau munţi, care se bat cap în cap in basme, în momentul lor de încleştare, pe care o „desface" Maica Domnului sau stîncile Symplegade, care opresc la Dardanele trecerea navei Argo spre Colchida, unde se află Lîna de Aur. E Puterea Cheilor întrebuinţată în toată strălucirea ei de către Mama cerească; tot aşa şi Ion Adusu ia lostriţa din iazul înglodurat de pe pămînt şi o aruncă în ape reci de munte, substitut în lumea noastră a apelor cereşti:

„Dar cum a scăpat
De lacul sărat,
Cu ape ce mint
Lostriţa de-argint,
Şi Maria noastră
Să scape, să nască,
Pruncul să s-arate
Pe maluri curate,
Viu şi sănătos
Ca de la Hristos!"

Mai întîi, excepţionala valoare a unor epitete. Lostriţa scapă de „Lacul sărat", adică de Marea Moartă (de lichidul amniotic care e sărat), de „apele ce mint", apele uitării, ale nălucirii, ale iluziei. Terminologia e de cea mai înaltă calitate iniţiatică şi avînd în vedere solidaritatea conceptelor unui anumit plan de fire ne arată transcendenţa ezoterismului în care se integrează descîntecul.

Acum lostriţa e zisă de argint; la început e de aur; însumează în ea Soarele şi Luna, pentru că lostriţa e Cerul, înoată în Apele Superioare.

Descîntecul trece de la universal la individual şi de la general la particular:

„Tot aşa Maria noastră
Să scape să nască..."

Ceea ce arată că se cunoaşte de deţinătorii tradiţiei, aşa zise populare, analogia dintre macrocosm şi microcosm.

Moaşa în calitatea ei de iniţiatoare, de mistagogă, conferă un nume parturientei, altul decît cel ce l-a primit la botez, şi acel nume este tocmai numele Maicii Precista, Maria.

Prea Curata scoate din lacul umed şi întunecat, care este pîntecele femeii, lostriţa, adică pruncul, la lumina Soarelui şi a Lunei, cei doi veghetori complementari ai unui drum lung spre androginizare:

„Pruncul să s-arate
Pe maluri curate..."

„Malul" e totdeauna în limbaj iniţiatic terminusul unei traversări a Mării Patimilor, a lui Mare Tenebrarum. Şi sigur, malul e curat cînd îl compari cu placenta şi cu apele sărate ale lichidului amniotic în care pruncul se afla. Şi odată ajuns la mal, moaşa, care ţine locul Precistei, taie

cordonul ombilical care-l mai ţinea legat de „borboros". Cele două stînci sînt cele două oase ischioane care se desfac în momentul expulzării:

„Viu şi sănătos
Ca de la Hristos..."

stabilindu-se un fir direct între prunc şi Soter:

„Descîntecul de la mine,
Leacul de la Maica Precista."

Dăm şi o altă varinată a sfîrşitului în care e pus în evidenţă elementul calitativ al timpului:

„Maica Domnului într-un genunchi îngenunchia
Şi ceasul cel bun îl striga:
— Dă-te jos din cireş înflorit,
Dă-te jos din fag înfrunzit
Şi vino la mine
Că-i nevoie de tine!"

Reiese că „ceasul cel bun" nu se află ascuns într-un spaţiu abstract, inaccesibil. E în lumea noastră, agăţat de un cireş înflorit, de un fag înfrunzit. Şi despre aceste două simboluri menţionate în textul descîntecului s-ar putea spune cîte ceva.

În cazul cireşului înflorit, simbolul cel mai adecvat acestui caz din multiplele sale simboluri, ar fi acela: „imaginea prosperităţii şi a fericirii existenţei terestre care nu sînt, de fapt, chiar dacă nu o observăm imediat, decît prefigurarea beatitudinii intemporale[7].

[7] Jean Chevalier et Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des Symboles*. Ed. Seghers et Jupiter, Paris, 1973, Cuvîntul: „cerisier" (cireş).

Pe de altă parte fagul este şi el enumerat printre arborii totemizaţi[8] alături de brad, stejar, plop etc. El poate substitui bradul ca monument dendromorf de tipul derivatelor mitice de categoria a II-a[9] şi în ultima analiză a lui Axis Mundi. Dar cine-l vede într-o lume care are ochi ca să nu vază?

„Iar Isus poruncea
Şi «ceasul cel bun» pîntecele Mariei îl deschidea,
Pruncul îl pornea,
La lumină îl aducea."

---

[8] Romulus Vulcănescu, *Coloana Cerului*, Ed. Academiei R.S.R., 1972, p. 18.
[9] *Ibidem*, p. 49.

POVESTEA GĂINUŞII DE AUR

Prof. V.G. Popa ne-a comunicat un basm care constituie o versiune moldovenească a mitului lui Oedip. Am vorbit de ea în studiul dedicat basmului *Lostriţa*. Tot domnia-sa ne-a mai trimis o poveste intitulată *Găinuşa de Aur* culeasă de la Moş Sandu Rău, în vîrstă de şaptezeci de ani, din comuna Nicoreşti, satul Fîntîni, din fostul judeţ Tecuci, în prezent judeţul Galaţi.

Este de ajuns să menţionăm, ca cititorul să realizeze importanţa şi tîlcul în adîncime al mitului, că basmul în chestiune este un pămînt negru din care creşte Arborele Lumii, simbol primordial, comun tuturor tradiţiilor umanităţii noastre; mitul concerne şi Tradiţia Primordială şi Tradiţia Atlantă derivată direct din ea. Ca de obicei narăm basmul, oprind curgerea lui cu precizări,reflexii şi comentarii.

* * *

„A fost odată, demult tare, un om sărac pe care-l chema Gheorghe. De sărăcie nu prea se plîngea dînsul că era învățat cu ea ca țiganul cu scînteia. Muncea din zori și pînă-n noapte pe la cei bogați și, slavă Domnului, izbutea să aibă totdeauna pe masă, pentru el și pentru nevastă și pentru cei trei copchii o bucată de pîine și o strachină de legume.

Altul era necazul ce-l rodea. Sădise și el un pom în fața casei, de ani de zile, chiar din anul cînd se însurase și pomul acesta nu creștea și nu se împlinea. Rămăsese chircit de parcă era blestemat. Îl săpa la rădăcină, îl uda, îi punea sprijoană ca să nu-l doboare vîntul, dar degeaba..

Auzise din oameni că acolo unde pomul din fața casei nu umbrește din belșug prispa casei și pragul ca să stai duminica la sporovăială cu neamurile și cu prietenii, apoi acolo nu-i noroc și „doamne-ajută".

Amărăciunea aceasta o ținea în inima lui ca să nu mai trezească bănuieli și presupuneri în mintea și sufletul neveste-si.

Îi părea rău că-l sădise. Mai bine lăsa locul gol. Se potrivise la un schimnic de la Mînăstire, la care se dusese să se spovedească înainte de însurătoare. «Du-te, fiule la sfînta Mînăstire la schimnicul cel vechi de zile și spovăduiește-te, înainte de a aduce femeie în casa ta, ca să ai noroc și binecuvîntare de la Dumnezeu», îi spusese maică-sa, Dumnezeu s-o ierte... Putea să nu asculte?

Schivnicul l-a spovăduit și i-a dat canon: «să sădești, omule, un pom în fața casei tale, îndată ce te-nsori, ca să stai la umbra lui, pe prispă, cu nevasta și cu pruncii tăi iar cînd vei fi bătrîn, să stai la umbra lui cu nepoții și să le spui povești. Și să rămînă pomul acesta amintire în veac urmașilor tăi. Să spună strănepoții privind la dînsul: „acesta-i pomul strămoșului nostru de demult, pe care l-a sădit în fața casei sale cînd și-a adus în casă femeie după legiuită rînduială, cu nuntă și dumnezeiască binecuvîntare"».

Așa avea obiceiul călugărul acela cu barbă albă, slab și uscat ca lemnul de toacă; după fiecare spovedanie, nu dădea omului alt canon decît sădirea unui pom. Să-l sădească și să-l îngrijească pînă se va face mare, puternic și rămuros. Că nu se pot șterge păcatele, spunea el, oricît de milos ar fi Dumnezeu, dacă nu face și omul fapte bune. Iar faptă mai bună ca sădirea și îngrijirea unui pom, nici că se află.

Putea să nu asculte și de data aceasta? Numai că, iată, pomul sădit de dînsul, deși trecuseră ani de zile, stătea încleștat de rădăcină și nu-și dădea drumul în sus și în lături. Nici de tăiat nu-l putea tăia. Era doar de la canon".

Gestul sădirii unui pom sau al oricărei alte seminţe vegetale este o imitaţie a fulguraţiei primordiale a Soarelui spiritual, creator de lumi, I A H. Sfîntul Gheorghe, călare pe un cal de foc, înfingîndu-și lancea în botul balaurului teluric răsturnat și prin aceasta fixîndu-l în glie, este o specificare a lui I A H, determinînd simbioza unei esenţe cu o substanţă, a Uscatului ignifer cu Umidul radical. Căci Sfîntul Gheorghe și Balaurul, antagoniști în ochii celor ce privesc din afară (părinţii înspăimîntaţi ai fetei dusă la sacrificiu), sînt în realitate complementari pe verticală, în modul ierarhic. Este ceea ce se numește în Alchimie imobilizarea veșnicei curgeri prin Fix.

Eroul nostru, pe care tot Gheorghe îl cheamă, adică „lucrătorul pămîntului", (Gheorghios, în grecește) — dar nu ca un argat, ci ca soarele care-și implîntă suliţa în balaurul iernii, la 23 aprilie, ca Apolon omorînd pe Python, fiul mîlului, — prin sădirea unui pom determină un ax vertical pe întinderea Gaiei, făcînd să răsară la suprafaţă un punct pe un plan dat de existenţă, care printr-o amplificare vibratorie va face să treacă o latenţă de la potenţă la act. Și este natural ca simbolismul acestei fulguraţii prime să fie de ordine vegetală, pe pămîntul nostru, a cărui origine și

centru este o grădină, Paradisul terestru. Este o sămînţă din Arborele Lumii pe care Gheorghe o sădeşte în faţa casei lui. În virtutea legii de analogie şi de interdependenţă a planurilor de fire, acea fulguraţie supracosmică, deasupra evilor, este figurată de plantarea unui pui de copac în faţa unei căsuţe ţărăneşti, gest care se leagă cu prototipul lui ceresc. Actul *in divinis* îşi are terminusul necesar în fapta ţăranului.

„Sădise pomul în faţa casei, de ani de zile, chiar din anul cînd se însurase".

Altfel spus, sădirea pomului este strict solidară cu o hierogamie. Adam şi Eva se ţin de-a dreapta şi de-a stînga Arborelui Vieţii, ceea ce arată caracterul sintetic şi androginic al acestuia. Şi dacă o hierogamie îşi are rod în lumea noastră, cu atît aceasta se lămureşte în planurile superioare ale Firii, în care reprezintă fără umbră pe Dumnezeul ce produce şi rezoarbe lumile în unitatea lor principială. Aplicarea eficace a simbolismului cere în fiecare clipă posibilitatea saltului calitativ al detaliului microscopic în slava Tăriei.

Dar necazul lui Gheorghe era că pomul nu creştea, ci rămînea închircit, ceea ce îşi are o explicaţie imediată în vitregia ambianţei, dar şi în faptul că nu sosise clipa cînd un nou ciclu să-şi învoalte posibilităţile evolutive, căci legea ciclurilor este strict solidară şi condiţionată de ştiinţa numerelor, care, singură, determină ziua şi ceasul.

Gheorghe ar fi tăiat pomul, cum porunceşte Hristos despre smochinul neroditor, dar sădirea lui fusese urmarea poruncii unui schimnic bătrîn la care-l trimisese maică-sa ca să se spovedească şi să se împărtăşească înainte de însurătoare: *„— Du-te fiule, la sfînta Mînăstire, la schimnicul cel vechi de zile".*

Este interesantă expresia „Schimnicul cel vechi de zile", identică aproape cu „Bătrînul zilelor" din Kabala iudaică, desemnînd principiul ciclilor de existenţă, autorul lor, care este în centrul lor şi deasupra lor. În realitate, el este expresia hominală a Centrului Lumii, în jurul căruia se rotesc eonii. Un răsad al lui îl sădeşte Gheorghe în faţa casei. Din această perspectivă se înţelege ce simbolizează indicaţia că la umbra lui sporovăiesc şi se sfătuiesc oamenii. Este vorba de Marele Sfat care orînduieşte Devenirea lumii. Acest Mare Sfat se perpetuează şi se înnoieşte în decursul generaţiilor, într-o familie care, în primul rînd, este spirituală. Casa, în realitate, este un templu subordonat arborelui; nu copacul se află în faţa ei, ci ea este coextensivă copacului, la rădăcina lui, regentînd tot ce Marele Arhitect clădeşte în decursul evilor. Putem astfel tîlcui vorbele pustnicului: „Să sădeşti, omule, un pom în faţa casei tale, îndată ce te însori, ca să stai la umbra lui, pe prispă, cu nevasta şi cu pruncii tăi iar cînd vei fi bătrîn să stai la umbra lui cu nepoţii şi să le spui poveşti. Şi să rămînă pomul acela amintire în veac urmaşilor tăi. Să spună strănepoţilor privind la dînsul; acesta-i pomul strămoşului nostru de demult, pe care l-a sădit în faţa casei sale cînd şi-a adus în casă femeie după legiuită rînduială, cu nuntă şi cu dumnezeiască binecuvîntare". Totodată vorbele că „faptă mai bună ca sădirea şi îngrijirea unui pom, nici că se află" amintesc de zicala hindusă că „un brahman nu se poate face hermit decît după ce a întemeiat o familie, a scris o carte şi a sădit un pom".

Spuneam că gospodăria întemeiată este un templu la poalele Arborelui Lumii. Ea aminteşte „Mînăstirea mare cu nouă altare" din colindele noastre, mai ales modul cum aceasta derivă şi se identifică de fapt cu centrul şi Axul Lumii:

„A venit omul mare
Cu o secure mare,
La o pădure mare
Şi-a ales un copac mare

Din care a făcut o Mînăstire mare
Cu nouă altare
Şi la dalba mînăstire
Nouă preoţi preoţesc,
Nouă dascăli citesc
În locaş dumnezeiesc.
Iar cînd popa cel mai mare
Zări ieşind sfîntul soare
Se bucură foarte tare
Şi la el că se uita
Şi din gură-aşa grăia...“

Simbolismul popular al Arborelui se îmbină, în colindă, cu cel solar; soarele este considerat ca fructul Arborelui Lumii.

„Acu, numai iacă într-o zi, pe cînd venea el de la cîmp, obosit peste măsură, şi trecea pe cărarea ce ducea pe lîngă mlaştina de lîngă sat, i s-a întîmplat un lucru de mirare.

În mlaştină căzuse un om bătrîn cu părul şi barba albă şi striga după ajutor. Mlaştina era adîncă şi se întîmplaseră de-a lungul anilor multe nenorociri. Căzuseră în ea vite şi copii (din hîrjoneală) şi nu mai ieşiseră. Încercară oameni s-o sece, dar nu putură. Mlaştina avea nişte izvoare pe dedesubt care o hrăneau de o ţineau vie şi duşmănoasă. Se vorbea că ar fi o mlaştină blestemată...

Şi-acum, poftim, bătrînul, ista! Gheorghe n-a mai stat la gînduri nici o clipă căci bătrînul se scufunda văzînd cu ochii. A sărit îmbrăcat aşa cum era, l-a înhăţat pe bătrîn de-o mînă, l-a tras către dînsul, s-a luptat înnebunit cu smîrcurile care voiau pe semne să-i înghită pe amîndoi şi cu vai nevoie a ieşit la mal. Cum a ieşit, greu de înţeles! Oamenii din sat s-au crucit şi nu le venea să creadă. «Se vede că m-a întărit Dumnezeu că altfel ne-am fi dus la fund amîndoi»... gîndea în sine Gheorghe, gîfîind şi curăţindu-şi mîlul de pe mîini, de pe piept, de pe faţă şi păr.

Cînd îşi îndreptă însă ochii către bătrînul de alături, minune nemaivăzută: bătrînul era liniştit şi curat de parcă nici nu l-ar fi atins mlaştina, cu faţa blîndă, cu ochii albaştri şi cu părul, nu alb cum i se păruse la început, ci argintiu şi strălucitor“.

Întîmplarea aminteşte de sfîntul Christofor şi de sfîntul Iulian, iubitorul de oaspeţi, care au dus pe Hristos în braţe, peste o apă.

Era aproape inutil să subliniem că mlaştina este identică cu „borboros“-ul (cuvînt a cărui traducere de altminteri în română este „mlaştină“, iar în franceză „bourbier“) care în misterele antice desemna starea marii majorităţi a oamenilor, lipsită de autonomie şi de libertatea mişcărilor, atraşi şi supţi de abisurile iadului. Iniţiabilii ce mergeau din Athena spre Eleusis trebuiau, în timpul procesiunii, să străbată un astfel de „borboros“. Probaţiunea era rituală, comună tuturor iniţiaţilor; înainte de „salire alle stelle“, de a se căţăra spre stele, oamenii trebuie să străbată şi să elimine posibilităţile lor infernale. Tot aşa, o zicală iniţiatică spune că acolo unde se deschide o poartă a cerului se cască şi o gură a iadului. Amîndouă, arbore şi mlaştină, se găsesc în satul nostru, în proximitate spaţială.

Dar starea bătrînului din mlaştină nu era aceeaşi cu a celorlalţi oameni: el este neafectat de mlaştină, curat ca îmbrăcat de eter, ceea ce arată caracterul său de „misionat“, de Avatara.

În realitate este identic cu „schimnicul cel vechi de zile“ de la începutul basmului care i-a poruncit lui Gheorghe să sădească un copac în faţa casei; este o ipostază a lui care-l pune la încercare pe omul nostru, declanşînd astfel creşterea şi „definitivarea“ copacului închircit, redus deocamdată la o simplă potenţialitate.

De notat că scoaterea lui Dumnezeu din mlaştină a avut loc seara, deci în al doilea echinox al oricărui ciclu, punct de echilibru care trece repede şi în care trebuie luată decizia de

către spirit pe ce drum apucă. Dacă Gheorghe „nu l-ar fi scos pe Dumnezeu din mlaştină" ar fi intrat în făgaşul forţelor negative a căror putere creşte totdeauna începînd cu al doilea echinox al unui ciclu (fie cosmic, fie al evoluţiei unui spirit) pînă la sfîrşitul ciclului.

* * *

„Bătrînul acesta a deschis gura şi a grăit către Gheorghe:

— Cu se să te răsplătesc că m-ai scăpat de la moarte?

Lui Gheorghe i-a fost frică tare şi i-a răspuns:

— Cu nimica, Doamne!

Bătrînul nu s-a lăsat:

— Nu se poate. Altfel nu se poate (pentru că aşa este legea „acţiunilor şi reacţiunilor concordante" — Apurva, n.n.).

Atunci Gheorghe şi-a amintit de pomul din faţa casei lui şi a îndrăznit să spună:

— Doamne, fă să am în faţa casei mele, un pom ca lumea.

— Gheorghe, a vorbit din nou bătrînul, tu spui un pom ca lumea; vrei un pom frumos sau un pom bogat? ca să ştiu şi eu ce să fac?

Gheorghe s-a scărpinat în cap cu nedumerire. Nu ştia cum să se hotărască. Se gîndea că şi cu un pom bogat, tot sărac este! Că ce poate fi bogăţia unui singur pom? Dac-ar avea cîteva zeci de pomi sau cîteva sute, cum au bogaţii satului, ar fi altceva. Dar aşa...

— Doamne, fă să am un pom frumos în faţa casei! s-a hotărît el".

Cu alte cuvinte, Gheorghe are de ales între cantitate şi calitate şi face alegerea cea bună, căci frumosul este prezenţa reală a lui Dumnezeu în lumea noastră. Altfel

spus, dacă înlocuim cantitatea cu bunătatea, Frumuseţea rămînînd aceeaşi, Bunătatea este faţa externă a lui Dumnezeu pe cînd Frumuseţea este faţa lui internă, dar potrivit legii de analogie inversă pe pămînt frumuseţea este vizibilă, pe cînd bunătatea este invizibilă. De aceea, cînd Gheorghe alege Frumuseţea coboară pe Dumnezeu pe pămînt, ceea ce înseamnă, într-un anumit loc şi într-un anumit timp, suprimarea legilor de aramă care conduc lumea noastră. Şi într-adevăr, în faţa casei lui Gheorghe se ridică, miraculos şi într-o clipă, Arborele vieţii, Axis Mundi, în care toate condiţiile limitative ale stării noastre de fire sînt desfiinţate.

«Bine Gheorghe a spus bătrînul. Mîine dimineaţă ai să ai în faţa casei un pom mare şi frumos şi aşa va rămîne pentru totdeauna. Pomul va fi de aur şi va avea în vîrf o pasăre de aur cu pui de aur şi pasărea aceasta va juca acolo sus cu puii ei şi va cînta. Să nu se atingă nimeni din familia ta de pomul acesta. Nici familia ta, nici tu. Şi nici urmaşii tăi. Că dacă-l atinge cineva, pomul cel frumos pe care l-ai dorit piere, se face nevăzut şi rămîne în locul lui alt pom».

Şi grăind acestea, bătrînul s-a făcut pe dată nevăzut, lăsîndu-l pe Gheorghe speriat şi nedumerit. Se întreba chiar dacă n-a visat. Nu putea să fie vis, se lămurea şi se întărea el singur, pentru că era plin de tot mîlul greu mirositor al mlaştinei şi se vedea şi malul rupt, frămîntat şi amestecat în tot felul, al mlaştinei, aşa cum s-a năcăjit el cu groaza morţii în suflet ca să-l scape pe bătrîn şi pe sine.

— Ce-i cu tine? l-a luat femeia la rost, acasă, cînd l-a văzut în halul acela.

— L-am scos pe Dumnezeu în spate din mlaştină, a îngăimat Gheorghe.

— Ce-ai făcut?

— Doar am spus! L-am scos pe Dumnezeu din mlaştină. Se zbătea şi striga ajutor. N-aveam ce face. Tocmai treceam pe-acolo. Soarele stătea s-apună.

— Omule, lasă prostiile! Ai căzut în mlaştină, păcătosule, adormitule! Puteai să te-neci şi mă lăsai văduvă cu trei copchii şi cu unul în pîntece!"

Văicăreala femeii se prelungeşte pînă cînd Gheorghe îi spune:

„— Ajunge, femeie, că rîd vecinii de noi! Nu glumesc şi nici nu sînt nebun. L-am scos pe Dumnezeu din mlaştină, cum ţi-am spus şi drept răsplată, mîine dimineaţă, în zorii zilei, ai să vezi un pom de aur în faţa casei noastre, în locul pricăjitului de pom pe care îl avem acuma...

Femeia a ascultat cu băgare de seamă, ştergîndu-şi lacrimile, ce spune omul ei şi abia acum se îngrozeşte cu adevărat şi începe să bocească şi mai tare:

— „Doamne, ai trimis foc şi jăratic pe capul nostru! Ce ţi-am făcut, Doamne, ce ţi-am greşit, de-ai trimis nebunia în capul omului meu. Mai bine, Doamne, se îneca în mlaştina blestemată decît înnebunea! Mai bine aveam un mort în casă decît un nebun!"

Şi văicăreala femeii continuă de parcă-i făcea plăcere să se asculte pe ea însăşi, ceea ce arată că forţele negative nu înţeleg prea bine ce se întîmplă, dar simt că este ceva împotriva lor şi ele nu pot renunţa la influenţa crescîndă şi ar fi preferat ca Gheorghe să moară cu starea sa inferioară ca să-l aibă mereu sub puterea lor decît să treacă pe o treaptă superioară în care îl pot scăpa de sub dominaţie.

Al doilea pom, cel de aur, apare dimineaţa, deci după primul echinox (de echilibru Yin—Yang) a unui ciclu, cînd forţele pozitive sînt în creştere şi mai puternice ca cele negative.

„Dar a doua zi, cînd a văzut cu adevărat pomul de aur în faţa casei, nu s-a mai îndoit şi n-a mai bocit ci s-a bucurat şi s-a minunat; se uita cu sfială la omul ei.

— Omule, iartă-mă!

Gheorghe i-a povestit cu deamănuntul toată întîmplarea. I-a chemat şi pe copii şi, aşa cît puteau înţelege ei, le-a spus şi lor. N-a uitat să le spună că nu-i voie să se atingă cineva de pomul acesta sfînt.

A povestit şi vecinilor (că Dumnezeu îi dăduse voie). A spus şi părintelui din sat. A spus la tot omul şi la tot drumeţul care trecea pe acolo şi întreba. Toţi ştiau că nu-i voie să te atingi de pom. Că dacă se atinge de pom unul din casa lui Gheorghe, se schimbă în alt pom. Că dacă se atinge unul din afară, vrînd să fure ceva sau să strice ceva, acela va muri!

Se dusese vestea pînă departe despre minunea din ograda lui Gheorghe. Pînă şi împăratul acelei ţări şi împărăteasa şi coconii lor au venit în caleaşcă trasă de patru cai, cu suliţaşi călări înainte şi îndărăt, ca să vadă minunea".

* * *

Dumnezeu scos din mlaştină de o fiinţă exterioară închipuie promovarea elementului olimpic din om ţinut captiv de elementele titanice: Dionysos, fiul lui Zeus, a fost sfîşiat de titani. Tatăl ceresc i-a mistuit cu fulgerul său şi din cenuşa lor l-a făcut pe om, a cărui misiune este să elibereze scînteia olimpică din centrul său. Este o schimbare a accentului de gravitate din om, din cantitativ în calitativ, prin subtila „artă a balanţelor" cum este numită în hermetism. Aceasta înseamnă că episodul din basmul românesc, ca şi tot restul, comportă şi o interpretare microcosmică. Procedeul este dealtminteri adevărat pentru toate miturile.

Această liberare a elementului olimpic a scînteii divine din robia titanică (a impurificărilor) este misiunea

principală a omului pe pămînt, mai întîi în ce-l priveşte ca individ, apoi şi în macrocosmos, întrucît omul ocupă locul central în planul nostru de existenţă. Iniţierea în Mistere avea aceasta ca principală ţintă. Cînd scînteia olimpică a fost dezrobită de Întunecime, ea capătă un rol pozitiv, echivalent cu uleiul care hrăneşte feştila Eternităţii. Operaţia este numită în Kabală „Makifim", *deplasare a luminilor*; ceea ce era inferior se transmută în superior, iar superiorul se corporifică. Omul autonom devine un arbore inversat, cu rădăcinile în cer.

În alţi termeni, Kabala solidarizează statutul (exilul) Şehinei (prezenţa reală a divinităţii în om şi în univers) cu Statutul poporului evreu. Eliberarea scînteii divine din evreul pios va duce şi la eliberarea din Exil şi niciodată inversul.

Faptul că Gheorghe scoate din mlaştină pe Dumnezeu „liniştit" şi curat de parcă nu l-ar fi atins „mlaştina" aminteşte doctrina creştină a celor două naturi din Hristos: Dumnezeul suferitor (Deus patibilis) nu afectează pe Dumnezeul transcendent, impasibil, deşi ipostazele sînt indisolubil solidare.

Dumnezeu îmbie pe Gheorghe cu orice dar şi-ar dori. Intimidat şi modest, ţăranul se recuză. Dar Dumnezeu de data asta porunceşte: Gheorghe nu are dreptul să refuze. Domnul, zice textual: „Altfel nu se poate". Altfel spus, fapta bună sau rea a omului face să intre în acţiune o lege. Este o ilustrare a *Apurvei*, a legii „Acţiunilor şi Reacţiunilor concordante".

Printr-un miracol, copăcelul închircit devine peste noapte Arborele Lumii. Ca în toate miracolele şi acesta este o trecere la limită a unui lung proces neperceput din afară. Seamănă cu cristalizarea subită a unei soluţii suprasaturate de sare.

Reamintim că Gheorghe a ales, la somaţia Domnului, Arborele Frumuseţii în locul Arborelui Bogăţiei. Or, frumuseţea este inefabilă, intangibilă. De aceea Dumnezeu

porunceşte cu străşnicie ca nimeni să nu se atingă de pom, „nimeni din familia ta şi urmaşii tăi".

Arborele frumuseţii este prin definiţie Arborele unităţii şi chiar a ceea ce este deasupra ei; bogăţia este, prin definiţie, multiplicitate, reductibilă firesc la dualitate, care îşi are rădăcina în Arborele dual al Cunoştinţei Binelui şi Răului, deosebit de Arborele Vieţii care, singur, se află în centrul Raiului.

Deocamdată vom sublinia că, în ciuda aparenţelor, Gheorghe nu poate fi identificat, tale-quale, cu Adam, deoarece alegerea pe care o face este exact contrară a acestuia din urmă.

Deci pomul este mare şi frumos şi aşa va rămîne pentru totdeauna. Pomul este de aur, are în vîrf o pasăre de aur, pasărea se joacă împreună cu puii ei şi cîntă. Nimeni nu are dreptul să se atingă de pomul frumos, pentru că dispare şi rămîne în locul lui alt pom.

Pomul rămîne mare şi frumos pentru totdeauna, pentru că reprezintă în lumea noastră perpetuitatea şi chiar Eternitatea, şi intersectează planul nostru de fire în centrul lui, care nu mai este spaţial. Chiar geometric antinomiile se resorb în centru. Este de aur pentru că se reactualizează în toată plenitudinea, din vîrsta de aur.

Este o unanimitate tradiţională în a socoti Arborele ca simbolizînd Axis Mundi, iar crengile lui ca stările multiple de fire, orizontale faţă de verticala trunchiului, simbol al Osiei Lumii, străbătîndu-le prin centrul lor şi unificîndu-le în Manifestarea Totală. Păsările — iar unanimitate tradiţională! — sînt entităţi angelice, situîndu-se pe crengi, în planurile superioare de fire, lumea noastră fiind luată ca plan de referinţă. Reamintim parabola evanghelică despre grăuntele de muştar care devine copac mare unde se adăpostesc păsările cerului.

Or, în basmul nostru, se vorbeşte de o *singură* pasăre de aur aşezată exact în vîrful arborelui, al verticalei polare, şi nu excentrică asemenea păsărilor ce se află pe crengile

laterale. Aceasta înseamnă că avem de-a face cu un şef din ierarhia cerească. Puii de aur, probabil în număr de 6, reprezintă constelaţia zodiacală Cloşca cu pui (Pleiadele 1+6); cînd sînt în număr de 7, mai pot reprezenta sferele planetare, stelele Carului Mare, crucea cu trei dimensiuni (1 centru + 3 drepte), cele 6+1, zilele Creaţiunii.

Avem toate motivele să credem că simbolismul Arborelui în basmul nostru aparţine Tradiţiei Primordiale, motive extrinsece, derivînd din datele ce ne-au rămas despre tradiţiile dacice, dar şi intrinsece povestirii.

Ni se spune că pasărea din vîrful Arborelui cîntă şi joacă împreună cu puii ei. Este vorba de un dans şi de o muzică sacră, exprimînd Armonia Sferelor, elaborată în Centrul lumii, iradiind în tot Universul pe care-l regentează, însufleţindu-l.

Am mai spus de ce Dumnezeu a interzis lui Gheorghe şi tuturor să atingă arborele. Cînd Hristos i-a spus Mariei Magdalena să nu se atingă de El, (noli me tangere), Maria a ascultat; de aceea este cea mai mare dintre sfinte, co-răscumpărătoare a neamului omenesc, ca şi Maica Domnului, al cărei nume îl poartă. Reamintim că pomul din basmul nostru este Arborele Frumuseţii şi de aceea neatingibil.

* * *

„Dar de săraci, tot săraci eram..." ceea ce, pe lîngă sensul material, trebuie înţeles şi în sensul Evangheliei în care se spune că mîntuirea şi cunoaşterea nu sînt accesibile decît celor săraci cu duhul, adică acelora care şi-au unificat astfel spiritul ca să poată oglindi Unitatea, care nu se poate reflecta într-un iaz zbuciumat de mii de valuri.

„*După cîţiva ani* (care în mituri pot fi eoni, n.n.) *femeia lui Ion a început să cîrtească. Că ce folos are ea de la pom? Că de ce a fost prostălău şi n-a cerut şi el altceva din care să aibă un folos? Că chelului tichie de mărgăritar îi trebuie?* (Gura păcătosului: tocmai chelului îi trebuie tichie de mărgăritar, n.n.). *Că ce se zgîiesc la poarta lor toţi veniţii de pe lume, de nu mai are linişte? Şi cîte şi mai cîte...*

— Măi femeie, fii liniştită şi nu cîrti că s-a mînia Dumnezeu. Vrei să păţim vreo poznă? Tu nu vezi că aici îi lucru dumnezeiesc?

Femeia se mai liniştea un timp. Dar cînd vedea că copchii cresc mari, că fetele se ridică şi le vine rîndul să iasă la horă şi nu-i la casă nici vacă cu lapte, nici porc de tăiat la Crăciun, nici plug, nici boi la arat, nici pîine deajuns în pod, iar o apucau hachiţele.

— Taie-l, dracului, de pom că mai mult îmi face sînge rău cînd îl văd plin de aur şi de podoabe, iar noi sîntem plini de sărăcie. Tu nu vezi că cu un pom de aista, sărăcia noastră sare şi mai mult în ochi?

Gheorghe însă o lua cu vorbă bună şi o potolea. Pentru el nu era plăcere mai mare decît să stea noaptea tîrziu şi să vadă cum în întuneric tot copacul străluceşte ca o văpaie potolită şi cum pasărea din vîrf joacă cu puii ei rotindu-se şi cîntînd mai frumos decît privighetoarea."

Nici nu se poate indica mai bine preponderenţa facultăţilor contemplative şi spirituale la bărbat (yang) a celor active şi materiale la femeie (yin).

Reluăm:

„*După ce stătea aşa pe prispa casei de lut, se liniştea, uita de necazurile şi zăduful zilei, şi simţea cum capătă putere ca a doua zi să ia de la capăt munca pe la cei bogaţi.*

Anii au trecut. Copchiii au crescut şi ei. Erau acum în total şapte: trei băieţi şi patru fete".

Dacă puii de pasăre erau şapte, apoi copii lui Gheorghe, tot şapte, erau un reflex pămîntean al lor.

* * *

„Într-o zi, nevasta lui Gheorghe şi cu băiatul lor cel mai mare se sfătuiesc cît se sfătuiesc şi la urmă hotărăsc ca el, flăcăul, care era şi mare vînător, să tragă cu arcul şi să doboare pasărea de sus. Că ce adică are să se întîmple? Bătrînul acela a spus că dacă vreunul din familia lor se atinge de pom, atunci pomul se schimbă din pomul de aur, în alt pom! Dar ei nu se ating de el. Nu pun nici unul din ei, nici mîna, nici degetul, nici limba, nici măcar vîrful unghiei. Ei trimit doar o săgeată în pasărea de sus. Să cadă jos, s-o ia, să vadă şi ei ce-i cu ea, s-o vîndă, să se îmbogăţească. Pomul are să rămînă tot aşa că doar nu l-au atins. Iar dacă a fi să se schimbe, să se schimbe atunci! Să vadă în ce fel de pom se schimbă. Poate se schimbă într-un pom mai frumos ca aista şi atunci tot au un folos. Da dacă s-a schimba in unul mai urît, atîta pagubă, că mai săraci ca acuma, tot n-or fi!"

Este raţionamentul tip al tuturor făuritorilor de subversiuni, care fac rămăşag cu necunoscutul,cu aleatorul tîrg ce se dovedeşte pînă la urmă un pact cu minciuna, o cochetărie cu Abisul, un joc pe funie, deasupra prăpastiei, a măscăriciului. Se sacrifică o certitudine pentru o ipoteză-nălucă. (Ce-ar fi? Dacă-ar fi?). Spiritul întregului joc este centrat pe cantitativ. Omorîm pasărea, dar rămîne în schimb tot pomul!

„Cum au zis, au şi făcut. Dar în clipa cînd săgeata a pornit din arc, pasărea măiastră cu puii ei de aur a zburat în sus şi s-a tot dus pînă nu s-a mai văzut iar pomul de aur s-a schimbat şi el pe loc într-alt pom rotat, cum nu se mai văzuse niciodată pe nicăierea, rămuros, plin de fructe mari şi rotunde şi foarte bune la gust.

Cînd a venit Gheorghe de la munca lui, a rămas trăsnit. A strigat la ei, i-a batjocorit, i-a ameninţat, apoi s-a aşezat pe prispă, acolo unde se aşeza de obicei cînd asculta cîntecul fără seamăn al păsării măiestre şi a plîns cu amar.

Nu mai avea nici un curaj şi nici o bucurie. Parcă se rupsese ceva dintr-însul. I se părea că a doua zi, n-are să mai poată pleca la muncă. Pînă acum asculta cîntecul păsării, se uita la strălucirea pomului şi se umplea de putere. De acuma înainte are să fie tare greu, îşi zicea el deznădăjduit.

În aceiaşi noapte s-a arătat în vis bătrînul acela pe care nu-l mai văzuse de atîţia ani. Era neschimbat şi i-a vorbit cu blîndeţe:

— Eu sînt Domnul Dumnezeul tău şi tu eşti fiul meu prea iubit. Întăreşte-ţi inima şi nu lăsa înstrăinarea să doboare sufletul tău! Bucură-te, că eu n-am uitat ce-ai făcut pentru mine. Şi în veci nu voi uita că cu preţul vieţii tale l-ai luat în spate pe Domnul Dumnezeul tău!"

Binecuvîntare pe care Dumnezeu nu o poate da decît unui Avatara sau unui colaborator îngeresc de pe pămînt pentru mîntuirea oamenilor, deci nepătat de orice vină. După cum Dumnezeu, la începutul basmului, iese alb şi curat din mlaştină, tot aşa şi Gheorghe iese nepătat, *sans peur et sans reproche*, din întorsătura care s-a produs. Se vede cît de prudenţi trebuie să fim în aprecierile noastre. Nu trebuie să ne grăbim să identificăm pe Gheorghe cu Adam.

De altminteri, doctrina ciclică în faza ei inevitabil descendentă este o realitate cunoscută în tradiţiile cu formă metafizic-mitologică, deoarece gravitatea este una din legile fundamentale ale universului, inerentă şi desfăşurării ciclice; doctrina păcatului originar este o ferestruică îngustă

destinată unei categorii de umanitate cu puţină calificare intelectuală, la care evidenţa metafizică este înlocuită cu codurile de legi. Aceasta, fără prejudiciul dimensiunii ezoterice care se suprapune, invizibilă şi inevitabilă, pe schela exoterismului şi a legiferării religioase. Multiplicitatea stărilor de fire implică şi diversitatea perspectivelor.

Notăm în treacăt caracterul exclusiv cantitativ implicit în gestul băiatului şi al mamei lui. (Nu ne atingem de ditai copacul, impresionant prin mărimea şi dimensiunile lui, ci doar de o jivină care aproape nici nu se vede). Tot aşa poţi spune: „Nu ne atingem de cerc care înfăşoară un continent ci doar de centrul lui, pe care de altminteri încercăm să-l dibuim, căci nimeni nu-l vede". În adevăr, nimeni nu poate atinge cu mijloace omeneşti centrul, care se sustrage oricărei uzurpări, şi aceasta o arată admirabil basmul cînd săgeata nu nimereşte pasărea evanescentă, prezentă nicăieri şi pretutindeni, pentru că se află în altă dimensiune decît a noastră.

* * *

Numai în elementele de basm citate pînă acum se poate desprinde în ce moment ciclic se situează mitul. În prima parte, sub mişuna taclalelor ţărăneşti se manifestă în pura ei strălucire Tradiţia Primordială orbitor pusă în evidenţă de Arborele de Aur şi de Pasărea măiastră de Aur. Ce le ia locul după aparenta răzvrătire a Fiului Femeii o spune limpede citatul în continuare care arată şi făgăduinţa lui Dumnezeu:

„Drept aceea, Pasărea de Aur care-ţi cînta şi te întărea şi-ţi umplea inima de bucurie şi de pace, n-a fost luată de tot de la ochii tăi. Ea se găseşte pe cer, aşezată de mine ca să fie

privelişte şi încîntare ochilor tăi. Uită-te pe cer şi unde-i vedea un cuibar cu stele, acolo-i «Găinuşa de Aur». Acolo n-o mai ajunge nici o săgeată. (Constelaţia *«Cloşca cu pui»* — Pleiadele, n.n.).

Cînd vei simţi că ţi-i greu şi că munca te doboară, că nedreptatea te încovoaie, ridică fruntea ta şi ochii tăi şi sufletul tău sus, către «Găinuşă». Ai să te simţi întărit şi liniştit şi curăţit de toate frămîntările şi temerile".

Tot în treacăt, frumoasa ţinută literară a textului aparţine probabil culegătorului, nu povestitorului. Dar forma lui actuală nu prejudiciază valoarea intrinsecă a simbolurilor. Nu este nici o contradicţie. Să ne aducem aminte în cazul basmelor lui Creangă: s-a recunoscut că frumuseţea lor literară nu prejudiciază însemnătatea lor folclorică şi mai cu seamă cea ezoterică.

Deocamdată, vedem că arborelui din prima parte a basmului, dispărut în cer, i se substituie un altul care-l reprezintă. Tot aşa şi în acelaşi mod, se poate infera că în locul păsării primitive apare o alta, „înlocuitoare"; şi aici atingem problema atît de importantă din punctul de vedere al doctrinei tradiţionale a ciclilor, problema *substituirilor*. Pentru a fi înţeleasă, trebuie să avem mereu în minte faptul că după concepţia tradiţională un ciclu are un mers ascendent şi apoi descendent. Şi atunci cînd o civilizaţie decade şi apoi dispare, se ocultează şi simbolurile definitorii ale acestei civilizaţii care o reprezentau existenţial; ele sînt înlocuite cu altele, potrivite cu trăsăturile noii civilizaţii şi cu noua mentalitate a oamenilor, simboluri care sînt *substitute* ale celor vechi, dispărute şi intrate în umbră. Înfăţişarea este alta, dar firul de continuitate este neştirbit; un nou copac, dar tot copac, o nouă pasăre, dar care îşi păstrează tot numele de pasăre. Acesta este sensul cuvîntului *substitut* chiar în vorbirea curentă.

Cui se substituie, ce se substituie şi cum se substituie în locul celor dispărute? În ce priveşte arborele din prima parte

a basmului, constatăm că nu i se spune numele, doar că este de aur, că nu are o utilitate imediată, că este esenţialmente făcut ca să fie contemplat; că rostul său funcţional este plenitudinea, o plenitudine care regenerează elementele spirituale, psihice şi fizice ale aceluia care se uită dezinteresat la el. Şi în vîrsta noastră întunecată se mai găsesc arbori care însumează noţiunea de frumuseţe în primul rînd. Aşa sînt bradul şi stejarul, arbori nordici. Şi cum Vîrsta de Aur este nordică şi polară, probabil că avem de-a face în basm cu un stejar sau cu un conifer de aur. Intangibil pentru că este făcut exclusiv pentru contemplare, trăgîndu-şi substanţa din regnurile inefabile ale universului, o simplă încercare de pîngărire a omului îl face să dispară. Mizericordia divină însă îi substituie un alt copac mai puţin frumos, dar productiv şi comestibil, adaptat unei noi faze a ciclului descendent, potrivit unei umanităţi care-şi are centrul de gravitate în stomac.

Să reţinem că două sînt obiectele pe care Dumnezeu le substituie altor două obiecte prime: mărul se substituie unui arbore primordial de aur, făcut exclusiv pentru contemplare, avîndu-şi raţiunea suficientă în Frumuseţe, brad, stejar, frasin, tei sau alt arbore nordic; în al doilea rînd, o găinuşă apare în cer în locul altei păsări măestre care se află iniţial în vîrful pomului, solidară cu el. Se pune întrebarea: tot găinuşă era şi pasărea primă? Dacă pomul de la început se schimbă în alt pom (măr), atunci şi pasărea, solidară simbolic cu el, nu era în mod necesar alta decît constelaţia Găinuşei sau a Pleiadelor în care s-a transformat; apoi primul volatil este imanent, coborît în lumea noastră, ultimul este transcendent, în Tărie.

Înainte de a scoate cîteva implicaţii din aceste constatări, mai dăm cîteva precizări asupra Arborelui Lumii. Iată o descriere luată din Edda:

„Mi-amintesc de uriaşi născuţi în aurora timpurilor,
De acei ce mi-au dat naştere.

Cunosc nouă lumi, nouă domenii acoperite de arborele lumii,
Acest arbore cu înţelepciune întemeiat care se implîntă în sînul pămîntului./.../
Ştiu că există un frasin numit Yggdrasil.
Vîrful arborelui este îmbăiat în albi vapori de apă,
De acolo curg picături de rouă care cad în vale.
Se înalţă veşnic verde deasupra fîntînii Urd".

Mircea Eliade susţine că în unele iconografii pe un arbore este aşezată o pasăre. De asemenea ne spune că pentru omul arhaic eficacitatea oricărui fapt sau fiinţă necesită un prototip ceresc. Prin urmare, în basmul nostru, arborele şi pasărea coboară dintr-un prototip ceresc şi se resorb în acelaşi prototip după ce şi-au împlinit slujba pe pămînt lăsînd în urmă substitutele de care vorbeam şi care au un caracter rezidual faţă de prototipuri.

* * *

Gheorghe al nostru este fără vină şi fără pată. Dumnezeu nu numai că nu interzice ca în Biblie mîncarea mărului, ci din contră, îl îndeamnă pe Gheorghe să-l consume şi să-i împrăştie în lume sămînţa lui. Obiectul central, cu deamănuntul studiat în basmul românesc, este Pomul Vieţii la care Biblia face o aluzie fugitivă în două cuvinte pe care nimeni nu le bagă în seamă. Este Arborele Unităţii.

Caracterul excepţional al basmului nostru consistă în aceea că întreaga povestire se identifică în fapt cu marea Tradiţie Primordială a actualei noastre umanităţi. Cum miturile apar într-o ambianţă similară cu ele, se poate spune că ambianţa românească precreştină era de natură Primordială. Şi asupra acestui punct vom aduce mai jos

precizări. Deocamdată să ne întoarcem la explicarea situaţiei lui Gheorghe.

Prin înlocuirea pomului reiese clar că Gheorghe făcuse un mare pas înainte în urma succesivelor contemplări asupra pomului de aur, a dansului păsării şi a ascultării cîntecului ei armonios. Reuşise să realizeze în el însuşi o purificare şi o armonizare superioară stării lui anterioare. Alungarea păsării cu ajutorul unei săgeţi trasă de un vînător care este de fapt tot Gheorghe (deoarece soţia lui nu reprezintă decît elementul său negativ pe cale de purificare, iar copii, treptele de purificare pe care le parcursese) nu înseamnă (cunoscînd simbolul vînătorului, al arcului, al săgeţii şi al ţintei) decît trecerea lui de la o stare de fire la alta. De la starea contemplativă la aceea de legătură directă cu dumnezeirea după cum reiese din visul său despre care vom mai vorbi. Aspectul de răzvrătire a femeii şi a primului copil reprezintă acoperirea acestui act mistic şi în acelaşi timp dă o logică gestului săgetării pe înţelesul marei mase profane din punct de vedere iniţiatic şi care nu putea deci pătrunde înţelesurile subtile.

Faptul că Gheorghe, atunci cînd se întoarce acasă şi vede schimbarea copacului plînge şi se vaită, ne arată cît de greu se trece dintr-o stare de fire în alta şi cît de greu înţeleg acest lucru spiritele încarnate. Dar, din această trecere, ni se spune că ajungînd în stadiul respectiv de purificare, Gheorghe nu mai avea nevoie de un element material pămîntesc pe care să-şi facă o concentrare (ceea ce hinduşii numesc concentrare cu sămînţa), ci legătura lui cu divinitatea se putea face cu intermediari cosmici („cloşca cu pui") prin care putea primi putere în rezolvarea tuturor problemelor.

„Nici pomul nu ţi l-am luat de tot — spune Dumnezeu; în locul pomului cel dintîi, ţi-am dat alt pom, rămuros şi umbros cu fructe bune de mîncat. Pomul acesta se va numi măr şi fructele sale se vor numi mere".

Este interesant că se vorbeşte despre „fructe bune de mîncat" (merele) cu alte cuvinte pot ajuta la interiorizarea a ceea ce reprezintă ele simbolic. Or, simbolul merelor este acela de fructe ale imortalităţii (din „Grădina Hesperidelor"). Este simbolul reînnoirii şi veşnicei tinereţi. Din punct de vedere platonician este simbolul cunoaşterii, avînd sîmburii aşezaţi în pentagramă (ceea ce se vede uşor dacă tăiem mărul în două jumătăţi printr-un plan orizontal median). În tradiţia celtică este simbol al ştiinţei magiei şi al revelaţiei; conform unor texte, Merlin îşi desfăşoară activitatea de învăţător sub un măr.

După origine, mărul (copac) reprezintă fecunditatea verbului divin.[1]

Dar Dumnezeu îi mai spune:

„De va cere de la tine un om bun, să-i dai sămînţă din pomul acesta, dă-i! Şi de va cere de la tine un om rău să-i dai sămînţă din pomul acesta, dă-i! Ca să se întindă în toată lumea şi oamenii să-şi aducă aminte de tine!"

Este o adevărată investire a lui Gheorghe cu calitatea de „guru", adică de ajutor pentru purificarea altor spirite încarnate în oameni. Aceste cuvinte prin care se vorbeşte de „sămînţă" ne amintesc de parabola semănătorului din Evanghelie exprimată în altă formă în basmul nostru. Lui Gheorghe, după ce şi-a lucrat pămîntul, adică şi-a purificat spiritul, (căci acesta este sensul ezoteric de „lucrător al pămîntului"), i s-a dat sarcina de „semănător" cu toate implicaţiile sale (Dumnezeu nu-i spune ca să dea celorlalţi mere, ci sămînţă din care să crească ei meri). Rodirea sămînţei va depinde însă de calitatea spirituală a celor ce o primesc şi de eforturile lor. Dacă această calitate este superioară şi efortul va fi bine făcut şi perseverent, vor

[1] Jean Chevalier şi Alain Gheerbrant, *Dictionnaire des Symboles*, — la cuvîntul „Pomme" — *passim*.

putea ajunge şi ei la purităţi din ce în ce mai înalte, poate chiar la starea angelică, şi vor putea şi ei să mănînce „mere" din propriul pom, în sensul ezoteric al cuvîntului.

* * *

Fiecare tradiţie a prezentei umanităţi formează un tot perfect, cel puţin în revelaţia ei primă, pentru că este instituită divin. Adevărul este imuabil, absolut, deasupra timpului şi spaţiului; cînd se manifestă într-o omenire în continuă devenire descendentă. Adevărul trebuie să ia coloritul momentului ciclic în care coboară; în mod necesar se înveşmîntă cu servituţile temporale şi spaţiale, printr-un proces de adaptare la ambianţă. Mai mult: nu toate tradiţiile ies direct din Tradiţia Primordială; unele descind din tradiţii secundare, care la rîndul lor se leagă imediat sau mediat de Tradiţie. Aceasta, din perspectivă temporală. Există şi localizări spaţiale, căci cele două condiţii sînt strîns solidare. Tradiţia Primordială a fost nordică, la origine cel puţin, manifestîndu-se deci de-a lungul axului Nord—Sud. Abia atunci cînd a întîlnit un alt curent derivat din ea, dar venit dintr-o direcţie Vest—Est, a asimilat elementele lui valabile şi s-a deplasat spre Est. Aceasta în linii mari. Curentul orizontal, făcînd cruce cu cel vertical nordic, provine din insula pierdută din Occident, Atlantida. Catastrofa civilizaţiei atlante ilustrează faptul că toate tradiţiile secundare au un ciclu limitat; singură tradiţia primă precede, străbate ciclul mare şi-i poate supravieţui.

Pasărea măiastră zburată din pomul lui Gheorghe în înaltul cerului, după încercarea Arcaşului, devine constelaţia Găinuşa, numele popular al Pleiadelor. Aici trebuie să facem unele precizări pornind de mai departe şi nu putem proceda mai bine decît luîndu-le din cartea lui

René Guénon, *Le roi du monde*, în capitolul „Noms et représentations des centres spirituels".

Guénon începe prin a reaminti că unul din numele Centrului Suprem, care regentează întregul ciclu în care trăim, poartă numele de Tula, din care vechii greci au făcut Thule.

„Cuvîntul Tula în sanscrită semnifică «balanţă» şi desemnează în particular semnul zodiacal cu acest nume, dar după o tradiţie chinezească, Balanţa cerească a fost la început Ursa Mare. Această remarcă este de cea mai mare importanţă căci simbolismul ce se rataşează de Ursa Mare este natural legat în felul cel mai strîns cu acela al Polului. [...] Ar trebui examinat raportul care poate exista între Balanţa Polară şi Balanţa zodiacală. Aceasta, este privită ca «semnul Judecăţii» şi ceea ce am spus mai înainte despre Balanţă ca atribut al Justiţiei, cu privire la Melki-Tsedek („Rege al Justiţiei" subiect tratat de Guénon în alt capitol al lucrării menţionate, n.n.) poate face înţeles cum numele său a constituit desemnarea Centrului Spiritual Suprem.

Tula mai este numită «Insula albă» (şi aici reamintim insula Levké (Albă) de la gurile Dunării, acum Insula şerpilor, n.n.) [...]. În India «insula albă» (Swêta Dwipa), care este situată în regiunile depărtate ale nordului, este privită ca «locuinţa fericiţilor», ceea ce o identifică limpede cu «Pămîntul celor vii» (aici ne gîndim la Pomul Vieţii, cu acelaşi nume, n.n.). Există, totuşi, o excepţie aparentă; tradiţiile celtice vorbesc mai ales de «insula verde» ca fiind «insula sfinţilor» sau «insula fericiţilor»; dar în centrul acestei insule se ridică «muntele alb» care, spune-se, nu-i submerjat de nici un potop şi al cărui vîrf este de culoare purpurie. Acest «munte al soarelui», cum este de asemenea numit, este acelaşi lucru cu Meru (muntele sfînt al hinduşilor, n.n.): de asemenea acest «munte alb» este înconjurat de o centură verde prin faptul că este situat în mijlocul mării şi în vîrful său străluceşte triunghiul de lumină".[2]

[2] René Guénon, *Le roi du monde*, Ed. Gallimard, Paris, 1958, p. 83—85.

Dar aceste localizări terestre, deşi inaccesibile, nu sînt decît nişte oglindiri în lumea noastră ale unor prototipuri cereşti. Tula pămînteană este reflexul unei Tule cereşti (am văzut că termenul înseamnă Balanţă) care sînt, cum reiese din precizările lui Guénon, sau Carul Mare sau Balanţa zodiacală, constelaţie ce şi-a păstrat pînă astăzi numele. Aceste transferuri de la o localizare polară, la localizări zodiacale, adică de la o direcţie Nord—Sud, la una Vest—Est, de la Solstiţii la Echinox, marchează punctele de plecare ale unor tradiţii secundare derivate din Tradiţia Primordială sau, altfel spus, ale unor subcicli în ciclul mare. Acesta a fost cazul tradiţiei atlante ieşită din matca comună a tuturor tradiţiilor şi care s-a manifestat în insulele pierdute ale Occidentului a cărei catastrofă a fost descrisă de Platon în *Critias*. Tot la această catastrofă se referă episodul potopului lui Noe din Biblie. Aici, iar trebuie să ne referim la Guénon, care face consideraţii hotărîtoare, aplicîndu-se uluitor datelor din basmul nostru, de parcă Guénon şi moş Rău şi-ar fi vorbit.

Iată remarca lui Guénon, în aceeaşi carte, la acelaşi capitol, cu privire la Carul Mare, compus cum se ştie din 7 stele: „Ursa mare este în India, *sapta-rikşa* (şapte Rikşi, şapte înţelepţi, n.n.) adică locuinţa simbolică a celor 7 Rikşi; aceasta este, natural, conform cu tradiţia hyperboreană, în timp ce, în tradiţia atlantă, Ursa Mare este înlocuită în acest rol prin Pleiade, care sînt formate din 7 stele; se ştie, de altminteri, că pentru greci, Pleiadele erau fiicele lui Atlas şi, ca atare, numite de asemenea *Atlantide*".[3]

Ce înseamnă aceasta? Că în basmul nostru apariţia găinuşei, a Pleiadelor la Zenit, în funcţia de Pol ceresc (pentru că se află în prelungirea arborelui lumii) semnifică începutul erei atlante, luînd locul altei constelaţii , Lebăda, ca pasăre a lui Apolon Hyperboreanul, sau mai degrabă una din cele trei constelaţii supreme polare, Carul Mare, Carul

[3] René Guénon, *op. cit.* pp. 83—84.

Mic, Dragonul median între ele. Se ştie că datele astronomiei moderne confirmă tradiţia că acum cîteva mii de ani, Polul ceresc se afla în Dragon intermediar între cele două Urse aşa că, într-adevăr, Carul Mare şi Carul Mic formau talgerele unei Balanţe al cărei ax era Dragonul însuşi. De aceea Tula, numele Centrului Suprem, cum am văzut, înseamnă în sanscrită Balanţă.

Rămîne acum situarea ciclică a simbolismului Mărului, în afara datelor biblice pe care le posedăm. Unul în numele Centrului Suprem era acela de „insulă a fericiţilor" (Makaron nesoi). Guénon observă cu privire la acest nume: „El reaminteşte de asemenea «insulele fericite» ale antichităţii occidentale; dar aceste insule erau aşezate la vest («grădina hesperidelor»; *hesper* în greceşte, *vesper* în latină, înseamnă seara, adică Occidentul), ceea ce indică o tradiţie de origine atlantă şi care te poate face de asemeni, să te gîndeşti la «Cerul Occidental» al tradiţiei tibetane".[4]

Cum în grădina Hesperidelor (Fiicele Serii) se află mărul Hesperidelor, mărul poate fi calificat drept un arbore şi un fruct prin excelenţă atlant, simbol definitoriu al acestei civilizaţii; de aceea succede în povestea noastră unui arbore fără fructe comestibile, ţesut pe ghergheful frumuseţii, precum bradul, stejarul, frasinul. Acest fapt permite situarea basmului românesc în tradiţia hyperboreană, deoarece numai în acel timp apare mărul atlant, substitut al primului arbore.

Şi ca să arătăm ce era ograda lui Gheorghe, nu putem decît să terminăm cu sfîrşitul capitolului din cartea lui Guénon, citată de noi:

„Este încă o remarcă de făcut asupra reprezentării centrului spiritual ca o insulă (sau o ogradă: amîndouă simbolurile sînt echivalente, din cauza caracterului lor central şi circumscris, n.n.), care cuprinde *muntele sfînt* (sau arborele sfînt; amîndoi sînt axiali, n.n.) căci pe lîngă

[4] René Guénon, *op. cit.* p. 84, nota 3.

faptul că o astfel de localizare a putut exista efectiv (deşi nu toate «Ţările Sfinte» sînt insule) ea trebuie să aibă şi o semnificaţie simbolică. Faptele istorice ele însele, dar mai ales acelea ale istoriei sacre, traduc în felul lor adevăruri de ordin superior, din cauza legii de corespondenţă care este fundamentul însuşi al simbolismului şi uneşte toate lumile în armonia totală şi universală. Ideea evocată reprezintă în mod esenţial „stabilitatea" pe care am indicat-o precis ca fiind caracteristică Polului; insula rămîne imuabilă în mijlocul agitaţiei neîncetate a valurilor, agitaţie care este o imagine a lumii exterioare; şi trebuie să fi traversat «Marea Pasiunilor» pentru a ajunge la «Muntele Mîntuirii», la «Sanctuarul Păcii».

Şi Guénon explică în nota nr. 1 la pagina 86, citînd pe marele Yogi hindus Shankâracharya: „Yogi-ul după ce a traversat marea pasiunilor se uneşte cu Liniştea şi posedă «Sinea» în plenitudinea sa, spune Shankâracharya (Atma-Bodha). Pasiunile sînt citate aici ca desenînd toate modificările contingente şi tranzitorii care constituie curentul formelor: este domeniul «Apelor Inferioare» după simbolismul comun tuturor tradiţiilor. De aceea, cucerirea Marii Păci este adesea reprezentată sub figura unei navigaţii (şi este una din raţiunile pentru care nava în simbolismul creştin reprezintă Biserica); (toate periplurile au acelaşi sens; citám cele mai celebre: periplul lui Ghilgameş, al Argonauţilor, al lui Ulyse, al sfîntului Brandan, n.n.)". Cucerirea Marii Păci este simbolizată „Uneori printr-un război şi Bhagavat-Gîta poate fi interpretată în acest sens după cum s-ar putea dezvolta din acest punct de vedere teoria „războiului sfînt" (jihad) după doctrina islamică. Adăugăm că „mersul pe ape" simbolizează dominaţia lumii formelor şi a schimbărilor; Vişnu este numit Narayana, «Acel ce merge pe ape»; o apropiere se impune cu Evanghelia unde Hristos este văzut «mergînd pe ape».[5]

[5] René Guénon, *op. cit.* p. 86—87.

Fiind vorba de Hristos, este cel puţin semnificativ că Dumnezeu îl numeşte pe Gheorghe „Fiul meu prea iubit", nume dat în Evanghelie Mîntuitorului. Citatul de mai sus arată că Marea Pace o contemplă Gheorghe „cînd noaptea tîrziu vedea în întuneric copacul care strălucea ca o văpaie potolită" şi pasărea din vîrf jucînd cu puii ei, rotindu-se şi cîntînd mai frumos decît privighetoarea. Ar fi muncit toată viaţa din greu şi n-ar fi cîrtit deloc, numai să poată sta seara tîrziu un ceas-două pe prispa casei, să se uite la pom şi să asculte cîntecul păsării măiestre.

Pe de o parte, Gheorghe contemplă Marea Pace, căci Arborele Vieţii nu poate creşte decît acolo unde dualitatea (deci patimile), se resoarbe în Unitate, în Axa Lumii — pe de altă parte ascultă cîntecul păsării măiestre, care este cîntecul Eternităţii. Pasărea, după cum am mai spus, nu este un simplu înger, pentru că stă în vîrful copacului de aur, ci unul dintre şefii ierarhiei spirituale. Cîntecul său iese din armonia sferelor, cîntecul Verbului. De aceea casa lui Gheorghe devine de fapt un centru spiritual din care se împrăştie lumina, cunoaşterea şi mîntuirea celor ce *o cer şi fac efortul de a creşte pomul* din *sămînţa* pe care au primit-o. Căci Dumnezeu îi spune lui Gheorghe să dea „sămînţă celor ce o cer", ceea ce ne aminteşte şi de cuvintele Evangheliei: „Cere şi ţi se va da".

POVESTEA VIEI

În călătoria sa extramundană, Dante întîlneşte umbra şovăielnică a prietenului şi concetăţeanului său Brunetto Latino, retor de faimă, strîngător al unui Tezaur de înţelepciune, celebru în epocă. Tresare şi întreabă: *„Siete voi quivi, ser Brunetto?"* (aici sunteţi, ser Brunetto) în tovărăşia lui Brunetto Latino, învăţase florentinul felul în care „l'uomo s'eterna", cum o spune Dante cu cîteva versuri mai jos.

O fervoare analogă a fost atinsă cînd înverşunata adversitate a crepusculului ciclic ne-a răpit pe profesorul Vasile Popa. Aripa morţii şi a mitului i-au mîngîiat ultimele popasuri ale vieţii. Începuse să-şi asimileze doctrina şi tehnica de interpretare a imensului material folcloric pe care îl adunase; vrăjmăşia timpurilor a sfărîmat puntea de cleştar care leagă ţărmul nostru cu ţara de dincolo de negură, punte inefabilă aruncată peste un abis pe care o umanitate nebună nu-l mai poate simte. Se apropiase Vasile Popa, fără să o vadă încă, de *Mare Tenebrarum* ? Îi auzise

numai murmurul şi neliniştea, cum Dante, în primii paşi din Purgator, asculta vrăjit, din depărtare

„Il tremolar della marina?"

A fost prietenul meu temerar? Manipularea cheilor necesită, ca şi mînuirea otrăvurilor rare, mască şi ţevi de sticlă. De unde să le aibă? Cheile basmelor deschid poarta morţii, pentru că deschid pe aceea a regenerării. Cîtimea de forţă a reacţiei concordante este incalculabilă cu măsurile noastre. Atît ştim: că se întoarce, în mod necesar, asupra temerarului care a dezlănţuit-o.

Eram prieteni şi în sensul uman al cuvîntului, pe motive ce nu se pot explica, dar incontestabile, „parceque c'était moi, parceque c'était lui", (pentru că eram eu şi era el), cum spunea Montaigne.

* * *

Printre hîrtiile lui Vasile Popa, am găsit o primă schiţare a unui basm euharistic, *Povestea Hiei* , găsire care coincide cu moartea lui. I-a venit ca şi *Găinuşa de aur*, pe rîul fără sfîrşit şi fără început, prins de Moş Sandu Rău, în curgerea tuturor lucrurilor spre propria lor finalitate.

Moş Sandu pregătea nişte altoiuri, în viişoara lui de la Mălureni, de lîngă Nicoreşti. Copil pe atunci, Vasile Popa se minuna de taina grefei. Altoiul se prinde de trunchi, cum capul se prinde de trup, în limbajul lui Moş Sandu.

„ — Şi zici matale că aceste capuri se prind de trupuri ca în poveste?

— Ca-n poveste, copile.

— Da-n poveste ca să se prindă capul de trup, trebuie să dai întîi cu Apă Moartă ş-apoi cu Apă Vie...

— Ehei, nepoate! La hie nu-i nevoie de aşa ceva! Hia are în ea, înlăuntrul ei şi Apa Moartă şi Apa Vie! Că hia e sfîntă! Hia, măi băiete, îi adusă din cer, de la Dumnezeu! Şi încă întîia oară, aici în Ţara Românească a fost adusă!"

De pe acum trebuie reţinut că via îşi are începutul şi sfîrşitul, propria raţiune suficientă în ea însăşi, deci este în mod necesar divină. A coborît ca un Avatara în Ţara Românească, în regiunea Nicoreştilor, în zona Vrancei, la mijloc de ţară.

„Şi în luna aceea, februarie din 1923, în una din seri, Moş Sandu mi-a spus «Povestea hiei», una din cele mai frumoase şi mai originale, neîntîlnită nicăieri după aceea.

A fost odată de mult tare un om bolnav de mîhnire. Nu-i mai plăcea nimica; nici să muncească, nici să petreacă, nici să meargă pe la nunţi şi pe la cumătrii, nici să stea de vorbă cu oamenii. Tot singur ar fi stat. Ba se gîndea şi la moarte. Îl pîndea păcatul se vede".

La fel se simţea împovărat şi eroul din basmul *Găinuşa de aur*, povestit tot de Moş Sandu Rău. Şi într-un caz şi în celălalt e vorba de Melancolie, presimţirea intensă, vitală a lumii de dincolo, realizînd şi depărtarea ce ne desparte de ea. Asemenea aleşi sînt ca prizonierii din caverna lui Platon, primind lumina în spate, văzînd numai umbrele jucăuşe pe fundul peşterii.

Conştiinţa unei stări de frustrare este condiţia esenţială a unei realizări spirituale, condiţie prealabilă, faţă de care aceasta este neconceptibilă.

„Într-o zi, a auzit el că undeva în munţii ţării de sus este o mînăstire albă. Şi că la acea mînăstire, trăieşte un pustnic care ştie mult. Ştie toate buruienile şi toate leacurile. Şi cunoaşte sufletul omului."

Deci, omul nostru trăia în ţara de jos, în regiunea Nicoreştilor; Mînăstirea albă se găsea în ţara de sus şi aceste denumiri sînt suficiente să sublinieze caracterul calitativ al călătoriei. În epocile tradiţionale, diviziunile administrative ale Moldovei simbolizau un ciclu de călătorie iniţiatică, din jos spre slăvi. Axul este deocamdată orizontal, substitut al axului vertical, care îşi ia zborul, din lumea noastră, spre înălţimi, la Mînăstirea Albă. Aceasta se întîmplă la punctul de incidenţă a axului lumii cu planul nostru de existenţă. Vorbind în simbolismul viticol al basmului, altoiul osiei cerului cu pămîntul se produce la Mînăstirea Albă. Într-acolo porneşte eroul nostru să găsească pe pustnicul care-i va descoperi entelehia proprie, Vărsătorul umanizat. Mînăstirea Albă este vechiul nume al Mînăstirei Neamţ, nordică faţă de Nicoreşti. Este un pelerinaj hyperborean, spre ţara de sus. Simbolismul iniţiatic se ţese pe realităţi geografice riguroase. Am vorbit atît de des despre natura Polar-hyperboreană a tradiţiilor româneşti, încît nu mai e nevoie să insistăm.

„Ce să facă bietul om? Şi-a pus în traistă nişte turte coapte în vatră şi-a luat în mînă toiagul şi-a plecat la drum, tot către Miază Noapte, întrebînd ba de unul, ba de altul, unde este Mînăstirea Albă.

După multă osteneală, a ajuns la acea mînăstire, frumoasă cum nu mai văzuseră ochii lui, cu turnurile ridicate în nouri.

Cum a ajuns a întrebat de pustnicul cel bătrîn.

— Omule, i s-a răspuns, pustnicul acela nu stă aici, la mînăstirea noastră. Stă tocmai în vîrful muntelui, într-o peşteră. La noi coboară numai din nouă în nouă ani, ne binecuvîntează, apoi se întoarce sus.

— Arătaţi-mi atunci drum ca să mă duc să-l caut.

Cei dimprejur au răspuns:

— Ceiace ceri dumneata, omule, e lucru greu de ştiut şi de aflat. Nimeni nu ştie, nici drumul, nici cărarea la peştera

bătrînului... Aşa că n-are rost să pleci în căutarea lui. Te-or mînca fiarele sălbatice! Rămîi mai bine aici la mînăstire şi aşteaptă-l. Mai sînt trei ani pînă cînd se împlineşte sorocul de nouă ani".

Bineînţeles, peştera pustnicului este inaccesibilă, nu din cauza sălbăticiei locurilor, ci pentru că se află în alt spaţiu decît al nostru. Regiunea Mînăstirii Neamţ e plină de tradiţii despre aceste guri de rai, sever păzite de îngeri.

Este de remarcat silueta zalmoxiană a pustnicului. Tot în caverna unui munte stă, este tot atît de inaccesibil, coboară printre oameni la perioade fixe, ca să-i sfătuiască. Şi el este Bătrînul Muntelui.

Şi Dumitru (aşa-l chema) *a rămas acolo. Timp de trei ani a păscut oile mînăstirii. De mîhnire nu se vindeca. Cînd s-au împlinit nouă ani, pustnicul s-a arătat. Era micuţ şi slab de-l bătea vîntul. Cei de la mînăstire spuneau că aşa se arată totdeauna. I-a binecuvîntat pe oameni şi, cînd i-a venit rîndul, Dumitru i-a spus aleanul lui.*

— Fiule, nu te pot ajuta cu nimica... Numai Dumnezeu te poate ajuta. Aici, la mînăstire, a fost un izvor ce se numea izvorul Tămăduirii (şi în adevăr, la mînăstirea Neamţ, există un izvor cu acest nume rămăşiţă şi reziduu al Izvorului ce curgea din muntele sacru. Se află lîngă Vovidenia, n.n.) *şi un ulcior sfînt numit Ulciorul Bucuriei. Cei de azi, chiar cei mai bătrîni dintre călugări, nu-şi mai amintesc. Ei n-au mai apucat aceste daruri ale lui Dumnezeu. De izvor nu se putea apropia nimeni din afară de mînăstire, căci era păzit de un urs. Dar noi umpleam ulciorul şi dădeam oamenilor să bea şi ei se tămăduiau de mîhnire şi se linişteau. Dar şi izvorul Tămăduirii, şi Ulciorul Bucuriei, au fost ridicate la cer din cauza păcatelor şi fărădelegilor omeneşti.*

— Şi-atunci, ce să fac prea Sfinte?

— Urcă la cer după ele.

Dumitru s-a mirat ş-atunci pustnicul i-a destăinuit că este un arbore care se cheamă Arborele Lumii".

Macrocosmic, Pomul Lumii, Izvorul Tămăduirii şi Ulciorul Bucuriei se aflau în paza Mînăstirii Albe, păzitoarea Tradiţiei şi a puterii lumeşti, reprezentată prin urs. Apa din izvor vindeca de mîhnire, adică de ţiţîna tuturor supărărilor, care este Melancolia, la rîndul ei potolită de ulciorul Bucuriei, de plenitudinea ce se afla în el. Căci melancolia este provocată de distanţa incomensurabilă dintre subiect şi obiect şi potolită de licoarea din ulcior, cupă a Graalului, de care se zice că sătura toate dorinţele oamenilor.

Ca să ajungi în slăvile unde se află rădăcinile Arborelui inversat al Lumii, trebuie să-i găseşti urmele, dîrele, în fiinţa noastră individuală, cum adulmecă Molda bourul. Mirosul este calitatea sensibilă a elementului pămînt, prin miros simţim copitele, *vestigium pedi*, ale Fiarei sfinte. Găsirea locului, a dîrei, a peceţii Supranaturalului în natural, al Eului însemnat, este prima şi cea mai importantă dintre încercările pe care le are de trecut iniţiatul. După aceea nu are decît să se lase dus de atracţia cerească.

Se va fi observat asemănarea, dar şi deosebirea, ce există între basmul ce-l studiem şi *Găinuşa de aur*, tot de la Moş Sandu Rău auzită. Asemănarea consistă în faptul că, în amîndouă basmele, elementul central îl constituie Arborele Lumii. În basmul de faţă, mitul se desfăşoară după ce Arborele a fost dăruit lumii, în timp simbolic vorbind este anterior ei.

Timp de nouă ani a umblat Dumitru prin pustietăţi, că doar nu prin oraşe l-ar fi găsit. Arborele Lumii nu era nicăieri. După ce se împlini timpul, se întoarse la Mînăstirea Albă:

„— Mai vine oare? a întrebat el pe monahii care se sculau la miezul nopţii pentru rugăciune.

— *Trebuie să vină, răspunseră ei.*
— *Da-i bătrîn.*
— *Nu-i nici bătrîn, nici tînăr. Anii trec peste dînsul ca apa peste pietre".*

Este modul obişnuit prin care Vechiul timpului, părintele Eonilor, este reprezentat. Sau bătrîn ca lumea, firele din barbă-i ţesînd covorul cosmic, sau ca un adolescent imberb.

„Şi, în adevăr, peste cîteva zile, bătrînul a venit. S-a făcut linişte mare deodată. Toate vînturile s-au oprit. Cînd a venit rîndul lui Dumitru i-a spus: n-ai dat peste arborele lumii. Dar nu-ţi pierde nădejdea. Pînă la urmă, ai să-l găseşti.
— *Ce să fac preasfinte?*
— *Să umbli prin lume încă nouă ani.*
— *Oare am să pot?*
— *O să poţi. Prin pustietăţi şi adîncuri de prăpăstii şi pe cîmpurile cele întinse, ştiu că ai fost. Dar prin oraşe de ce nu te-ai dus? Umblă nouă ani prin oraşele lumii şi pe urmă să vii.*
S-a plecat Dumitru la pămînt, a atins cu smerenie ţărîna cu fruntea sa, a sărutat după aceea mîna uscată a pustnicului şi s-a dus".

Timp de nouă ani a umblat cu picioarele goale şi zdrenţăros prin toate oraşele lumii. A văzut suferinţele şi bucuriile oamenilor, dar arborele nu l-a găsit. S-a întors la Mînăstirea Albă. Pustnicul îl trimite a treia oară într-o pribegie reînnoită de nouă ani.

„— Să umbli la întîmplare, dar mai mult prin sate şi prin drumurile bătute de călători. Şi pe care om l-ai întîlni, învăţat sau prost, bărbat sau femeie, bătrîn sau copil, să-l întrebi dacă a auzit de pomul lumii".

Dumitru a pornit din nou în lume, întrebînd la dreapta şi la stînga. Oamenii îl socoteau nebun şi rîdeau de el. S-a

întors la Mînăstirea Albă după sorocul de nouă ani. Pustnicul venise şi plecase aşa că Dumitru, renunţînd la pribegie, porni către satul lui, pe care nu-l mai văzuse de aproape treizeci de ani.

„Cînd a ajuns la căsuţa lui, s-a oprit în drum. Căsuţa era prăvălită pe o parte. Prin acoperişul de paie crescuse urzici, lobodă şi cucută. Gardul de nuiele era putred şi spart. Poarta era lipsă.
Dar cînd a dat să intre în ogradă s-a izbit de Pomul lumii! Nu se vedea dar îl simţea. A întins braţele, a pipăit, l-a tras către el... nu mai era nici o îndoială. Acolo era arborele Lumii. (Arborele Lumii=Arborele Vieţii.).
S-a apucat cu tărie de o creangă, s-a opintit în vîrful picioarelor şi a sărit în sus. Cum a sărit, parcă într-o clipă i s-au deschis ochii, alţii decît cei pe care îi avea. A văzut Pomul Lumii verde ca buratecul, cu frunze ca acele de stejar, întors cu vîrful în jos, cu rădăcinile în aer. A stat pe o creangă mai potrivită şi s-a odihnit. Şi a început să plîngă de bucurie".

Aşadar putem străbate toate zările şi depărtările lumii, în lung şi în lat, de Arborele Lumii nu dăm, pentru simplul motiv că se află în noi, *aqrabu min chablilward*, cum spune Coranul, „mai apropiat decît vîna jugulară". Căutarea prin rătăcire nu duce la el, pentru că tribulaţia nu-l poate scoate din tribulaţie. Este semnificativă indicaţia că Axul Lumii trebuie căutat în mărăcinişul nostru, în părţile cele mai părăsite, mai încîlcite din fiinţa noastră, mai părăginite, cum le arată casa şi ograda lui Dumitru. Fiind ascuns, nu devine vizibil decît atunci cînd îl pipăi pentru prima oară, cînd „luminile s-au deplasat" în tine, cum spun cabaliştii, şi-l vezi cu vîrful în jos şi cu rădăcinile în Tărie, aşa cum se oglindeşte în lumea noastră.

* * *

După ce s-a odihnit, Dumitru porni să urce Arborele Vieţii. Pustincul îi spusese să numere crengile pe care le urca, cîte unsprezece; este unul din numerele de recunoaştere în vechile tradiţii, în unele organizaţii iniţiatice, cum era de pildă *Fede Santa* din care făcea parte Dante.

Deşi era lumină, Dumitru nu vedea soarele. Ne întrebăm: de unde venea lumina? De la un soare nevăzut. L-am desemna ca soarele care se află în Vîrful Polului. Nu era nici cald, nici rece, ci un termen mediu, cum se cuvine unui echilibru în dualitate. Nici foame nu-i era. Încercă de cîteva ori să ia din traistă un dărîb de pită, dar se lăsă păgubaş. De ce să mănînce dacă nu-i era foame? La o anumită proximitate de Arborele Vieţii, parfumul lui este suficient să ne hrănească, chiar fizic.

„După unsprezece crengi verzi, frunzele au început să fie de aramă strălucitoare. Din toate părţile se auzea cîntecul păsărilor, al cucului, al pupezei, al turturelelor, cu alte cuvinte, glasuri îngereşti. Dar se sperie cînd văzu că trupul lui se făcuse jumătate de cît era. Dar cum nu mai avea nimic de pierdut continuă să urce. De data asta frunzele erau de argint. Nu ştia cît timp a trecut, pentru că nu mai era zi şi noapte. Se făcuse şi mai mic, ca un pitic. Mintea îi rămăsese întreagă, ba i se părea mai ageră ca mai înainte. Ajunsese la crengile de aur. Trecu de ele şi se află dintr-odată la crengi cu nestemate".

În mod obişnuit, codrii sînt de aramă, de argint şi de aur. Arborele Lumii, fiind central şi partitiv, conţine toate speciile în el. Pornind, de data aceasta, la un pelerinaj spre slăvi, adică pe verticală, se apropie de Punct, cu care trebuia să se identifice. De aici micşorarea lui progresivă, care marca trecerea de la cantitate la calitatea pură.

„În mijlocul nestematelor, stătea Ulciorul bucuriei. Se vedea bine. Era nalt, cu două toarte şi din el se răspîndeau în toate părţile raze. Acesta era deci soarele, gîndea Dumitru. Văzu curgînd în acelaşi timp Izvorul Bucuriei. Ce să facă Dumitru? Acum ajunsese ca un vîrf de ac; cît va mai fi cînd va trece crengile cu nestemate? Începu să se coboare cînd auzi un glas cunoscut:

— Măi Dumitre, ce faci?

— Cobor, Preasfinte!

— Îmi cunoşti glasul?

— Îl cunosc, Preasfinte, dar nu te văd.

— Nu-i nevoie să mă vezi! De ce ţi-a fost frică? Nu ţi-am spus să fii tare şi să nu te temi de nimică?

— Ce să fac Preasfinte, să mă urc iar?

— Nu te mai poţi urca. Ai început să te cobori spre pămînt şi ce-i făcut e bun făcut. Îmi pare rău. Dacă ai fi avut îndrăzneala să mergi pînă la capăt, tu ai fi fost omul care ai fi adus pe pămînt Ulciorul Bucuriei şi Izvorul Vieţii, ca să fie date oamenilor. Altcineva va face lucrul acesta. Dar nici n-ai să te-ntorci cu mîna goală. Tu vei duce pe pămînt leacul contra mîhnirei.

— Dar unde-i Preasfinte?

— Nu-i treaba ta! Coboară!"

Dumitru ajunsese cît vîrful unui ac, adică la Punct, la Fiinţa Pură. I-a fost frică de Vid şi de aceea a refuzat Identitatea, Nefiinţa.

„Coborîtul a fost destul de repede. Lui Dumitru a început să-i fie foame. În acelaşi timp, corpul i se făcea din nou mare şi greu, pe măsură ce se apropia de pămînt. A ajuns la traista lăsată pe o creangă şi a căutat bucata de pîine pe care o avea acolo. A găsit-o şi a mîncat-o cu lăcomie. Îi era sete. De unde să bea apă? Iată, că abia atunci văzu că pe crengi erau împletiţi nişte curpeni cu nişte fructe

nemaivăzute de el, făcute din boabe străvezii și dulci. A întins mîna, a mîncat și a văzut că sînt bune fructele acelea. Și-a potolit cu ele setea. Cînd a ajuns jos, la vîrful Pomului, era tot așa de mare cît plecase. Jos se vedeau întinderi de ape. S-a legat cu curpănul de o creangă și a adormit. A doua zi nu mai erau ape ci pămînt uscat. Sări jos".

Revenim la simbolismul acestei urcări și coborîri. Ascensiunea era o urcare calitativă, o despuiere de servituți, din plan nobil în altul mai nobil. O „despuiere de metale" prin aramă, argint, aur. Acest urcuș calitativ este solitar și cu o decondiționare progresivă. Individul Dumitru se micșorase pînă la punct, suprimînd condiția spațială. Dar toate condițiile se împletesc solidare. Dispăruse și foamea. În legendă se spune că viziunea Graalului avea acest efect. In divinis, Graalul este și el Ulciorul Bucuriei. Pe lîngă condiția spațială, dispăruse și cea temporală, cum se va vedea mai jos. Este o totală trecere la limită, la cel de al sutălea nume divin.

Era providențial ca Dumitru să nu ajungă la Bătrînul Timpurilor, să nu recupereze Ulciorul Bucuriei, ceea ce ar fi adus de la sine reîntorcerea Vîrstei de Aur intempestivă deoarece în epoca toarcerii basmului ciclul nu era încă sfîrșit.

Reîntorcerea pe pămînt nu e o cădere, ci o coborîre sacrificială, cu har euharistic. Este semnificativ că izvorul Bucuriei se cobora și el în lume, ca și curpenul de viță. Nu este firesc să presupunem că, la un anumit grad de solidificare, izvorul s-a transvazat în curpen devenind sevă? Acesta este unul din aspectele circuitului sanguin al universului, care în funcție de momentul ciclului este cînd sevă, cînd sînge, cînd limfă, cînd suflu, cu irizări și tranziții de curcubeu, de la una la alta. În covorul cosmic, culoarea vie este fără importanță. Totul este nuanța. Lumina se adaptează la mediile pe care le străbate și le creează ca și de data aceasta.

„Dumitru nu știa încotro s-o apuce. A stat așa pînă s-a făcut ziuă. După aceea, s-a îndreptat spre primul sat pe care-l vedea. A rămas uluit. Nu numai că nu era satul lui, dar oamenii vorbeau o limbă cu totul necunoscută. În zadar a încercat să se înțeleagă cu dînșii. Era parcă în altă lume. Înainte de a se urca la cer, cățărîndu-se pe crengile Pomului Lumii, cutreierase toată lumea și peste tot se înțelesese cu oamenii, căci vorbeau aceeași limbă. Acum, nu se mai înțelegea cu nimeni.

Ce să facă? S-a așezat în satul acela. Un om cu inimă bună i-a dat o bucățică de pămînt cît o ogradă și el și-a făcut un bordeiu. Dar mai înainte de a-și face bordeiul, a îngropat în pămînt curpănul pe care îl adusese cu el din Pomul Lumii. Să vadă ce are să se întîmple?

Și s-a întîmplat că curpănul a prins și a început să dea frunze și niște flori mărunte și strălucitoare ca smarandu. Apoi a făcut struguri ca aceia pe care îi gustase cînd era în Pomul Lumii. Acolo, curpănul venea din adîncul cerului și se împletea printre crengile Pomului Lumii. Aici, curpănul se ținea bine de pămînt și se agăța cu niște cîrcei de orice pom, ridicîndu-se în sus, ca și cînd voia să se urce din nou la cer".

Fraza indică foarte bine circulația marilor curente cosmice care vivifică universul. În realitate, curentul descendent și curentul ascendent se succed numai într-o lume condiționată de timp. In divinis, cele două curente sînt concomitente.

„Oamenii din sat au văzut și s-au mirat. Strugurii erau dulci. Au cerut și ei bucățele de curpen pe care le-au plantat. Apoi s-au deprins să facă din struguri hin. Au băut și au văzut că se simt mai bine și uită de amărăciune și de necazuri. Le turna în suflet bucurie și dragoste de viață. Mîhnirea, oricît de grea ar fi fost, se tămăduia."

Dumitru s-a împrietenit cu oamenii din acel sat. Le-a învățat limba. Din vorbele lor a aflat că țara în care trăiau se numea Moldova. Păi atunci e țara mea, a spus dînsul, că înainte de rătăcirile lui tot așa se chema. Limba pe care o cunoscuse el nu o mai știa, dar numele țării rămăsese. Cea ce înseamnă că numele unor ținuturi consacrate străbat prototipal întregul ciclu, ca o matcă imuabilă, din care se preling adaptări la timp și loc.

„A plecat Dumitru într-o vară către Miază Noapte, spre Mînăstirea Albă, dar nu a mai găsit-o. Munții mai rămăseseră încă. Îi recunoșteai. Peste tot oamenii vorbeau limba nouă.

— Unde e Mînăstirea Albă? întreba el, cînd pe unul, cînd pe altul. Dar nimeni nu știa să răspundă.

Într-o zi sta de vorbă cu un bătrîn din părțile de sus ale Moldovei. L-a întrebat și pe el de Mînăstirea Albă. Bătrînul a făcut ochii mici, ca și cînd s-ar fi uitat la ceva, de la mare depărtare.

— Mînăstirea Albă? Hm! Apăi, se zice că ar fi fost o mînăstire ce s-ar fi chemat Albă. Dar asta ar fi fost demult tare. Cu vreo mie de ani în urmă, înainte de potop.

— Ce potop, moșule?

— Apăi a fost un potop care a nimicit și a rîsîchit totul".

Dumitru s-a înfricoșat de vorbele moșului. Înțelegea el de ce a văzut numai ape la întoarcere, cînd a ajuns în vîrful Pomului Lumii. Înțelegea că a adormit cu curpănul legat de trunchiul sfînt și că somnul i-a fost de sute și sute de ani, pînă cînd apele s-au uscat și lumea s-a înmulțit din nou.

S-a întors în satul lui. Povestea tuturor cele ce i se întîmplase. Unii îl credeau, alții nu.

„— Cum, nu credeți ? Dar asta cine a adus-o? zicea el *arătînd la dealurile pline de butuci de viță de vie.*

A mai trăit cît a mai trăit, pînă cînd a murit."

Se vede că avem de-a face cu tradiții locale, contaminate de infiltrații biblice. Cezura dintre cei doi cicli nu trebuie să fie fost atît de completă, din moment ce unul din numele Mînăstirii Neamț era Mînăstirea Albă.

Bătrînul pustnic veșnic de la Mînăstirea Albă poate fi, în linii mari, asimilat cu Noe, Patriarhul Potopului. La fel cu Dumitru, Noe sădise vița de vie. Basmul nostru poate rezuma eliptic mai multe mituri, caz ce se mai găsește. Sau e vorba de unul din diluviile secundare, de care se vorbește în mitologia greacă, acel al Ogygiei, sau al lui Deucalion și Pyrrha?

Dar narațiunea continuă:

„Oamenii l-au socotit sfînt și l-au trecut în calendar la 26 octombrie. Cînd se sărbătorește ziua lui, în toate butoaiele și zăcătoarele din țară fierbe încet vinul. Fierbe și forfotește ca și cînd ar povesti viața lui Dumitru, care umblînd prin Pomul Lumii a găsit niște curpeni de «hie» împletiți printre crengile de aramă, de argint și de aur, printre nestemate și i-a dus pe pămînt.

— Moș Sandu, îl întrebam (este vorba de întrebarea lui Vasile Pop, n.n.), *dar unde a fi fost satul acela în care Dumitru a sădit pentru prima oară curpănul de «hie»?*

— Cum unde o fi fost? Ce întrebare e aiasta? Apăi la noi, în Nicoreștii noștri. Poate aici, în Fîntîni, poate în Coasta Lupei... Ce gîndești tu? Podgoria noastră e cea mai veche din toată țara și din toată lumea. Noi, nicoreștenii, sîntem urmași ai acelui Dumitru de demult..."

E semnificativ faptul că epitetul popular al Sfîntului Dumitru e acela de Izvorîtorul de Mir. În basmul nostru apare ca Izvorîtorul de Vin. Epitetele se completează și vinul și mirul fiind soare lichid. Bătrînii alchimiști numeau Elixirul de Viață Lungă un „ulei superesențial". Chiar în vremurile noastre de bejenie spirituală, un vin foarte nobil, un Cotnar de pildă, maturat cît trebuie, curge ca un ulei în pahar.

Una din supraviețuirile precreștine din viața noastră este ceea ce se numește Focul viu. Se va vedea legătura cu subiectul nostru. Detaliile ce urmează le-am găsit în cartea lui D.A. Vasiliu,[1] *Focul Viu*. Este considerat ca viu numai focul obținut prin frecarea a două lemne. Cînd e luat din altă sursă nu mai e viu, pentru că nu-și mai are rațiunea suficientă în el însuși. Cu alte cuvinte, ca să-și merite numele, acest Foc Viu trebuie să fie o imitație, un substitut, o „amintire" a Rugului Arzător pe care l-a văzut Moise pe Muntele Horeb, Rug ce nu se mistuia și care șoptea „Eu sînt cel ce sînt". „Dumnezeul nostru este un Foc Viu" mai spune Biblia. Dar focuri vii există pe toată aria indo-europeană. Ne mărginim să reamintim așa zisele focuri ale lui Sfînt Ion de iarnă și de vară, în Iranul nazdeist, unde, Focul, în toate aspectele lui, are un loc central, în India unde focul sacru al lui Agni este aprins numai prin pronunțarea Mantrei „Ram".

Pentru a ne mărgini la români, ce aprind focuri vii la lăsatul secului de brînză, primăvara, la Păresimi, Mucenici, Sf. Toader, Blagoveștenie, Joia Mare, Sîmbăta Paștelor, la Paște, Sfîntul Gheorghe, 1 Mai, 5 Mai, 24 Iunie, la Sînziene, 1 August, 26 Octombrie, la Sfîntul Dumitru, la 23 și 24 Decembrie, la 1 Ianuarie de Sfîntul Vasile.

Dintre toate cu mult cel mai important este focul viu al Sfîntului Dumitru, la 26 octombrie. „Se practică, spune D.A.Vasiliu, pe o scară întinsă, cu un ceremonial deosebit: în ajunul Sf. Dumitru și în seara de Sf. Dumitru este datină prin Oltenia și prin partea de apus a Țării Românești să se aprindă niște focuri care se numesc focuri sumedre, dar mai ales la singular, focul lui Sumedru sau Sâmedru.

În județul Muscel, în partea dinspre munte, copiii din alergat se urcă pe coastele plaiurilor, veseli, trezind bolovani, cărora le dau drumul la vale. Aduc cetină și crengi mari de brad cărora le dau foc, cîteodată la un brad întreg."

Desigur, adăugăm noi, în amintirea pomului pe care s-a urcat și s-a coborît din cer, Dumitru Vierul. Copiii, bărbații, femeile, strigă mereu: „Hai la focul lui Sumedru, hai la focul lui Sumedru". (Atragem atenția asupra asonanței lui Sumedru cu Sumerieni, mai ales cu Cimerieni, care au populat locurile acestea în adînca preistorie). La întoarcerea acasă fiecare ia un tăciune pe care îl aruncă în livadă, în speranța unei recolte frumoase. Exprimîndu-ne inițiatic, din rugul macrocosmic fiecare ia o scînteie pentru microcosmul său, focul mic participînd euharistic la focul mare.

Aceleași obiceiuri se împlinesc în județul Neamț, în vecinătatea Mînăstirei Albe, strigîndu-se: „Dru, Dru, la Sumedru Dru", prima parte din cuvîntul druid și înseamnă „forță". „Drus" mai este și o denumire a stejarului. Se vede la ce vechi tradiții ne duce povestea lui Dumitru al nostru, Sumedru, Cimedianul.

O informație prețioasă ne vine din comuna Soveja-Putna, în proximitatea Nicoreștilor. Copiii sar peste foc, probă inițiatică prin excelență. „Pe vremuri, spune informatorul, se puneau scaune în jurul focului.[2] Caracterul de Masă Rotundă este flagrant și ne arată rădăcinile folclorice și inițiatice ale Mesei Tăcerii brîncușiene.

Caracterul solar, pirofor, al Sfîntului Dumitru, este arătat și de o tradiție culeasă de Ovidiu Bîrlea, după care Sfîntul Dumitru este fiul Sfintei Duminici, al cărei caracter eminamente solar este cunoscut.[3] Din pricina acestui caracter solar, cităm din răspunsurile la chestionarul lui Neculai Densușianu:

„Masa și focul sînt lucruri sfinte". (2/45 Verșoiu-Buzești, jud. Olt.)

„Focul e fața lui Dumnezeu". (2/221 Dobreni-Neamț)[4]

„Focul ține cerul".[5] (Să ne reamintim de Pomul Lumii din basm).

---

[1] D.A.Vasiliu, *Focul Viu*, Studii de folclor, București, Ed. Casa Școalelor, 1943.

[2] D.A.Vasiliu, *op. cit.* p. 81.

[3] Ovidiu Bîrlea, *Mica Enciclopedie a poveștilor românești*, la termenul „Zile Sfinte", Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 452.

[4] D.A.Vasiliu, *Idem*, p. 109.

[5] Elena-Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, vol. I, part. IV-V, p. 120.

„Văzduhul pe care coboară pasărea e foc", afirmaţie care întrece în splendoare pe celelalte. Toată angelogia în cîteva cuvinte.

Este curios că pronunţarea moldovenească a cuvîntului „vie" este „hie", similară cu rostirea, tot moldovenească, a imperativului prezent a verbului a fi, „hie!", imperativ cu care Dumnezeu a creat lumea. Infinitivul este: „a hi". Acest fapt arată prezenţa reală a Verbului în vin, explicînd astfel rolul lui euharistic şi oracular în multe tradiţii.

Din răspunsurile la chestionarul lui Hijdeu:

„Îi zice vie, pentru că în toţii anii îi taie capul şi tot vie este".

„Via nu moare".

„Cel dintîi must se duce ca frupt la biserică".

„Cînd se toarnă în poloboc cea dintîi cofă, trebuie să chiui".

* * *

Vom încheia cu o altă poveste a lui Moş Sandu Rău.

Copilul se mira că Moş Sandu lucrează, cu atîta tragere de inimă, la ceva care nu-i aducea nimic.

„Măi nepoate, măi nepoate! Ce ştii tu? D'apăi tu n-ai înţăles din povestea pe care ţi-am spus-o că hia-i sfîntă, că-i adusă de sus de strămoşul nostru Dumitru? Dar iacă, am să-ţi mai spun o poveste, tot cu hia. Poate o ţii minte, s-o spui şi tu la alţii."

Şi Moş Sandu povesti *Basmul Poamei roşii.*

„La început n-a fost decît poamă albă. Pe toate dealurile nu vedeai decît vii cu poamă albă.

Cică odată se lăsaşe pe pămînt o secetă mare. Secaseră fîntînele, izvoarele, rîurile. Într-o zi au intrat în sat nişte străini. Un bătrîn cu o cîrjă în mînă, cu cealaltă ducea un măgăruş de căpăstru. Alături de bătrîn, o femeie tînără cu un copchil în braţe. Femeia era slabă, cu buzele crăpate de vînt. Copilul la fel, abia mai sufla.

Nimeni din sat nu a vrut sau nu a putut să le dea apă. Nu aveau.

În cele din urmă au ajuns la marginea cealaltă a satului, unde într-un bordei sărăcăcios locuia Iana Sînziana, Floare Albă, nu de nalbă.

Iana Sînziana, Floare albă, nu de nalbă, era o fată frumoasă cum nu se mai văzuse, dar damblagită. Mergea greu prin casă. Se tîra de ici-colo numai în mîini. Trăia din tors şi din împletit. Picioarele îi erau reci şi nu le simţea, de parcă nu erau ale ei."

Ileana Sînziana, Floare Albă, nu de nalbă este un aspect pe planul nominal al poamei albe, cum i-o arată numele. Cum se ştie, în împlinirea euharistiei se utilizează numai vin alb. Din motive de opacitate ciclică, lumea, dizgraţiată prin secetă, nu mai poate primi fructul alb originar, culoare albă a Polului, deci hyperboreană, decît atenuat şi anemic. Nu e vina substanţei divine, perfectă în ea însăşi, ci a unei umanităţi ce se însera. Endosmoza nu se mai efectua prin ţesuturile sclerozate de căldură. Circuitul sanguin, alb într-o umanitate mai mult vegetală la obîrşii, ieşită dintr-o grădină, nu mai încălzea o carne şi un psihic năpădite de elemente pasionale.

Această specificare a poamei albe în poamă roşie este echivalentul exact românesc al celor două *Soma* succesive din tradiţia hindusă ca şi al trecerii (în tradiţia iraniană) de la *Haoma* albă, care nu se culege decît pe muntele polar Alborj, la *Haoma* galbenă, şi aceasta pierdută.

Iana Sînziana, Floare albă, nu de nalbă este una din cele mai frumoase formule hieratice din cîte există. Nalbă, pe

lîngă sensul firesc şi imediat pe care-l are, poate fi şi contragerea lui *nu albă* şi atunci este posibilă locuţiunea *floare albă nu nu albă;* avem adică două negaţii care dau o afirmaţie, o afirmaţie la absolut. Iana Sînziana nu e albă în contrast cu negrul, ci e albă absolut deasupra tuturor culorilor.

Din altă perspectivă şi referindu-ne la cealaltă formulă „Iana Sînziana din cosiţă ruja-i cîntă, nouă împăraţii ascultă, Dumnezeu se minunează", ruja fiind roşie, găsim o referinţă alchimică la cele două „opere", l'oeuvre au blanc şi l'oeuvre au rouge, Albido şi Rubedo cu progresivitatea în sensul ezoteric al enunţării, adică invers; perspectiva este de data aceasta cosmologică. În unele variante ale formulei, ruja este înlocuită cu floare, care poate fi şi albă. Dante, cînd vrea să marcheze discret trecerea de la templarism la rozacrucianism, vorbeşte de o roză albă:

„In forma di candida rosa
Mi si mostrava la Milizia Santa."

Mai este posibilă o lectură delfică a formulei „albă nu de nalbă *albă nu-albă* sau *albă-nu albă*", ceea ce este o oglindire ortografică a Yin-Yangului: în jumătatea albă a cercului, un punct negru, în jumătatea neagră, un punct alb.

* * *

Cu cîţiva ani înainte se întîmplase o mare nenorocire cu ea, Iana Sînziana floare albă nu de nalbă şi cu ai ei. Un căpcăun de la Miază Noapte o văzuse şi se îndrăgostise de ea şi o ceruse de nevastă; ea nu a vrut. Căpcăunul a trimis din nou daruri şi peţitori. A fost iarăşi refuzat. A trimis a treia oară o căruţă încărcată trasă de şase cai, plină cu blănuri scumpe, podoabe de tot felul şi trei dimerlii pline cu galbeni. În faţa părinţilor şi a celor doi fraţi au citit o

scrisoare ameninţătoare a căpcăunului: să primească darurile, să dea fata, altminteri să se teamă de mînia căpcăunului.

Fata s-a sfătuit cu părinţii şi fraţii şi a dat solilor răspuns îndrăzneţ: să afle înălţimea sa căpcăunul că Iana Sînziana, floare albă nu de nalbă, nu are nevoie de daruri, nici părinţii şi nici fraţii. Şi să mai afle Măria Sa că Iana Sînziana floare albă nu de nalbă nu se teme de mînia Măriei Sale.

Solii au plecat, dar nu peste mult timp au venit oamenii căpcăunului şi pîndind o clipă, cînd fraţii lipseau de acasă, au răpit fata. Fraţii cînd s-au întors au văzut ce se întîmplase, au luat-o prin pădure, pe un drum scurtat, şi s-au luat la bătaie cu oamenii căpcăunului. Aproape toţi răpitorii au fost răpuşi şi cei doi fraţi au căzut.

În timpul luptei, Iana Sînziana, floare albă nu de nalbă, s-a desfăcut din frînghii şi s-a strecurat din car şi s-a ascuns în zăpada înaltă, făcîndu-şi loc în ea. A degerat acolo şi a damblagit. Hrănindu-se numai cu ierburi şi tîrîndu-se în mîini a luat-o în jos. Oameni de treabă au întîlnit-o şi au dus-o acasă. Nu a mai găsit părinţii care muriseră de inimă rea.

De atunci Iana Sînziana, floare albă nu de nalbă, sta singură, trăind din tors şi din împletit. Apoi au venit anii de secetă şi viaţa tuturor oamenilor s-a făcut peste măsură de grea. Cu atît mai mult viaţa Ilenei.

* * *

Iana refuză pe căpcăunul nordic, ceea ce pare o negaţie a Tradiţiei Primordiale, hyperboreană, în esenţa ei. În realitate, strugurul fiind un fruct solar este incompatibil cu frigul polar şi atunci configuraţia lui existenţială are drept

să se modifice, conform necesităților vremurilor. Bineînțeles, ce spunem este cu atît mai adevărat pe plan spiritual. Fiecare tradiție secundară are, în mod firesc, propriile ei puncte cardinale, zenitul și nadirul ei; altfel nu s-ar deosebi de Tradiția Primordială; ori adaptările și readaptările sînt condiția însăși a dezvoltării ciclice. Moș Crăciun este dușman de moarte al strugurelui, încă agățat pe arac, fără prejudiciul caracterului său superlativ benefic. Cu drept cuvînt, evreii considerau Egiptul ca o imagine a Iadului, din care i-a scos Dumnezeu și, după rătăciri de patruzeci de ani prin lumile intermediare, i-a dus în Țara sfîntă, în Țara făgăduinței și ea imagine a Paradisului; ceea ce nu împiedică civilizația egipteană să fie una din cele mai auguste din lume, din punctul de vedere al totalității și al continuității.

O civilizație care are drept mijloc un centru inițiatic și ca băutură euharistică vinul este solidară cu vița de vie, din amîndouă punctele de vedere, practic și spiritual*. Toate condițiile unei civilizații ortodoxe trebuie să se îmbine și să facă un tot. Vinul trebuie să fie un produs firesc al ariei

* Denumirea de „viță de vie" din limba română se mai poate preta și la următoarea interpretare ezoterică: în românește cuvîntul „viță" are și sensul de legătură cu străbunii în expresii ca „român de viță veche", „boier de viță veche", „cutare este de viță domnească", deci tot veche etc., indicînd o legătură a persoanei respective (a prezentului) cu strămoșii săi îndepărtați (cu trecut îndepărtat) și în acest context o legătură a unei tradiții mai noi cu una mai veche.

Cuvîntul „vie" mai este și femininul cuvîntului „viu", deci indică *viața*. „Vița de vie" poate însemna în acest caz legătura dintre spiritul omului și Dumnezeire care are viață veșnică, este mereu viu. Într-un astfel de sens poate fi interpretată și afirmația Bibliei că omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, adică avînd viață veșnică. Deci spiritul omului este creație de viță veche, dumnezeiască, cu viață veșnică. „Vița de vie" reprezintă în acest context o expresie materializată a originii și a caracterului de veșnicie a vieții spiritului uman, cu atît mai mult că unul din simbolurile energiilor „esență" este vinul. Energiile „esență" (Purusha) nu se materializează și deci au o existență veșnică, iar centrul spiritului din om conține astfel de energii.

tradiționale respective. Mai precis spus, vinul și civilizațiile care atîrnă de el trebuie să fie fructul zonei temperate. Avînd în vedere caracterul solar al viței, ne este permis să ne întrebăm dacă civilizația vinului nu este civilizația atlantă eminamente solară. Este semnificativ faptul că în basmul nostru poama albă devine poamă roșie după cum vom vedea, ceea ce ar arăta două lucruri: 1) poama albă originară poate să fi fost altceva decît fructul căruia îi dăm acest nume; 2) transformarea în poamă roșie indică transformarea, adaptarea tradiției nordice în tradiție atlantă, a cărei culoare simbolică este roșul.

Mai putem spune că băutura proprie a civilizației hyperboreene, specifică ei, este apa cristalină de izvor de munte trasă din zăpezile veșnice prin țevile pămîntului și ale pietrelor. Subsidiar, îți pui întrebarea, ce semnificație a avut smulgerea viței de vie de Burebista și Deceneu?

Aria viței de vie se întinde indefinit pe anumite latitudini. Este o indicație a zonelor în care s-a răspîndit migrația atlantă în timpul și după cele 3 catastrofe care au dus la prăbușirea ei completă?

În intervalul dintre cele două tradiții, în *sanhya*, Iana, în bordeiul ei obscur devine parca torcătoare.

* * *

Deci, la ușa Ianei s-au oprit trei ființe omenești, un bătrîn, o femeie tînără cu un copil în brațe.

În momentul cînd ciclul ajunge la un punct mort, se produc intervențiile divine directe: la poarta Ilenei s-au oprit al nouălea Avatara, cu tatăl lui adoptiv, Marele Dulgher al Universului, cu Maica Precista. Noi știam că plecaseră în Egipt. Se poate vorbi numai de o localizare

folcloristică, populară? Tîlcul poate fi mai adînc decît acela al unei adaptări. Mitul nostru arată Sfînta Familie luînd direcţia contrară axului Betleem-Piramide. Concomitent cu curgerea vizibilă a unui rîu mai este şi una invizibilă, în sensul contrar, de data asta din sud-nord, spre obîrşii, spre izvoarele mediate ale tradiţiei*. Acesta a putut fi itinerarul invizibil al Sfintei Familii. Ne reamintim o observaţie a eminentului elenist, Charles Picard, numind Egiptul şi Creta „dubleurile" vizibile ale Hyperboreei.

Bătrînul a cerut Ilenei o picătură de apă, dacă nu pentru ei, pentru pruncul nevinovat, să-i ude buzele uscate şi crăpate de vînt.

„Iana Sînziana, Floare Albă nu de nalbă, s-a uitat la cele trei fiinţe omeneşti şi s-a umplut de milă. Le-a dat să bea din fundul ulcicuţei puţină apă ce o culesese dintr-un izvoraş din pădurea veştedă, cale de o jumătate de zi de mers.

După aceea, Iana Sînziana Floare albă nu de nalbă, s-a uitat din nou cu mare dragoste la mamă şi la prunc şi-a spus:

— Tare-i mic şi drăgălaş şi tare-i slăbuţ! Dă-mi-l oleacă să-l ţin în braţele mele că mult mi-a fost pe lume drag să am şi eu un prunc şi n-am avut noroc.

Femeia i-a dat pruncul. Dar îndată ce Ileana l-a luat în braţe, s-a întîmplat o minune nemaivăzută; pieptul i s-a umflat şi ţiţele i s-au umplut de lapte!

S-a mirat şi a strigat:

— Doamne, Dumnezeule, pe cine am primit în casă? Cine sînteţi voi?

Răspuns nu a primit, dar femeia a spus cu blîndeţe:

* Putem deduce din basm că religia creştină are de fapt la bază tot Tradiţia Primordială Polară dacă nu cumva basmul acesta este o adaptare a unei tradiţii mai vechi — locale — care îmbracă o formă creştină.

— Nu te speria! Dă-i pruncului să sugă. *

Iana Sînziana, Floare albă nu de albă, s-a descheiat la iie şi-a dat pruncului să sugă. Pe măsură ce sugea, pruncul se înzdrăvenea şi prindea viaţă. În jurul capului a început să i se facă un cerculeţ de lumină. Cînd a văzut aceasta, Ileana a strigat cu putere:

— Vai mie, păcătoasa! Voi sînteţi trimişi de Dumnezeu în casa mea şi eu stau ca o nemernică jos, fără să mă pot scula să vă slujesc cum se cuvine.

— Ascultă Iana Sînziana, Floare albă nu de nalbă.

— De unde ştii cum mă cheamă?

— Ascultă, pentru binele ce ne-ai făcut ce dorinţă ai?

— Să pot sta în picioare! Să pot merge!

— Atunci ridică-te şi dă-mi pruncul!

Iana Sînziana s-a ridicat în picioare după atîţia ani şi i-a dat femeii aceleia pruncul, apoi s-a plecat la pămînt şi le-a mulţămit.

— Scoală-te, a strigat femeia străină. Şi ţine bine minte ce-ţi spun: cît vei mai fi în viaţă, mult, puţin, vei fi de-acum mereu în putere să te ţii în picioare şi să mergi. Iar după ce vei muri, tot în picioare vei fi şi tot de folos oamenilor ca şi acum.

Apoi străinii au ieşit pe poartă şi s-au dus."

Alăptarea pruncului Iisus de către fecioara imaculată, Iana, paredru al hyperboreanului Ianus, este un semn mai stringent al dependenţei noii tradiţii de Marea Tradiţie Primordială, decît omagiul celor trei magi, căci în cazul din urmă magii vin la Betleem, iar în basmul românesc Sfînta Familie trece Dunărea spre nord.

* Tradiţia unui nou ciclu mic care se dezvoltă ajutat de Dumnezeu alăptîndu-se chiar în timpul sfîrşitului ciclului anterior cu ceea ce acesta a păstrat mai pur (fecioara care alăptează) din Tradiţia Primordială.

„A doua zi, în zorii zilei, au năvălit în sat călăreţi pe cai aprigi, cu coifuri, îmbrăcaţi în zale, cu platoşe şi suliţi şi-au umblat din casă în casă, speriind femeile şi copiii, tot întrebînd şi cercetînd.

Au năvălit şi în ograda sărăcăcioasă a Ilenii şi au strigat mînioşi.

— Noi sîntem oştenii împăratului Irod. Să ne spui îndată unde au plecat străinii care au fost pe la tine ieri?

— Nu ştiu, a răspuns Iana, Floare Albă de nalbă.

— Cum nu ştii, au răcnit ei. Oamenii din sat spun că la tine au intrat în casă. Cu tine au stat de vorbă. Ce-aţi vorbit?

— Nu ştiu, a răspuns Ileana.

— De unde veneau şi unde se duceau?

— Nu ştiu!

— Pe ce drum au apucat?

— Nu ştiu."

Ileana ar fi putut să scape teafără, printr-un răspuns evaziv, care n-ar fi fost o trădare. Să se observe însă această succesiune de determinări negative, cînd este vorba de Dumnezeu coborît printre oameni. De altminteri însăşi încarnarea Verbului este o determinare negativă. Ileana îşi mărturiseşte Dumnezeul, prin vedicul: *neti, neti*, nu, nu.

„Dacă au văzut ostaşii împăratului Irod că nu pot afla nimic de la Iana Sînziana, Floare Albă nu de nalbă, au legat-o de stîlpul bordeiului, s-au depărtat la vreo 20 de paşi şi-au tras cu arcurile, străpungînd-o cu săgeţi. Apoi au încălecat şi s-au mistuit în întunericul nopţii care venise, lăsînd satul îngrozit."

Năvăleşte deci la Nicoreşti armia antihristică a lui Irod Împărat, hăituind Familia Sfîntă. Irod reprezintă spiritul nemrodian. Este curioasă asonanţa dintre Nimrod şi Irod, identitatea ultimei silabe. Personajele fac parte din aceeaşi

familie spirituală, dacă se poate vorbi aşa. Nimrod-Irod şi Sfînta Familie alcătuiesc un cuplu de contrarii, apărînd în momentele critice ale ciclului, căci în asemenea clipe Răul şi Binele nu mai pot fi difuze ci se personifică în entităţi precise. Răul adulmecă Binele, care pentru el este evanescent. Dintr-o perspectivă puţin schimbată, iniţiatul procede la captarea inaccesibilului prin adulmecări care pînă la urmă se topesc în parfumul Paradisului. Acesta este tîlcul marilor mituri vînătoreşti. Există însă şi o *wilde Jagd*, o vînătoare sălbatecă vomitată de Infern, pomenită de numeroase legende. Aceeaşi putere alungă oastea lui Irod pe urmele triadei sacre. Apocalipsul arată că la consumarea timpurilor, Balaurul, vechiul duşman, va urmări pe Femeia învăluită cu soare, încununată cu cele douăsprezece constelaţii zodiacale. Dar Dumnezeu o va ascunde în pustie. Niciodată cantitatea nu va prinde calitatea în laţurile ei, pentru că îi scapă prin găurile reţelei. Sfînta Familie se refugiază la poalele Piramidelor, Sfinxul fiindu-le păzitor, sau într-un Egipt nordic mitic, care este u-topic, adică fără loc, ne-spaţial.

Profetul Muhammad a trebuit să fugă din Mekka, unde duşmanii căutau să-l omoare, spre Medina. Această fugă marchează începutul Hegirii, era musulmană. Gonaşii erau să-l prindă pe el şi pe tovarăşul său, Abu Bekr, viitorul calif. S-au ascuns într-o peşteră. Într-o clipă, la intrarea peşterii, un păianjen a ţesut o pînză şi o turturea clocea în cuibul ei. Cum putea cineva să ajungă în fundul peşterii fără să alunge turtureaua, au făcut o justă socoteală duşmanii şi au urmat mai departe drumul.

Revenind la Nicoreşti, săgeţile irodiene au pătruns în trupul vertical al Ilenii, formînd o serie de cruci cu trei dimensiuni. Stîlpul bordeiului este Axa Polară, Axis Mundi.

„A doua zi în zorii zilei, cînd au venit oamenii din sat să vadă ce s-a întîmplat cu biata fată damblagită, nu au găsit-o. Dar s-au mirat peste măsură, căci în faţa bordeiului,

răsucită pînă sus, crescînd din pămînt, era o viţă de vie, plină de struguri copţi sîngerii, dulci şi gustoşi. Au gustat cu toţii. Pînă atunci nu se mai pomenise poamă roşie. De atunci hia cu poamă roşie s-a întins pe toată lumea. S-a împlinit şi proorocia făcută de Maica Domnului cu pruncul în braţe, că Iana Sînziana va fi şi după moarte în picioare şi de folos oamenilor."

În subsidiar indicăm că Nicoreştii sînt patria celui mai vestit vin roşu din ţară.

MISTRICEAN

Polarizarea Principiului în Esenţă şi Substanţă este condiţia producerii Manifestării, fără de care lumea nu este nici măcar conceptibilă. Această polarizare imprimă făpturii pecetea Dualităţii care apare, din diferite perspective, sub înfăţişarea antagonismului, a opoziţiei, a complementarismului, reintegrîndu-se final în Unitate, printr-un proces exact invers aceluia al producerii Manifestării. De aceea miturile nu ne vor da niciodată secretul lor, dacă luăm în sens literal competiţiile, vrăjmăşiile, lupta de moarte care însufleţesc mai toate făpturile din basm şi fabulă. Acest război există în lume şi el se ţese pe războiul cosmic. Procesul nu este altceva decît transformarea opoziţiei în complementarism, anticameră, etapă ultimă înainte de reintegrarea în Unitate.

Ni s-a atras atenţia din mai multe părţi asupra baladei *Mistricean*. Sub forma în care o avem în faţă, balada se găseşte în colecţia Păsculescu, reprodusă în volumul *Toma Alimoş*, din „Biblioteca pentru toţi", (Buc., 1967). Două variante ne-au fost comunicate de Marin Porumbescu.

Vom expune tema principală a baladei; absurditatea ei inițială va izbi pe toată lumea. Nu trebuie însă să uităm că din antichitate s-a observat că elementul incomprehensibil, absurd, chiar scandalos, din mit îi cuprinde semnificația cea mai adîncă, taina lui: e punctul negru din fundul ochiului, deci terminusul nervului optic, fără de care nu există vizibilitate. Împăratul Iulian scria că ceea ce în mituri se prezintă neverosimil reprezintă tocmai ceea ce deschide porțile adevărului. De fapt, cu cît e mai paradoxală și mai extraordinară enigma, cu atît pare să ne prevină să nu ne încredem vorbei simple, ci să ne întoarcem spre adevărul ce-l ascunde.[1]

Balada care ne interesează este o confirmare a spuselor împăratului filozof. O reproducem în mare parte, oprindu-ne cînd comentariile o impun:

„Departe, vere, departe,
Nici departe, nici aproape."

Dacă e „departe, vere, departe, nici departe, nici aproape", balada se situează într-un hiatus al spațiului și timpului obișnuit, hiatus care este un timp-spațiu mioritic, în care se împlinesc mistere pe un plan cauzal față de al nostru, dîndu-i viață prin ce are el prototipic. În acel punct facultatea noastră rațională se îngăimează, nelăsînd decît o alternativă: să contemplăm sau să fugim.

E departe ca limanul oricărei aspirații spre infinit; este aproape pentru că aspirația pleacă din sîmburele, Luz-ul ființei noastre, „mai aproape decît vîna jugulară", cum spune Coranul. De aceea este „nici departe, nici aproape", în punctul în care antinomiile se topesc într-un echilibru armonic. Același lucru se poate spune despre Soare, Lună, Stele, Galaxii. A căuta să le ajungi din urmă cu telescopul,

[1] *Oeuvres complètes de l'Empereur Iulien* (Contre le cynique Heraclius), Paris, Ed. Henri Plon, 1863, pp. 178-180, passim.

cu oglindă de cinci metri diametru, de la Observatorul Palomar, este tot atît de aberant ca a le căuta să le prinzi ca pe niște gîze, în căușul palmei.

Și, într-adevăr, cele ce urmează confirmă prima impresie, adîncindu-i necesitățile:

„În buricul pămîntului,
În mormîntul Domnului,
La casele Leului,
La curțile zmeului."

Succesiune perfectă de frămîntări de limbă care se cer tălcuite.

„Buricul pămîntului", altfel spus Omfalosul, este în mod definitoriu centrul spiritual, nedetectabil însă prin coordonatele lui geografice, nici prin simțuri. Este un punct conceptual în care Axis Mundi interferează planul nostru de existență, producînd prin percuție un vid aparent plin, însă, cu toate misterele în care se înnoadă și deznoadă, timpul, spațiul, viața, forma, mișcarea în pîlpîirea lor primordială. Este o încolăcire și descolăcire de șerpi. „Cînd șarpele se înfășoară și se desfășoară în fața ochilor noștri, spune Junger, este mai mult decît o întîlnire episodică.

Zaratustra iubea șarpele; îl considera ca pe cel mai înțelept din animale. Nu se poate să se fi gîndit la șarpele lumii empirice, animalul pe care-l cunosc și-l descriu anatomiștii și biologii. A trebuit să presimtă o altă inteligență și o altă ființă decît aceea ce apare în natură.

În șarpe trăiesc, de fapt, viclenia și înțelepciunea mamei Naturi, dar nu mai viguros decît în orice altă creatură. Aceasta nu explică spaima și venerația pe care le suscită în orient și în occident, rangul care-l ridică deasupra capetelor zeilor și regilor și-i repartizează un loc la picioarele crucii. Nici nu explică spaima călătorului — oricît de înțelept ar fi și curajos — în fața piciorului căruia animalul își desfășoară inelele.

Ce lucrează aici este un principiu diferit şi mai puternic, care pînă în timpul nostru a prezervat şi conservat puterea sa imediată de surpriză.

Dacă comparăm această surpriză cu efectul unei opere de artă, vom spune că acţionează prin mijlocirea unei reducţii la acea formă fundamentală pe care am calificat-o de tramă. Nu este puterea originară, ci o putere adusă prin evoluţie la forme arhaice, care fascinează şi umplu de spaimă."

Şi mai departe:

„Ceea ce sperie, la şarpe, nu este veninul, nici imobilitatea, nici absenţa de membre. Mai degrabă pare că vezi, o clipă, *mişcîndu-se trama fiinţei* (subl.ns.). Viaţa şi moartea se confundă, solul devine nesigur. Fiecare moment fortuit de primejdie ascunde marea şi singura primejdie.

În acest sens, şarpele este un stîlp-frontieră (de aceea omfalosul şi oul lumii sînt înfăşurate de un şarpe, n.n.) Apariţia sa suscită o reminiscenţă din fundul evilor: proximitatea acestei trame în care, ca toate diferenţele, se topeşte şi aceea dintre viaţă şi moarte."[2]

Am citat pe larg aceste pagini magistrale, pentru că, în fond, şarpele e fiinţa principală din balada românească pe care o studiem. Am dori să nu fie uitate de-a lungul paginilor ce urmează. De altminteri, le vom reaminti.

Balada arată admirabil analogia în sens invers care remediază limitele unui plan, prin locul contralimitelor planului imediat superior; pentru că locul unde se naşte Mistricean e departe, foarte departe, pe altă tablă de şah e foarte aproape, la un fir de păr de suflul nostru vital, cu condiţia să faci săritura în calitativ călare pe suflul vital, pe Prana, care ţese între ele toate stările de fire, mai vaste ca Oceanul. Deci avem de-a face cu „Mistere Dominicale", cu „Asrar rabbaniyah", cum spun arabii. Căci balada glăsuieşte: acel misterios „nici departe, nici aproape" se află la Buricul Pămîntului, deci în centrul lumii, la Omfalos, la

[2] Ernst Junger, *Approches, drogues et ivresses*, p. 322, fortim.

care ajungi, spun sufiţii, *la fi-l bari wa la fi-l bahri*, nici pe uscat, nici pe apă, ci pe cărarea subţire, ca un fir de păianjen, care şerpuieşte între ele.

„La mormîntul Domnului",

adică vorbind astrologic, domiciliul Dumnezeului imanent, Emmanuel, încorporat în lumea noastră, pentru a o răscumpăra. Axis Mundi, verticala care străbate şi uneşte toate lumile prin centrul lor, este calea necesară pe care Dumnezeu se coboară în lumea noastră sub aspect de Verb încarnat. Tot pe acelaşi drum se înalţă la ceruri. Dar această coborîre este sacrificială, punctul de impact al verticalei cu orizontala este un mormînt, cavernă de metamorfoze, pentru că în el Divinul se condiţionează fără limitări; în el, Viaţa şi Moartea se înfăşoară şi se desfăşoară în incolăcirile Şarpelui. Cum mormîntul se află totdeauna sub nivelul pămîntului, se vede limpede că aşa-zisa casă în care s-a născut Mistricean este un sanctuar preistoric, în care templul din afară îşi are o criptă de iniţiere sub el, cum au toate sanctuarele tradiţionale, din oricare parte a lumii. Este caverna Misterelor în care se naşte, moare şi învie Domnul, pentru că toate cele trei mistere formează unul singur. Este, prin excelenţă, un loc de trecere. De aceea, Misterele, al căror miez era întotdeauna palingenezia, se efectuau în întunericul criptelor. La picioarele altarului se îngroapă un fragment de moaşte sintetizînd în perpetuitate euharistia fără sfîrşit. Prelungirea subterană a altarului este „mormîntul Domnului", punct de sprijin şi de referinţă al naşterii, morţii şi reînvierii. Întunecimea criptei este indistincţia lui Prakriti, matca tuturor posibilităţilor. În cartea *Bêtes, hommes et dieux*, de Ferdinand Ossendovschi, găsim o pagină citată de Guénon, în care *Regele lumii*, Şeful ierarhiei iniţiatice, este arătat oficiind „misterele cosmice" lîngă mormîntul unde se află îmbălsămat corpul predecesorului său.

„La casele Leului,
La curţile zmeului."

Curioasă precizie astrologică a epitetelor! Casa este a leului, simbol zodiacal, ceresc și solar; coama fiarei reprezintă razele astrului diurn.

Aceeași casă este însă și „curtea zmeului", entitate titanică, avînd în cele mai vechi tradiții un trup jumătate omenesc, jumătate ofidian (de șarpe). Așa sînt reprezentați în basoreliefurile de pe altarul din Pergam. Or șarpele este prin excelență un simbol al elementului umed, îndeobște recunoscut ca atare. În limbaj alchimic, leul este Sulful filozofal, iar Șarpele mercurul radical, reprezentat uneori printr-un triplu șarpe. Unirea lor efectuată *suaviter magno cum ingenio* producea Piatra Înțelepților. Deci, la aceleași curți, în același sanctuar, în același vas, se manifestă două substanțe antinomice care trebuie împăcate. Este subiectul baladei.

În Mithraeum-uri, zeul Mithra era reprezentat leontocefal, cu cap de leu. „Se cunosc mai mult de douăzeci de reprezentări ale lui Mithra, cu fizionomia unui om cu cap de leu, sau cu mască lionină încolăcit în spiralele unui șarpe enorm [...] primul fiind simbolul focului, al doilea, al principiului umed."[3] Mithra este numit și Aion, Eonul, zeul Veșniciei.

În realitate, numai prin faptul că șarpele înfășoară în spirele lui pe Mithra leontocefal arată interdependența leului și a șarpelui, solidaritatea lor. Leul este axa, iar șarpele ciclii stărilor multiple de fire. Macrobius observa că linia ondulată, pe care o trasează soarele pe ecliptică, este ca un șarpe. Curtea unde s-a născut Mistricean este un Mithraeum, în care cele două entități apar concomitent ca gemeni.

Deci, după ce locul mitic a fost bine fixat:

[3] A. Gasquet, *Essai sur le culte et les mystères de Mithra*, Paris, Ed. Armand Colin et C-ie, 1899, p. 41.

„Născutu-mi-s-a
Crescutu-mi-s-a
Săvai, Mistricean voinic!
El, Doamne cînd s-a născut,
Moașă-sa mi l-a moșit,
Buricelul i-a tăiat,
În lapte dulce l-a scăldat,
În pocroave l-a-nfășat
În leagăn l-a aruncat."

Regăsim în numele Mistricean cele trei litere fatidice STR pe care le aflasem în *Lostrița*, basmul cu același nume de care ne-am ocupat. Sînt schela numelui Soter (mîntuitor), a lui Satar (nume divin), „acel ce ascunde", „cel ce tăinuiește"; le aflăm în sutură, adică în nodul unde se face legătura între două planuri diferite. Sub formă de prefix indică o primordialitate, o obîrșie după care nu se mai poate găsi nici una: strămoș, străbun (riguros vorbind, este o greșeală de a se pune străbun și strămoș la plural; strămoș, străbun este numai Dumnezeu). Apoi, strănepot, străfund, a străluci, a strălumina, a străfulgera, a străpunge, a străbate, a strămuta, străvechi, străveziu (exemple comunicate de prof. Popa). Sînt *stră*pungeri noționale, pentru a ajunge la matca conceptelor respective. STR este o sabie care taie lumea în adîncime și în înălțime. Se poate spune că taie un nod gordian verbal.

Religia *stră*bună, în sensul obișnuit al termenului, este aceea în care s-a născut un individ, în care i s-au născut părinții și toți cei din neamul lui. Riguros aplicat, cuvîntul desemnează Tradiția Primă, din care toate celelalte au derivat. Și aici ajungem la o față foarte importantă a grupului de litere STR: Mistricean este Mistrețul, numele celui de al treilea Avatara al lui Vișnu, coborîrea Principiului conservator și Mîntuitor în lume, *Sweta Varaha*, Mistrețul Alb, simbol prin excelență a Tradiției Primordiale. De altminteri, întregul Kalpa, compus din 14

Manvantare, se numeşte „Kalpa Mistreţului Alb“ *(Sri Sweta Varaha Kalpa)*. Locul său de manifestare în lumea noastră, Centrul Suprem al Ciclului, i-a preluat numele. Se numeşte Varahi, Varanha, devenit Valahi şi Vrancea în tradiţiile româneşti.

Putem asocia Mistreţului alţi termeni înrudiţi cu el prin STR: Mister, Meşter, Măestrele (Sînzienele), Măestrie, Mistrie, acesta din urmă simbol masonic al fulgerului.

Ian din sufix, pe lîngă funcţiunea adjectivală pe care i-o ştim, este şi Ianus, zeul roman al Misterelor, pe care îl găsim în cuplul Iana-Sîn-Ziana (Ian-Sîn-Ziam), Ion-Sînt-Ion. Dar Ianus derivă şi el din Tradiţia Primordială. Prin urmare, nu este temerar cînd identificăm pe Mistricean cu Sweta Varaha, al treilea Avatara al lui Vişnu; orice altă interpretare literală, „psihologică“, a mitului său este plată şi nesemnificativă.

„În lapte dulce l-a scăldat.“

Scăldarea în lapte este o îmbăiere de zei. În alt mod, Zeus a pus pe noul său născut Herakles să sugă sînul soţiei sale Hera, fără ca zeiţa să-şi dea seama. Cînd copilul a supt cu putere, din sînul mamei zeilor, a ţîşnit Calea Laptelui şi, fireşte, cel dintîi îmbăiat în Galaxie a fost Herakles. Şi într-un caz şi în celălalt, laptele constituie un element de regenerare pentru copilul divin. Nu este născut din apele inferioare ca ceilalţi copii, ci din apele superioare.

„În pocroave l-a înfăşat,“

ca pe o moaşte. Pocrov înseamnă în slavonă „acoperămînt“ şi în ortodoxie concernă, în special, Vălul Maicii Domnului. Copilul divin e înfăşat în „ceva“ care îl acoperă, dar în acelaşi timp îl „semnifică“, pentru ochii ce ştiu să vadă. Mistreţul Alb este învelit de Voalul acestei lumi care-l apără de ea şi, în acelaşi timp, prin atenuarea luminii, îi face posibilă comunicarea cu ambianţa, care altminteri ar fi fost mistuită de străfulgerarea corpului zeului gol. Ne reaminteşte de asemenea *Atma*, din tradiţia hindusă, înfăşurat în „cojile“ *(koşa)* manifestării:

„Mă-sa afară că-mi ieşea
Braţul cu lemne umplea,
Pe Mistricean l-auzea
În leagăn că mi-ş plîngea.
Mă-sa-n grab-în cas-intra
Şi de prag se-mpiedica
La un deget se lovea
Şi aşa se supăra,
Mîna pe leagăn punea,
Din gură că-l mîngîia,
De picior se tot văita
Şi aşa să supăra
Şi-ncepea a-l blestema:
Nani-mi-te, liuliu-mi-te,
Pui de şarpe sugă-mi-te,
De sub talpa casei noastre!“

Aici apare tema universală a geloziei mamei care-şi iubeşte odrasla pînă dincolo de moarte, contra morţii, dar nu concepe ca o singură clipă să fie despărţită de progenitura sa, că fiinţa pe care a purtat-o şi a născut-o poate fi altceva decît ea, adică pură substanţă. În fond, personifică una din cele două forţe cosmice necesare Firii şi anume pe aceea ce reprezintă un impuls retrograd şi constrictiv, atractul invers al Naturii, în duşmănie cu cealaltă forţă şi anume cu tendinţa expansivă, exaltantă, de reintegrare în cerul principial a tot ce există în afara lui.

Or, ce-a văzut mama pînă acum? A văzut pe moaşă (care reprezintă o filiaţiune spirituală, pe stră-moaşă) că taie buricul copilului, adică îl desparte de glodul lui Prakriti, că-l scaldă în lapte de nemurire, făcîndu-l fiu adoptiv al Galaxiei, că-l înfăşoară ca pe o relicvă în veşminte sfinte, scutece şi scuturi, menite să-l ocrotească de puterile de jos, începînd cu acelea ale mamei sale. Lovitura la picior este o reamintire, o chemare la ordine a forţelor inferioare.

Absurdul, element tipic prakritian, care apare în blestem, începe cu un vers incantatoriu unde alintul se confundă cu onomatopeia: „nani-mi-te", „liuli-umi-te", urmat de imprecaţiunea neaşteptată „pui de şarpe sugă-mi-te", „de sub talpa casei noastre", în care vrăjitoarea evidenţiază şi actualizează forţa constrictivă şi descendentă de care vorbeam. Talpa casei e bazică şi la baza bazei se află încolăcit şarpele. Am putea închipui sanctuarul misterului, ca o dublă piramidă, prin reducere la schemă, cea de la suprafaţă cu vîrful în sus încadrînd casa. În vîrful ei se află Prajapati, „Domnul fiinţelor create", cealaltă piramidă, oglindirea celei dintîi, avînd acelaşi ax. La capătul opus se află şarpele, deocamdată simplă latenţă. Mama orbecăieşte în jurul copilului. S-ar părea că totul e lămurit, însă în realitate greutăţile de interpretare de abia acum încep.

Într-adevăr, şarpele nu are numai un aspect malefic, putîndu-se integra într-un minus. Acest minus e complementar cu un plus, deci cu un element eminamente pozitiv, benefic. Ceea ce izbeşte în mit este *concomitenţa* naşterii lui Mistricean cu apariţia puiului de şarpe bazic, „mare cît o undrea", sub talpa casei. Şi talpa casei şi talpa iadului, care-i corespunde macrocosmic, sînt necesare armoniei şi chiar existenţei lumilor. Această curte a antagonismelor şi a complementarelor este şi sanctuar, unde se oficiază misterele Unităţii. Vrăjmăşia dintre Şarpe şi Mistricean trebuie să se rezolve în Principiu, cu alte cuvinte, Mistricean trebuie să devie Omul-Şarpe, cum se spune că era de la început. O formulă arabă spune: *„kāna el-insanu hayyatan fi-l qidam"* (omul a fost altădată şarpe). Altfel spus, blestemul mamei îl face pe Mistricean să recupereze indirect primordialitatea, ca pe toţi fiii Gaiei, Titanii, Erychtonios, unul din primii regi ai Athenei. Mai precis „blestemul" desparte în el partea htonică de partea uranică. Este ceea ce se numeşte în alchimie *Separatio*, cea mai grea operaţie din *Magnum Opus*, „pe lîngă care celelalte sînt jucării de copii". La omul obişnuit, curatul şi necuratul,

uscatul şi umedul, sînt deavalma. Separarea lor le dă posibilitatea să se purifice unul pe altul, veninul trăgîndu-se în şarpe, pozitivul şi negativul recuperîndu-şi puterile originare. Urmează apoi *Conjunctio*, reunificarea părţilor purificate în prealabil. Operaţia este yoghină şi strîns legată de tehnicile deşteptării lui *Kundalini:*

„Şarpele dac-auzea
El era ca undreaua,
Cu Mistricean că creştea.
Săvai, Mistricean de un an
Şi şarpele de un an!
Săvai, Mistricean de doi ani
Şi şarpele tot de doi ani!
Săvai, Mistricean de trei ani
Şi şarpele tot de trei ani!
Şi crescură pînă la zece
Şi de zece nu mai trece!"

pentru că e numărul indefinităţii matematice:

„Şarpele-ncoadă se lungea,
Şi-căpăţînă se mărea
Iar trupul, măre se făcea,
Aproape cît butea!
Zău, mi te apuca groaza!
Loc sub talpă nu-mi avea!
De la zece ani pleca,
De sub talpă eşea
Casa trei zile urla!
El, măre, unde-mi mergea?
În buricul pămîntului,
La mijlocul cîmpului,
Pe cel drum cam părăsit,
Cu negară acoperit
Cu troscot verde învelit

În buricul pămîntului
În inima cîmpului.
El aici se-ncolăcea
Pe Mistricean aştepta,
Ca să-i mănînce carnea,
Să-i scurteze viaţa
Ca-l lui era dăruit
De cînd era copil mic."

Casa, cum am văzut la început, este numită Buricul Pămîntului, Omfalos, deci centrul spiritual al lumii. Dar locul unde fuge şarpele, care nu mai încăpea în casa lui Mistricean, în casa Mistreţului, tot „buricul pămîntului" se numeşte. Faptul se poate interpreta după două perspective. Din perspectivă pozitivă, vom spune că, după datele tradiţionale, unanime, centre spirituale secundare roiesc din Centrul Suprem, participînd la el prin filiaţiune şi subordonare recunoscută. Ca atare, sînt o oglindire a Buricului Pămîntului originar, al cărui nume îl poartă legitim. Sînt şi ele „buricul pămîntului". Din perspectivă negativă, reamintim desele cazuri de revoltă faţă de Centrul Suprem (a fost cazul, printre altele, a Tradiţiei atlante). Centrele revoltate au continuat să poarte titlul de Buricul Pămîntului de data asta uzurpat. Şi-au ligaturat vena care-i alimenta cu Apa vieţii. Rezultatul inevitabil, în astfel de cazuri, este o promovare a aspectelor intermediar-cosmologice ale doctrinei impure prin definiţie, cînd nu le mai structurează lumina Unităţii; finalitatea este catastrofică, calea spre Substanţă fiind marcată de subversiune şi de inversiune faţă de cunoştinţele şi starea de la care a pornit.

Este interesantă imaginea „în inima cîmpului", în care şi planul de fire şi centrul lui sînt indicate limpede. Există şi echivalenţe. Astfel, Milano este un vechi nume celtic şi înseamnă „în mijlocul cîmpului", „în inima lanului",

Mediolanun; Mediaşul românesc avea acest nume. Este un loc consacrat central. China se numea Imperiul de Mijloc.

„Irlanda era împărţită, altădată, în cinci regate, din care unul «purta numele de Midez», (rămas în forma anglicizată Meath), care este vechiul nume celtic *medion*, mijloc, identic cu latinescul *medium*. Acest regat Mide, care fusese format din porţiuni luate din teritoriile celorlalte patru, devenise apanajul propriu al regelui suprem al Irlandei, căruia ceilalţi regi îi erau subordonaţi [...] În mijloc se ridica o piatră gigantică, numită Buricul Pămîntului [...] La 1 Mai se ţinea acolo o adunare generală."[4] Aşa că „inima cîmpului", unde se aşază şarpele, îşi are tîlc. „El aici se-ncolăcea". În jurul a ce? Probabil a unui menhir, cum se văd în Bretania şi care reprezintă omfalosul.

După plecarea şarpelui, „casa trei zile urla". Prin urmare, tot gelozia mamei arată că Mistricean şi Şarpele sînt fraţi:

„Mistricean ce mi-şi făcea?
Cal la bordei aşeza,
Tot pe Negrul, pintenogul,
A lui ta-su din tinereţă!
Bine că mi-l ţesăla,
Dimineaţă se scula
Pe ochi negri se spăla
Armele că le-ncingea!"

Mistricean îşi pregăteşte calul ca toţi Feţii-Frumoşi. E interesant pînă şi detaliul că acesta a fost al lui Tată-său în tinereţea lui şi era pintenog (yin-yang).

„Dar ce arme că avea?
Tot pistoale ferecate,
Săbioare atîrnate,

[4] René Guénon, *Le roi du monde*, Ed. Gallimard, Paris, 1958, p. 79.

Curele încrucişate
Şi cuţite ascuţite,
Fereşte-mă, Doamne sfinte!
Cruciuliţă de argint,
Ce n-am mai văzut de cînd sînt!
În vînătoare că-mi pleca
El Doamne că să vîneze
Păsările gălbioare,
Că sînt bune la mîncare
Şi uşoare la purtare."

Mistricean pleacă la vînătoare ţepos ca un arici. Armele-i sînt ca transudaţiune, o exteriorizare a posibilităţilor lui profunde, a unora din ele, necesare pentru lupte în afară. Fapt curios: nu lipseşte nici cruciuliţa de argint. Tot acest formidabil armament doar să vîneze nişte păsărele gălbioare? În basme, vînatul păsărilor simbolizează cucerirea stărilor angelice de fire:

„Toată ziua sbuciuma
Şi nimic nu-mi folosea
Şi noaptea că-l ajungea!"

Acum intră în alt spaţiu, de îndată ce ursitoarele i-au juruit o altă soartă:

„Dar Dumnezeu ca un sfînt
Săvai, mare pe pămînt,
Las-o ceaţă de-ngrozit,
Negură pîn'la pămînt
Mistricean a rătăcit!"

Eroul păşeşte pe puntea intermediară între două lumi. Este starea de întunerec şi indistincţie care desparte doi cicli consecutivi, *sandhya,* cum îi spune tradiţia hindusă.

Nemanifestatul îşi dezvăluie faţa la fiecare salt calitativ. Poezia accentuează că Dumnezeu ca un sfînt a făcut aceasta. E starea de tribulaţie, caracteristică tuturor realizărilor iniţiatice:

„Acum, el rătăcea
Şi firea el şi-o pierdea,
Toată noaptea că umbla,
De toţi bulgări se lovea
Şi buştenii că-i bătea
De toţi rugii se-ncurca
Şi pe nimeni n-auzea
Nici un foc nu să vedea,
Nici un amnar nu avea
Ori vreo dalbă pelinăriţă
Ori vreo mică esculiţă
Ori vreo aşchie de cremniţă
Ca să-şi facă luminiţă!"

Orice iluminare interioară este un *Fiat Lux* în noapte, o fulguraţie, la început cît un fir de mac, un sîmbure de foc şi această fulguraţie este fiica pietrei. Ori Mistricean şi el este fiul Pietrei, chiar Piatra, deoarece în el bate amnarul lui Dumnezeu să scoată o luminiţă. Este semnificativ că enumerările de mai sus sînt toate diminutive, ca să se arate bine că sîntem în plan exclusiv calitativ:

„Toată noaptea mi-alerga
Şi cînd zori se revărsa
El cam în jos apuca,
Cam în jos, cam de la vale,
Cam despre soare-răsare!"

Acum găseşte scîntei de foc, dar nu din cremene, nici din soare:

„Foaie verde siminoc,
Văzu două scîntei de foc.
Alei nu sînt scîntei de foc
Ci sînt ochii şarpelui,
Şarpelui, procletului!“

Pînă să-i scînteie stelele, Mistricean trebuie să înfrunte jarul Infernului, printr-o luptă care e o devenire, un catharsis. Arta regală semnalează o pluralitate de focuri pe care le întrebuinţează maestrul operativ. Prin urmare, „soartă rea“ nu poate fi cuvîntul potrivit:

„Şi spre ele mi-şi pleca,
La ele nu-mi ajungea
Pînă soarele-mi răsărea.
Cînd soarele îmi răsărea
Mistricean samă îşi da
Şi din cale puţin sta,
Se gîndea şi-aşa-mi zicea:
«Ori cîmpul mi-a-nflorit,
Ori e şarpe-ncolăcit
Şi cu capul pus pe trup,
Şi soarele îl priveşte
Ochii-n cap că-mi străluceşte!»“

Asemuieşte pe şarpe cu tulpina floarei soarelui ce se întoarce după soare:

„El, Doamne, să cuteze
Cu armele ce-avea,
Mînca-l-ar pîrdalnica!
Dar la ce le mai purta
Că de ele folos n-avea?
Cînd la şarpe se trăgea,
Şarpele dacă-l vedea

Stat de om se rădica
Şi din guriţă striga:
— Mistricene, dumneata
Bine-ai făcut de-ai venit,
Parcă eu ţi-am poruncit!
Dă-te jos să te mănînc
Că eşti al meu dăruit
De cînd ai fost copil mic!
— Că nu-mi este vina mea!
— Săvai, nu-ţi este vina ta,
Dar e vina maică-ta
Că ea cînd te-a legănat
Din gură te-a blestemat:
«Nani-mi-te, liuliu-mi-te
Pui de şarpe sugă-mi-te
De sub talpa casei noastre!»“

Şarpele îşi justifică cerinţele prin oracolele preexistente. Ele sînt în natura lucrurilor, întrucît lucrează la o finalitate salvatoare pentru Mistricean şi chiar pentru şarpe, care mortificat devine pozitiv:

„Că din mîna mea nu scapi
Nici în cer, nici în pămînt,
Nici în gaură de şarpe,
Nici în pîntece de maică,
Care pe lume nu se poate.“

Distribuind şi tălmăcind altfel versurile, Şarpele îi spune lui Mistricean că urmează să se urce în cer, apoi să se coboare pe pămînt („ascendit a terra in Coelo iterumque descendit in Terra et recipit vim superiorum et inferiorum“ spune Hermes, cel de trei ori mare), că reîntors va trebui să intre în gaură de Şarpe, deci prin poarta strîmtă în pîntecele de maică, adică va trebui să împlinească acel

regressum in utero, fără de care nu poate exista un *dwija*, om de două ori născut. „Care pe lume nu se poate", zice balada, adică în lumea obişnuită, dar în supralumea mitului e o lege...

Acum ar trebui să se întîmple lupta dintre Făt-Frumos şi Balaur, pe care o găsim în cele mai multe basme, fiindcă de obicei sîntem pe planul opoziţiei. În balada noastră însă apare aspectul complementar dintre cele două entităţi: Şarpele şi Mistricean, aceştia făcînd una cu calul. Sîntem la nivelul complementarismului: şarpe, cal şi om se confundă într-o entitate unică.

După doctrinele yoghine, în special după Kundalini-Yoga, omul are în organismul său subtil, la baza coloanei vertebrale, şarpele încolăcit, *kundala*. Deşteptat din amorţeala lui, prin diverse metode printre care şi percuţiunea violentă, el năvăleşte pe canalul median al şirei spinării, arzînd tot ce în calea lui are un caracter condiţionat, străbătînd centrele secundare ajunge la centrul frontal *(ajna-ciakra)* sau chiar la *Sahasrara*, lotusul cu o mie de petale de pe craniu, nimbul sfinţilor, unde se varsă ca într-o mare şi încetează goana lui terifiantă, conferind nemurirea temerarului care a condus bine întreaga operaţie:

„Mistricean dac-auzea,
El, frate, ce mi-ş făcea?
Mic de sgîrbăcel scotea
Şi pe Negrul că-l lovea
La capul sulaciului
Unde-i pasă Negrului
Negrului Nebunului."

Este aceeaşi lovitură pe care o dă Harap-Alb calului slăbănog, care a îndrăznit să mănînce jarul din tava întinsă. Lovitura e dată în fond şarpelui căci şarpe, cal, Mistricean sînt uniţi prin continuitate organică. Începe acum goana celor trei, înşiraţi unul după altul. Reamintim că această goană e superioară confruntării:

„Începe Negru d-a fugea
Dar nu fuge cum se fuge
Ci mi-ş fuge ogăreşte
Şi s-aruncă tot lupeşte
Şi-mi coteşte iepureşte
Şi nu mai trage nădejde,
Lasă buza la pămînt
Şi coada fuior în vînt
D-aşa fuge amărît..."

Şarpele nu fuge printr-o decizie liberă, ci din solidaritate cu cele două fiinţe dinaintea lui. Fugeau ele, trebuia să fugă şi el:

„Şarpele se-ncolăcea
După Mistricean să lua
Şapte hotare-l gonea."

Şapte sînt centrele pe care le străbate Kundalini şi, deşi în baladă se mai adaugă trei hotare, coincidenţa este remarcabilă. De altminteri zece este reductibil la şapte în arborele sefirotic. Mistricean

„Văzu capu şarpelui
La chişiţa Negrului."

Goana continuă, şarpele ajunge cu capul pe spata calului. Acum toţi fac o fiinţă, chiar în mod sensibil:

„Şi limbile le scotea
În spate că îl izbea
Inima din el seca
Şi pe Negru tot bătea
Fuge Negru ce nu-şi poate
Să scape voinic de moarte."

Moartea vine, dar transcendentă:

„Negrul tot că mai fugea
Şarpele să năcăjea
Din guriţă fluiera,
Coada colac o făcea
Pe Negru-l împiedeca,
În margini de drum că-l trîntea,
Pe Mistricean îmbuca
De la tălpi că mi-l lua."

Adică de jos în sus, în sensul în care parcurge Kundalini deşteptată organismul uman.

Organicitatea, continuitatea şi Unitatea operaţiunii mitice din baladă, este mult mai evidentă decît în basmele în care Balaurul şi Eroul se înfruntă, unul în faţa altuia, deşi, în fond, e vorba de acelaşi lucru. În *Mistricean* competiţia se reduce la Unitate, chiar pe planul exterior.

Pentru acei ce mai resimt simpatii şi antipatii faţă de protagonişti, inserăm o exegeză magistrală asupra acestor feluri de înfruntări pe care o datorăm lui Ananda Coomaraswamy:

„În această eternă reîntoarcere nu e decît identitatea Supremă «a acestui Unu» *(tad êkam)*, fără distincţie de fiinţă şi de nefiinţă, de lumină şi de întuneric, sau, încă fără separarea între cer şi pămînt. Totul e deci conţinut în Principiu, pe care atunci îl putem desemna cu numele de Personalitate, Strămoş, Munte, Dragon, Şarpe fără sfîrşit. (Legat de acest principiu ca fiu sau ca frate mai mic — ca un *alter ego* mai mult decît principiu distinct — şi de la începutul baladei, Mistricean apare ca frate cu Şarpele, n.n.), apare Omorîtorul de Balaur, născut ca să suplanteze pe Tatăl şi să ia în stăpînire Împărăţia, distribuindu-i tezaurele susţinătorilor lui fanatici. Căci dacă trebuie să fie o lume, trebuie distrusă închisoarea şi potenţialităţile ei liberate. Aceasta se poate face, fie cu voinţa Tatălui, fie

contra lui. [...] În realitate, Omorîtorul şi Balaurul, Sacrificatorul şi Victima sînt *Unul* în spirit în spatele scenei, unde nu există contrarii ireductibile, în timp ce sînt duşmani de moarte pe teatrul unde se desfăşoară războiul perpetuu dintre Zei şi Titani. În fiecare caz, Tatăl-Balaur rămîne un Plerom, nu mai scăzut prin aceea ce exalează, nici mai mărit prin ceea ce inhalează. E moartea de care depinde viaţa noastră. La întrebarea, Moartea este una sau multiplă? răspunsul este: una dincolo, dar aici multiplă, în măsura în care se află în copiii ei. Omorîtorul Balaurului e prietenul nostru; Balaurul trebuie pacificat şi făcut prietenul nostru"[5]. Aceste cuvinte bine înţelese se aplică superlativ baladei *Mistricean*.

Mai este o profeţie, vestind un eveniment macrocosmic, căreia i se potrivesc cele de mai sus. În *Apocalips*, cap. 12, par. 1 şi 13-15, apare o femeie înveşmîntată de soare, are luna sub picioare şi pe cap poartă cununa cu 12 stele: „Iar cînd a văzut Balaurul că a fost aruncat pe pămînt, a prigonit pe femeia ce născuse pe pruncul bărbat. Dar datu-i-s-a femeii cele două aripi ale marelui vultur ca să sboare în pustie la locul ei unde e hrănită acolo un timp şi răstimpuri şi jumătate de răstimp. Atunci şarpele a aruncat din gura lui, după femeie, apă ca un puhoi, ca să o ia puhoiul."

Dar să vedem ce devine Mistricean. Şarpele îl înghite:

„Îl îmbucă jumătate,
Jumătate nu mai poate,
De curele încrucişate,
De pistoale ferecate,
De săbioare atîrnate,
De cuţite ascuţite
Şarpele nu poate să-l înghită
Şi din nou el că-l trăgea

---

[5] A. K. Coomaraswamy, *Hindouisme et bouddhisme* (cap. „Le mythe"), Gallimard, Paris, 1949, p. 19-20.

Şi-ncepu a mi-l sugea...
De trei zile de trei nopţi
Ţipă din gură de şarpe
Săvai cu răcori de moarte."

Că poate sau nu să-l înghită, că ţipa sau nu, trei zile sau mai mult, avem acum în faţa noastră schema unei noi făpturi, şarpele cu bust de om, sus om, jos şarpe; e un regres în ciclu, către „omul la început era şarpe", după formula arabă pe care am citat-o. Dar ce este o relizare iniţiatică decît un regres în timp pînă acolo unde nu mai este timp? Cum ne îndeamnă Coomaraswamy, să nu acordăm atenţie la implacabila duşmănie dintre cei doi factori primi, ci de „Unul" care începe să se înfăptuiască în faţa ochilor noştri, fiinţa umano-ofidiană, reunind deocamdată virtual puterile Cerului şi ale Pămîntului, ale Soarelui şi Lunii, ale Uscatului şi Umedului radical, Sulful şi Mercurul, nu numai în structura exterioară ci existenţial, în organicitatea lui, vizibilă pentru toţi.

În factura clasică a mitului, Făt-Frumos omoară Balaurul, pe care astfel îl moşeşte şi-l însumează, după cum relevase Coomaraswamy. În balada noastră, lucrurile sînt mai complicate. Mistricean fuge de Balaur, dar am văzut că această aparentă anomalie se explică prin practicile de Kundalini-Yoga.

Purtarea şarpelui se dovedeşte impecabilă pentru că este foarte simplă. Prin blestemul mamei, are un consemn de executat. Mistricean trage spre Esenţă, trebuind, totuşi, să se combine cu Şarpele-Substanţă. Acesta nu-l poate înghiţi pe Mistricean din cauza săbiilor, cuţitelor, arcurilor şi curelelor care înfăşoară bustul rivalului său. Sînt diferenţieri calitative ale lui Puruşa sau resturi rebele de individualitate care fac imposibilă asimilarea? Fapt este că cele două entităţi nu se articulează perfect. Durerile sînt într-un fel ca acelea ale naşterii căci e vorba de o nouă

geneză. Spre deosebire de celelalte tipuri ale mitului în care nu apare sinteza celor două fiinţe sub forma unei terţe persoane, sinteza în balada noastră o face un *tertium gaudens* ce se iveşte la orizont, preluînd moştenirea, asimilînd pe cei doi care mor. Deosebirea este mai mult exterioară.

„Dar de la trei zile încoa
(Trei zile e durata morţii iniţiatice — n.n.).
Tare-mi venea şi sosea
Un voinic din Ceobîlcie
Cu sabia demischie,
Pistoale de Veneţie,
Dare-ar Dumnezeu să vie
Să-mi fie frăţior mie!
Voinicul că sosea,
Voinicel tot din Ardeal
Pe-un cal negru armăsar,
Bătea calul, ţinea drumul,
Mistriceanul de-l vedea
Aşa din gură zicea:"

Mistriceanu şi Şarpele îi cer ajutor, ca unuia ce poate desface nodul:

„Bre voinic din Ceobîlcie
Cu sabia demischie
Ce baţi calul şi ţii drumul?
Fă, frate, un mare bine
Şi vino pînă la mine.
Vino, frate, şi mă scoate,
Din astă gură de şarpe
Că m-a-mbucat jumătate...
Scapă-mă din gură de şarpe
Să-ţi fiu frate pîn-la moarte."

Iar şarpele la rîndul lui:

„Măi, voinice, dumneata
Decît cu Mistricean frate,
Mai bine cu şarpe frate;
Vin de-i culege armele,
Să-i roz eu oscioarele,
Că nu este vina mea
Ci e vina maică-sa."

Voinicul pare să aibă ezitări. Pe de-o parte realiza rolul pozitiv al Şarpelui, pe de alta, fiind vorba de o iniţiere războinică, aştepta să i se actualizeze mînia, Wut-ul, Menos, căci şi furia poate fi everturată şi are tehnica ei:

„Vonicelul asculta
Dar înainte pleca.
Foicică siminoc
Merse cît un jap de loc
Şi-i arse trupuşoru-n foc."

În ce foc putea să-i ardă voinicului trupuşorul? Desigur, nu focul perplexităţii psihologice, flacăra bătută de vînt, fără astîmpăr, sterp şi putregăios, fără scurt-circuitul care omoară pe purtătorul lui uman, apoi pe el însuşi. Focul care arde pe voinic este Wut-ul, fulgerul ceresc, Învingătorul vieţii şi al morţii. În el ard semizeii, în el bagă Demeter pe Triptolem, cu el se hrăneşte calul năzdrăvan, în el se primenesc Daniel şi cei trei cuconi, în el se aruncă Herakles, pe acest foc îl potoleşte Gerilă ca să-i facă locuinţă lui Harap-Alb şi tovarăşilor lui. Reamintim în treacăt ce spunea Junger: în fundul lucrurilor, la pasaj, temerarul percepe încolăciturile şarpelui. Printr-un procedeu de cvadratură, aceste inele pot deveni o grilă, reductibilă la rîndul ei la punctele din unghiurile pătrăţelelor; de aici nu mai este decît trecerea la Materia discontinuă.

Următoarele patru versuri ne arată ce formidabilă entitate apare pe cerul mitului, iar în anumite variante ce legătură strînsă are această entitate cu istoria tîlcuită a ţării noastre, căci totdeauna microcosmul angajează macrocosmul. Dar înainte, trebuie să ne arătăm îndreptările care ne justifică referinţa la Melchisedec din Biblie, Rege al justiţiei — şi într-adevăr, noul venit are să judece între Mistricean şi Şarpe, el fiind axa Balanţei, al cărei nume sanscrit Tula desemnează şi Centrul Suprem. Trebuie să ne referim încă odată la René Guénon.

„Numele de Melkiţedeq sau mai exact Melki-Tsedeq nu-i altceva, în adevăr, decît numele sub care funcţiunea de Rege al Lumii se găseşte indicată în tradiţia judeo-creştină. Am şovăit puţin să enunţăm acest fapt, care comportă explicarea unuia din cele mai enigmatice pasaje din Biblia ebraică, dar din moment ce ne-am hotărît să vorbim de Regele Lumii, nu ne era posibil să-l trecem sub tăcere. Am putea relua aici cuvîntul Sf. Pavel în legătură cu această problemă: «Avem multe lucruri de spus în privinţa aceasta şi lucruri greu de explicat pentru că aţi devenit leneşi în înţelegere»" *(Epistola către evrei*, V, 11).

Iată mai întîi textul pasajului biblic de care e vorba: «Şi Melki-Tsedeq, Rege al Salemului, a adus pîine şi vin; şi era preot al Dumnezeului cel Prea Înalt (El-Elion). Şi l-a binecuvîntat pe Abram, spunînd: Binecuvîntat să fie Abram de Dumnezeul cel Prea Înalt, stăpînul Cerului şi al Pămîntului şi binecuvîntat să fie Dumnezeul cel Prea Înalt care a dat pe duşmanii tăi în mîinile tale. Şi Abram i-a dat zeciuială din tot ce luase.» *(Geneza*, XIV, 19-20)[6]

Înainte de a reda în continuare pasajul din Apostolul Pavel, referitor la cele de mai sus, cităm cele patru versuri, care urmează după ce se vorbeşte de ardere în foc a voinicului şi tot despre el:

---

[6] René Guénon, *Le roi du monde*, Paris, Ed. Gallimard, 1958, p. 48.

„N-avea mamă, n-avea tată
Parcă era născut din piatră.
N-avea fraţi, n-avea surori
Parcă era născut din flori."

Acum să-l cităm pe Apostolul Pavel:

„1. Căci acest Melchisedec, rege al Salemului, preotul lui Dumnezeu cel Preaînalt, întîmpină pe Avraam, care se întorcea de la înfrîngerea regilor, şi îl binecuvîntează.

2. Melchisedec — căruia Avraam i-a dat zeciuială din toate — se tîlcuieşte mai întîi: rege al dreptăţii, apoi el este rege al Salemului, ceea ce înseamnă regele păcii.

3. *Fără tată, fără mamă, fără spiţă de neam* (subl.ns.) neavînd nici început al zilelor, nici sfîrşit al vieţii, ci făcut fiind asemenea Fiul lui Dumnezeu, el rămîne preot pururea."[7]

Pe de o parte Melchisedec,
Fără tată, fără mamă, fără genealogie.
Pe de altă parte voinicul judecător:

„N-avea mamă, n-avea tată,
Parcă era născut din piatră.
N-avea fraţi, n-avea surori
Parcă era născut din flori."

Credem că această cvasi-identitate între textul biblic şi acela al baladei nu mai are nevoie de întărire, nici de comentariu.

Ca fiu al Pietrei, voinicul fără nume şi fără părinţi era fiu al buricului pămîntului, al Omfalosului, de cele mai multe ori semnificat de o piatră. Tot un betil a consacrat Iacob, nepotul şi moştenitorul lui Avraam, în locul unde a avut

[7] Sf. Apostol Pavel, *Epistola către evrei*, VII, 1-3 în: *Biblia*, Ed. Institutului biblic şi de misiune ortodoxă al Bisericii ortodoxe române, 1975.

viziunea scării cereşti pe care se urcau şi se coborau îngerii, adică a Axei Lumii, intersectînd lumea în punctul ei central, unde „domneşte" Melchisedec. Tot betil este Omfalosul de la Delfi, ridicat de Apolon în locul unde omorîse pe şarpele Python (în treacăt semnalăm asemănarea între fugărirea Latonei, purtînd în braţe pe cei doi copii divini, Apolo şi Artemis, de acest şarpe Python şi subiectul baladei noastre). Şi fiindcă Pavel asemuieşte pe Melchisedec cu Fiul lui Dumnezeu, vom cita versuri dintr-o colindă românească, culeasă de Simion Florea Marian:

„Şade mama îngenuncheată
Ca să nască fiu din piatră
Fiu din piatră a născut
Şi măturile în mîini i-a pus
Ca să mături cu ele
Ceriul cu stelele
Pămîntul cu găzurele."

Vonicul din balada noastră nu are nume, dar în variante are. Şi ce nume! El rezolvă litigiul prin sabie:

„Săbioara şi-o scotea,
La mischie o dregea,
Şi la unghie o-ncerca,
Vedea bine că prindea
Corajii şi le lua
Şi spre Şarpe că mergea...
/.../
A bre şarpe dumneata
Ia umflăţi tu guşile
Să-i culeg eu armele...
Şarpele se opintea
guşile şi le umfla,
Ochii i se turbura
Cu gura căscată sta,

De mi te prindea groaza!
Dar voinicul ce făcea?
Unde bine că-i venea,
Paloşul că-l îndrepta,
La încheietura gurii lui,
La puterea şarpelui!
Trage odată haiduceşte
Şi ţipă iortomăneşte;
Pînă-n coadă-l despica
Două scînduri îl făcea!
Pe Mistricean că-l lua
Fuga la cal cu el da
Şi mi-l arunca pe şea
Şi mi-l lega cu o curea
Ca să nu dea de belea."

Ne-aduce aminte de bătălia din cer a Arhanghelului Mihail cu Balaurul:[8]

„Şi s-a făcut război în cer: Mihail şi îngerii lui au pornit război cu Balaurul. Iar Balaurul şi îngerii lui au stat la luptă.

Dar aceştia n-au izbutit, nici nu s-a mai găsit loc pentru ei în cer.

Şi aruncat a fost Balaurul cel mare, şarpele cel dedemult, care se chiamă diavol şi satana, care înşeală pe toată lumea, aruncat a fost pe pămînt şi îngerii lui aruncaţi au fost cu el."

Este de reţinut că numele ceresc al lui Melchisedec este Mikael.

Odată aruncat pe pămînt, Balaurul goneşte pe femeia încununată de stele, episod reamintit mai sus:

„Dar şarpele ce-mi făcea?
Aşa tăiat cum se afla
Slava Cerului sărea,

[8] Idem, *Apocalipsa*, Sf. Ioan Teologul, XII, 7-9.

Unde cu coaste bătea,
Toţi tufanii dărîma,
Venin din coadă-i pica,
Branşite c-o aprindea,
El ca pîrjolul mergea,
Pustie pe unde mergea."

Voinicul o ia pe căi piezişe spre o tîrlă:

„Trei turme de oi mulgea,
Caprele dea başca.
Trei lei de parale da
Şi la puţ că se ducea
Şi-n jghebuleţ că-l punea,
Şi cu lapte mi-l scălda
Pînă carnea i-o nălbea
Păcură din el curgea!"

Tot în lapte l-a scăldat şi moaşa cînd s-a născut. Se naşte şi moare în acelaşi element.

Cu tot procesul acesta de dezintoxicare, lui Mistricean i se apropie sfîrşitul:

„Sui soarele la prînz
Trăgea moartea cu mult plîns;
Veni soarele l-amiezi,
Trăgea moartea cu necaz,
Iar cînd fu pe la chindie
Trăgea moartea cu mînie,
Soarele c-a scăpătat
Mistricean c-a răposat."

Un erou solar este în sincronism cu cosmosul. După mersul soarelui se scurgea şi viaţa lui. Moare la asfinţit ca şi ciobanul din *Mioriţa*, dar nu cu seninătatea acestuia.

Aici însă, spre deosebire de *Miorița*, ne reprezintă un sfîrșit de ciclu, dar fără să vorbească de începutul următorului. Totuși, acesta este sugerat de faptul că Mistricean va fi îngropat lîngă o cumpănă care-i semnul Balanței *(Tula,* în sanscrită), anunțînd deci venirea acestui nou ciclu. Voinicul care a încercat să-l scape pe Mistricean nu este altul decît stăpînul Balanței ca Rege al Justiției. Melchisedec era și el reprezentantul balanței justiției dumnezeiești pe pămînt. Iar ciclul Balanței este al treilea ciclu mic din ciclul mare în care ne aflăm. Deci *Mistricean* ne aduce un mesaj de la sfîrșitul celui de al doilea ciclu și începutul celui de al treilea ciclu mic din actualul ciclu mare. Avînd în vedere că acum sîntem în al XI-lea ciclu mic putem bănui vechimea simbolului din acest mesaj.

DE LA CERBUL LUNAR LA BOURUL SOLAR

Herbul țării, vechii și-au fost ales buăr,
Numele vestindu-i ca tunul prin nuăr.
Noii mai preurmă, avîndu-l, moșie
Tot acel vechiu nume mai vestindu-l șie.
Într-această vreme cine-l stăpînește
O Dumnedzău svinte, tu îl ocrotește
Cu mîna ta svîntă l-au încorunatu-l
Și brațul tău tare l-au întemeiatu-l.
Părințască scară și scaun și scaunul dîndu-i,
Ceriasca ta armă, crucea întinzîndu-i,
Spata-i povățește biruind pre toată
Vădzut, nevădzută vrăjmășasca gloată.
Căruntețe vadză, bătrîncaț-agiungă,
Slăvit fericește-l cu viață îndelungă.

STIHURI DEDICATORII
ÎN DIVANUL LUI DIMITRIE CANTEMIR

Studiul exhaustiv al prof. Emil Vîrtosu despre vechiul sigil al orașului Baia epuizează problema sub aspectul

datelor istorice ce le avem la îndemînă despre acest subiect.[1]

În cele ce urmează vom încerca, în mod sumar și menținîndu-ne la generalități, să restituim acestui sigiliu o altă dimensiune, pe care o avea și pe care o are încă, ignorată acum deopotrivă cu simbolismul heraldic. Pentru cunoașterea exactă și completă a unor realități trecute, reconstituirea semnificației lor în spiritul contemporanilor este absolut necesară. În acest sens, este mai puțin important ceea ce crede sec. al XX-lea despre heraldică decît ce credeau oamenii vîrstelor trecute pentru care blazonul era o știință vie, plină de semnificații, ce pot părea astăzi absurde, dar care atunci aveau valoare de adevăruri vitale. O cumințenie elementară îndeamnă să ținem seamă mai ales de părerea celor vechi, care au instituit (nu spunem au creat) această disciplină, după datina

Din bătrîni, din oameni buni.

Heraldica era o ramură a hermetismului, iar sigilografia o specificație a heraldicii. Știința blazonului rezuma o știință a Inimii lumii și condensa o cunoaștere cordială*. Inima lumii nu reprezintă în mod necesar centrul ei ultim, cel imuabil și nemanifestat, ci o polarizare a lui care bate în doi timpi. Una din posibilitățile cordului cosmic este dubla lui energie de a crea lumile prin diastolă și a le rezorbi prin sistolă.

Blazonul era o reprezentare în simultaneitate a succesiunii temporale, reliefînd simbolic potențialitățile-cheie ale unui ciclu, fie Universul mare, fie Universul mic, țară, neam, continent sau genul uman, om, cînd au în ele

[1] *Documente privind istoria României*, Ed. Academiei, R.S.R.; Emil Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, Ed. Academiei R.P.R., 1956.

* De la cord = inimă.

virtual anumite posibilități de manifestare în lumea din afară, cu care se sincronizează.

Se mai poate deci pune întrebarea dacă Heraldica, blazonul și sigilografia sînt, cum îndeobște se crede acum, numai expresia unei deșertăciuni puerile de împăunare cu alegorii naive, cu figuri geometrice, ale unor oameni încă primitivi, trăind într-o societate prelogică, în felul sălbaticilor de astăzi ce-și pun bucăți de sticlă colorată în păr și inele prin nări, nu încă trecuți de la imagini la concepte. Răspunsul îl dă conspectul ambianței în care înflorea hermetismul cu anexele lui. O societate totală ca aceea a Evului Mediu, atît de unitară în diversitatea sa, cu un țesut atît de strîns, polifonică, diversă, totuși unitară, *Opus hyerarchicum et catholicum*, nu putea avea un corp străin în ea din cauza continuității ei organice, care implica o echivalență calitativă a tuturor componentelor și elimina existențial discontinuitatea și iregularitatea. Această simplă constatare obligă la circumspecții, la prudență, pe adversarul cel mai înverșunat, dacă este corect. Este o contradicție să admiri reușita artistică a unui dom gotic și să declari pueril simbolismul lui. Dacă un edificiu medieval este admirabil, apoi este admirabil în totalitatea lui, de la structură, proporții, geometria ansamblului său pînă la fauna și flora care îl năpădesc ca o viță. Or, această floră și faună ilustrează idei hermetice, simbolice; nimeni nu o mai pune la îndoială; reamintim lucrările definitive devenite clasice ale lui Emile Mâle. Simbolismul este polivalent pe planuri ierarhizate, de la totalitate la amănunt. Solidaritatea lor este indefectibilă. A refuza mesajul simbolic al hermetismului în arhitectură, blazon, sigilografie, este un refuz de informație și de cunoaștere, deci un flagrant delict de rea credință.

Blazonul este o secţiune verticală a Athanorului, a Vasului Hermetic, recipient viu în care maturează o placentă alchimică formată din elemente primite, însufleţite de Focul Filosofal, foc lent de fiinţă vie. Că este o secţiune verticală o dovedeşte reprezentarea lui printr-un scut, totdeauna presupus în heraldică sprijinit de un copac, atîrnat de gîtul proprietarului sau pe braţul lui, ale cărui „măruntaie" mistice le reprezintă. Vasul este obligator, perfect închis („hermetic închis"). Poate să aibă proporţiile Oului Lumii, dar şi pe acelea ale unei inimi: pretutindeni acelaşi, egal cu el însuşi. În staze intermediare poate fi şi „pieptul", „inima" unei ţări, a unei provincii, a unui judeţ sau tîrg. Dacă blazonul este o secţiune verticală a Oului Lumii, sigiliul este o reprezentare a lui pe plan orizontal; altfel spus, blazonul şi sigiliul sînt complementare. În poziţie verticală, scutul se profilează pe eternitate, pe orizonturi conceptuale. În sigiliu, conspectul este pur interior visceral. Un maestru al vechii heraldice hermetice avea viziunea simbolică a acelor entităţi vii care sînt o ţară, un tîrg, un om etc. în „exaltare" în scut şi în „amploare" şi adîncime în pecete ca să întrebuinţăm termeni din ezoterismul musulman. De aceea forma de puţ a vechilor peceţi. Te cobori în ele, ca Harap-Alb în fîntîna Spînului. Tărîmul nevăzut se găsea şi în slava cerului, dar şi în fundul pămîntului. Heraldistul este prin excelenţă un scafandru calitativ.

Un sigiliu pecetluia, ca să întrebuinţăm o cvasi-tautologie, pentru a caracteriza posibilitatea, menirea lui de a înnoda într-un punct vital începutul şi sfîrşitul unei deveniri, deci omniposibilitatea unor entităţi, din care am citat cîteva, mai sus, în mod exemplar. Cine pune sigiliul închide cu el, cine îl rupe deschide, ceea ce înseamnă că

STEMA DE LA BAIA, SEC. 14

persoana care operează legitim fără efracţie, în acest dublu sens, are „puterea cheilor" *(potestas clavium)*. De aceea un Domn legitim şi reprezentanţii lui îndrituiţi însumau în ei, cel puţin simbolic, principiile, destinele, cheile unei ţări.

Nu vom discuta aici, pentru că nu este locul şi ne lipseşte competenţa, dacă vechiul oraş Baia de pe rîul Moldova a fost cîtva timp capitala Moldovei, la începuturile ei statale. În stadiul actual al informaţiei, nu se poate răspunde categoric în nici un sens. Sînt cîteva prezumţii serioase pentru afirmaţie, coroborate de tradiţii locale persistente. Dealtminteri, Moldova, pe la descălecare, avea un organism statal rudimentar, care putea „vagabonda" cu uşurinţă; problema capitalei, pe acele vremuri, avea incomparabil mai puţină importanţă decît o are în vremurile noastre. Toată aparatura de stat putea fi încărcată într-un car cu boi. Cine poate şti cu precizie care erau capitalele reale ale vechii Galii merovingiene?

Baia a existat înainte de descălecarea lui Dragoş în 1359. După toate probabilităţile, sigiliul datează din sec. al XIII-lea. Este şi ultima părere a lui Iorga.

„În cîmp un cadru gotic trilobat în trifoi (dreipass) cu un cerb trecînd spre stînga; în lobul superior, capul cerbului, despărțit de trup și ridicat în efigie (un „Masacru" de cerb), privește din față, avînd între cele două coarne cu cîte patru ramuri simetrice și sprijinindu-se pe ele un crucifix; spațiul dintre cadrul trilobat și mobila heraldică amintită (cerbul) este completat cu elemente florale; la fel spațiul dintre cadrul trilobat și cercul legendei este prevăzut cu ornamente gotice, terminate prin trei cruci, cîte una la unghiurile de racordare a celor trei loburi."[2]

„Legenda sună: «Sigillum x capitalis x civitatis moldavie x terre x moldaviensis». (Sigiliul Moldovei, cetatea de frunte a Țării Moldovenești.) «Este limpede că epitetul *capitalis* înseamnă *caput regni*, provincie, deci legenda sigiliului amintește un moment îndepărtat cînd Baia a fost capitala Țării Moldovenești»" și în notă: „Mulda, eyn haubtstadt Muldenert land" spune așa numita Cronica breviter"[3]

Dintr-un început trebuie să fie înțeles că titlul studiului nostru *De la Cerbul lunar la Bourul solar* are un sens strict alchimic, indică, deci, o trecere de la contrarietate la complementaritate, de la potență la act, de la virtualitate la efectivitate; cu alte cuvinte, vădește perfectarea lui Magnum Opus, de data asta concernînd nu o singură ființă, ci o țară întreagă, în virtutea analogiei dintre Microcosm și Macrocosm.

Elementele florale din interiorul sigiliului sînt simboluri vegetale ca și trifoiul; aici indică acel cadru de nepătruns în care stă ascuns totemul: cerbul. Mai totdeauna găsim în blazoane cele trei regnuri: mineral, vegetal și animal și este normal să fie așa deoarece blazonul este un pantacol, un „mic tot" (în traducere literală). Adesea găsim și regnul

[2] Emil Vîrtosu, *op.cit.*, pp. 461-462.
[3] *Ibidem*.

hominal, în chipul tenanților, în mobilă, în cimier. La sigiliul Băii elementele minerale sînt indicate de ornamentele arhitecturale gotice interstițiale între loburile trifoiului.

Dacă unim punctele din vîrful celor trei loburi prin linii drepte obținem un triunghi cu vîrful în sus, ierogliful elementului foc; dacă unim cele trei cruci din unghiurile de racordare ale lobilor obținem un triunghi cu vîrful în jos, ierogliful elementului apă. Ele se suprapun, dînd astfel vestitul simbol al „Scutului lui David" (Mogen David), „Pecetea lui Solomon", „Steaua Magilor", simbol universal, nu numai la evrei cum se crede obișnuit, ci răspîndit la toate popoarele; îl găsim, de pildă, pe lespedea de mormînt a mitropolitului Teoctist, din pridvorul bisericii Mînăstirii Neamț. Steaua cu 6 colțuri (hexagrama) este prin excelență imaginea macrocosmosului, produs al unei dualități complementare, aici indicată prin Foc și Apă. Steaua cu 5 colțuri (pentagrama) este reprezentarea microcosmosului: capul unui om, cu picioarele și mîinile întinse lateral se înscriu perfect în cele 5 colțuri ale ei. 6 + 5 = 11, numărul Universului, număr ciclic deosebit de important, submultiplu al lui 22, numărul literelor alfabetului sacru ebraic și al alfabetului primitiv arab, al lui 33, vîrsta lui Christos, al lui 44 numărul crucii, al lui 66, numărul lui Allah și al lui 99, numărul numelor divine cunoscute.

Spuneam că un sigiliu este o secțiune orizontală a Athanorului, a Vasului Filosofal. Menirea lui este să cuibărească maturarea unor elemente complementare, unul activ, altul pasiv pînă la unirea lor finală în Magnum Opus, care este Perfecțiunea androginică. O țară autentică este androginică în rădăcina ei. În Athanorul de la Baia, aceste elemente complementare sînt Focul și Apa, simbolizate de cele două triunghiuri inverse din pecetea lui Solomon.

Sigiliul de la Baia este sigiliul lui Solomon. Asta o știau solomonarii, care bîntuiau pe vremuri valea Moldovei...

„Nu știm dacă sigiliul orașului Baia aparține chiar sec. al XIV-lea, așa cum s-a spus pînă acum"[4] și în notă: „așa cum au susținut I. Bianu"[5] și N. Iorga[6]. Mai tîrziu, N. Iorga[7] atribuie acest sigiliu secolului XIII și Emil Vîrtosu remarcă de asemenea că și cadrul trilobat gotic este o formă specifică a sec. XIII; concludent este și scrisul epigrafic din legendă. „Așișderea și tîrgul Baia scrie că l-au descălecat niște sași, ce-au fost olari (Grigore Ureche)."[8]

Am văzut că trifoiul combinat cu cele trei stele intermediare dau pecetea lui Solomon, simbol caracteristic al unei dualități complementare. Privit separat, în sine, trifoiul reprezintă un ternar, care pe lîngă Treime poate închipui triade de altă natură, de pildă Spiritus, Anima, Corpus; Providență, Voință, Destin; Teză, Antiteză, Sinteză; Bărbat, Femeie, Copil și pe cei trei agenți fundamentali ai alchimiei, Sulf, Sare, Mercur, lucrînd direct asupra materiei închisă în Athanor.

„Din considerarea emblemei sigilare a orașului Baia, reiese că întemeierea legendară a orașului stă în directă legătură cu legenda Sf. Hubert: un cerb urmărit de vînători, așa cum la temelia legendară a Moldovei stă legenda lui Dragoș urmărind un bour."

Cerbul poartă între coarne un crucifix. Acesta reprezintă un principiu unificator al dualității simbolizate de cele două coarne, la dreapta și la stînga lui, ca și crucea centrală de pe

[4] Emil Vîrtosu, *op.cit.*, p. 470.
[5] I. Bianu, *Analele Academiei Române*, seria II, tom.XXIX, 1906-1907, București, 1907, p. 64.
[6] N. Iorga, *Studii și documente*, VII, p. 104.
[7] N. Iorga, *Notes de diplomatique roumaine*, București, 1930, p. 137.
[8] Emil Vîrtosu, *op.cit.*, p. 466.

Golgota avînd de o parte și de alta, pe hoțul bun și pe hoțul rău, adică părăsind epitetele morale, un element pozitiv și unul negativ, un plus și un minus. Altfel spus, este o variantă a caduceului lui Hermes, Ax Median în jurul căruia se încolăcesc simetric și complementar cele două mari curente subtile numite în Yoga Ida și Pingala în jurul lui Sușumna. „Stat crux dum volvitur orbis" („stă crucea în timp ce lumea se învîrte" în jurul ei). Cele trei curente au un aspect și în microcosmul uman, structurate în coloana vertebrală și cele două nadisuri principale.

Cerbul fugar este în mod esențial un simbol al fluenței universale. Crucea este elementul ei de fixare, semnificație întărită prin faptul că cerbul este fără cap, acesta fiind tăiat și atîrnat în efigie în lobul superior al trifoiului este un „masacru", ca să întrebuințăm un termen de venerie.

Una din operațiunile fundamentale ale alchimiei este ceea ce se numește „fixarea volatilului" (cealaltă, complementară este „volatilizarea fixului"; un exemplu este înecarea bourului și a Moldei în fluența Moldovei).[9] Amîndouă reprezintă cele două faze ale lui coagula-solve de care am mai pomenit. Mai precis este vorba de fixarea printr-un principiu solar, viril, a fluxului, a labilității lunare feminine, a mercurului, a lunei acvatice umede, prin Sulful înfocat ceresc. Or, din cauza sprintenelei sale, a tendinței lui de fugă și evadare, cerbul este unul din simbolurile cele mai obișnuite ale mercurului filosofal în alchimie. De unde, jocul de cuvinte clasic *Cervus fugitivus, Servus fugitivus*, designațiune curentă a mercurului. Or, tăierea capului cerbului este tocmai „fixarea volatilului" printr-o lovitură de

[9] Un alt exemplu, din heraldică, al fixării volatilului este lebăda cu gîtul străpuns de o săgeată, sau, la fel, șarpele. În acest ultim caz, săgeata reprezintă litera I și șarpele litera S. Îmbinate dau arborele lumii încolăcit de șarpe.

sabie, simbol fix, solar, axial prin excelență. Fuga cerbului înseamnă fuga timpului, succesiunea clipelor și este transmutată în simultaneitate; capul cerbului este atîrnat „în efigie" în partea superioară a blazonului, în lobul de sus, în punctul crucii care simbolizează prin excelență dispariția duratei. Capul cerbului fugitiv spînzură acum de zenit, în „slava cerului", unde nu mai există Timp, Spațiu și Dualitate.

Din cauza preschimbării anuale a coarnelor, cerbul este un simbol al primenirii lumii, a lui *Renovatio Mundi*, produsă tocmai prin actul de fixare de care am vorbit. Iată acum un episod din Harap-Alb[10], în care se vede cum mitul țesea basmul, istoria, legenda, socialul într-un covor cosmic omogen unde se întrepătrund, *in illo tempore* pururi prezent și din care nimic nu se putea sustrage. Este lucrul pe care îl poate cel mai puțin înțelege epoca noastră compartimentată.

„Ș-odată cheamă stăpînul pe Harap-Alb și-i zice: «Du-te în pădurea Cerbului, cum îi ști tu și măcar fă pe dracul în patru sau ori ce-i face, dar numaidecît să-mi aduci pielea Cerbului cu cap cu tot, așa bătute cu pietre scumpe cum se găsesc. Și doar te-a împinge păcatul să clintești vreo piatră din locul său, iară mai ales aceea mare din fruntea cerbului, c-apoi, atît ți-i leacul. Hai, pornește iute, că nu-i vreme de pierdut»."

Mai sus, Împăratul spusese spînului, că odată la 7 ani, cerbul își scutură pielea de pietre. Am menționat caracterul de periodicitate, de Renovatio Mundi a cerbului, din cauza coarnelor pe care le lapădă anual; el este întărit, în exemplul de față, de lepădarea septenală a nestematelor.

Harap-Alb ajunge la Sf. Duminecă, ocrotitoare lui. După sfatul ei, face o groapă adîncă de un stat de om, lîngă un

---

[10] Citatele din povești sînt luate din: Ion Creangă, *Povești, amintiri*, Ed. Minerva, 1982.

izvor. Altfel spus, reactualizează Fîntîna Teribilă (Fons terribilis) de care vorbesc textele ermetice, sau în spiritul studiului nostru el creează un „sigiliu". Sfînta Duminecă îi dă obrăzarul și sabia lui Statu-Palmă Barbă-Cot. Cerbul are „un ochi otrăvit", care sub nici un cuvînt nu trebuie să cadă asupra lui Harap-Alb. Acesta „rămîne de pîndă în groapă. Și cînd, pe la amiază, numai iaca ce aude Harap-Alb un muget înăbușit: Cerbul venea boncăluind. Și, ajungînd la izvor, odată și începe a be hîlpav la apă rece; apoi mai boncăluiește și iar be cîte un răstimp, și iar mai boncăluiește și iar mai be, pînă ce nu mai poate. După aceea începe a-și arunca țărînă după cap, ca buhaiul, și apoi scurmînd cu piciorul de trei ori în pămînt se tologește jos pe pajiște, acolo pe loc; mai rumegă el cît mai rumegă și pe urmă se așterne pe somn, și unde nu începe a mîna porcii la jir.

Harap-Alb, cum îl aude horăind, iese afară încetișor și, cînd îl croiește odată cu sabia pe la mijlocul gîtului, îi și zboară capul cît colo de la trup, și apoi Harap-Alb se aruncă fără sine în groapă după cum îl povățuise Sfînta Duminecă. Atunci sîngele cerbului odată a și-nceput a curge gîlgîind și a se răspîndi în toate părțile, îndreptîndu-se și năboind în groapă peste Harap-Alb, de cît pe ce era să-l înece. Iar capul cerbului, zvîrcolindu-se dureros, striga cu jale, zicînd:

— Harap-Alb, Harap-Alb! De nume ț-am auzit, dar de văzut nu te-am văzut. Ieși numai oleacă, să te văd încaltea, vrednic ești de comoara ce ț-o las și apoi să mor cu plăcere, dragul meu."

Harap-Alb nu se mișcă, cerbul moare, adică e eternizat și eroul duce trofeul la Împărăție.

Și făuritorii sigiliului de la Baia și Creangă au avut ochii asupra aceluiași arhetip supratemporal, mitic.

* * *

Cerbul este identic cu Mercur, iar din cauza labilităţii sale este psihopomp, conducător de suflete, de pe un tărîm pe altul, din viaţă în altă viaţă; dar, de asemenea, este purtător de permanenţe spirituale, de funcţii cosmice pererie, cum se vede în cerbul Sf. Hubert şi al Sf. Eustaţiu, cu crucea între coarne; în aceste cazuri cerbul nu este numai un zeu ci întregul univers.

Citām o colindă[11] de toată frumuseţea în care cerbul (aici simbolizînd Eonul, Ciclul) făgăduieşte lui Manu Judecator (textual!) să-l ducă pe alt tărîm, adică în ciclul subsecvent, întocmai ca şi Matsya Avatara pe Manu Vaivasvata.

„*Sus în munţi îmi plouă*
La cîmp cade rouă
O jupîne jude!
Cea rouă din cîmpi
Cu ploaia din munţi
O jupîne jude!
Ea s-a adunat
Jur prejur de lac
O jupîne jude!
Şi ea s-a făcut
Trestie măruntă
Iederă-nflorită
O jupîne jude!
Dar cine şi-o paşte?
Cerbul trestior
Muma cerbilor

[11] Monica Brătulescu, *La luncile soarelui* (Antologie a colindelor laice), Ed. pentru literatură, 1964.

O jupîne jude!
Dar cine-l pîndeşte?
Manu bunvoinicu
O jupîne jude!
Manule, Manule
Nu mă săgeta
Nici nu m-alunga
Că eu ţi-oi lua
Cele două coarne
Cele două raze
O jupîne jude!
Te-oi purta cu caru
Peste munţi mărunţi
Cu brazii cărunţi
O jupîne jude!
Peste munţi mai mari
Şi cu brazi mai rari
O jupîne jude!
Unde apa pică
pietrele despică
unde apa cură
nimen n-o turbură
O jupîne jude!
Unde iarba creşte
în patru se-mpleteşte
numeni n-o-ncîlceşte
O jupîne jude!"

Aici, cerbul trage pe Manu într-un car ce nu poate fi decît Carul Mare, rotindu-se în jurul Polului.

În altă colindă, din aceeaşi colecţie, cerbul duce pe om într-un leagăn de mătase, între coarne.

„La piatra mușată
la vadul cerbilor...
Mai pe urmă-n vine
Și-un cerbuț murguț
și tu să te-arunci
în coarnele lui
leagăn de mătase."

Și într-o colindă din colecția G. Dem. Teodorescu:

„Cetinele, cetioară, dragă Ler!
Oltul mic
Mare-a venit
și de mare
margini n-are;
iar pe Olt
ce-mi-ș că vine?
Brazi înalți
molifți uscați
printre brazi
printre molifți
not îmi noată
cerb stretin.
Cerbu-noată
coarne poartă,
iar în vîrful coarnelor
leagăn verde
de mătase împletit
cu vița-n șase;
dar în leagăn
cine-mi șade?
Ia (cutare) *fată mare*
cu cosița pe spinare,

strălucind ca sfîntul soare,
îmi coase și-mi chindisește." (brodează, n.n.)

Avem aici un aspect substanțial, feminin al Providenței; ursitoarea Penelopa cosmică, țesînd lumile pe un gherghef înstelat.

Tăierea capului cerbului este o ilustrare a imperativului formulat în alchimia hindusă: „Trebuie omorît Mercurul!" Este o fixare cum am mai spus; extinsă într-un plan superior este fixarea curgerii inepuizabile a ciclilor, a timpului și a spațiului. Deci locul unde timpul a împietrit este sustras servituților sale implacabile. Altfel spus, acolo unde cerbul este instantaneizat, un tărîm paradisiac ființează, chintesență de antinomii și de contrarii, uneori motor imobil, axă invizibilă a dezvoltării istorice a unui popor.

Solidaritatea, continuitatea dintre stema Băii și stema Moldovei a fost bine pusă în evidență în studiu de E. Vîrtosu și relevă partea cea mai semnificativă.

„Steaua din sigiliul orașului Baia este, cum s-a mai spus, în directă legătură cu legenda Sf. Hubert, ceea ce arată că la temelia legendară a orașului Baia stă povestea unui cerb urmărit de vînători, așa cum la temelia legendară a Moldovei stă povestea unui bour urmărit de Dragoș Vodă. În stema Băii, capul cerbului care, despărțit de trup, privește din față («masacru» de cerb), purtînd un crucifix între coarne, seamănă din toate punctele de vedere cu capul de bour din stema Moldovei; iar steaua dintre coarnele bourului corespunde, ca mod de așezare și semnificație, crucifixului așezat între coarnele cerbului. *Acestea sînt temeiuri serioase care ne fac să bănuim că stema Moldovei a fost alcătuită în strînsă legătură cu stema orașului Baia, adică avînd în față, drept model, stema orașului Baia, la o*

dată și în împrejurări pe care nu le putem încă determina și că între aceste două steme există o foarte pronunțată înrudire directă.

De asemenea, scutul trilobat din sigiliul Băii dovedește o mai mare vechime a acestuia în raport cu scutul ascuțit care poartă stema Moldovei, constatare ce corespunde și convingerii mai vechi a istoriografiei noastre, că Baia a preexistat întemeierii Moldovei ca stat feudal de sine stătător."[12]

Vom arăta că pe lîngă complementarismul istoric dintre cele două steme, există și altul, mitic. Am pomenit de legendele cerbului care poartă un leagăn de mătase între coarne, cu o entitate nemuritoare în el, element de continuitate, de permanență între doi cicli consecvenți, fir de aur al continuității, germen tot de aur imuabil și indestructibil în mijlocul năruirii universale, a curgerii fără popas.

Găsim legende similare și cu bourul:

„Colo sus, mai din sus,
hai leroi, ler Doamne,
este un strat de busuioc
cu cărare la mijloc,
dar cărare cin o face?
Face-o, face-o boul sur,
Cu copite potcovite
cu coarnele întraurite.
Dar în coarne ce mi-ș poartă
poartă un leagăn de mătase,
da-n leagăn cine e culcat?
Ana fată de împărat."[13]

---

[12] Emil Vîrtosu, *op.cit.*
[13] Monica Brătulescu, *op.cit.*

Ana care este Leana sau Iana cum vom vedea imediat:

„Su' poală de măgurele
O lerui, domnule!
Frumos doarme bour negru
Dar în coarne ce mi-și poartă?
Poartă leagăn de mătase
Împletit de Leana în șasă."

În *Aliman Voinicul*[14], basm cules de Virgil Caraivan, Aliman cu soția fugăriți de ursul de fier sînt luați de un taur sfînt pe spinarea lui, pînă la o apă ce desparte două tărîmuri, și ursul nu o poate trece.

Tot așa Boian, boul năzdrăvan, fuge cu Făt-Frumos în coarne, în basmul cu același nume cules de Petre Ugliș Delapecica.

Este aproape inutil să reamintim cazul celebru unde Europa e răpită de Zeus, transformat în taur.

Leagănul de mătase dintre coarnele Cerbului și ale Bourului este identic simbolic cu gogoașa în care viermele de mătase țese firul lumilor și pe care bătrînii alchimiști o întrebuințau ca termen substituit Athanorului.

Cum mitul își are staniștea în lumea arhetipală, cauzală față de a noastră, cele două mituri complementare ale Cerbului și ale Bourului se coroborează, se înnădesc într-o sinteză care este crearea în germen a Moldovei în acel Athanor simbolizat de blazon și el arhetipal. Pe cînd cerbul e lunar, bourul e totdeauna solar, împlinindu-se unul pe altul: cerbul și bourul converg într-un punct unde se produce fecundarea.

---

[14] Virgil Caraivan, *Aliman Voinicul*, Ed. Librăriei Universale, Alcalay & Comp., 1928.

Reamintim Taurul primordial zoroastrian din care este produs întregul Univers.

Aristeu, în cartea a patra a *Georgicelor* lui Virgil, creează albinele din putrefacția unui taur sacrificat. Or, albinele sînt entități eminamente solare, distilînd mierea, soare lichid.

Caracterul primordial, principial al taurului, apare și în Vede:

„Termenul vedic *sadya*, care înseamnă «astăzi», are și sensul de «deodată», «imediat». De exemplu, *Rig-Veda*, III, 29, 3: *Sadyah pravîtâ vrișanam jajâna*, de-abia Mama a fost fecundată că a și dat lumii Taurul, IV, 7, 10; *Sadyo jâtasya dadrișanam o jah*, de-abia se născuse, că și-a arătat puterea, VII, 101, 1; *sadyo jâto vrișabho roravîti*, de-abia născut, Taurul se puse să mugească, X, 115, 1; abia îl născuse *(yadi jijamat)*, că el crescu dintr-odată *(mu vavakșa)* și plecă îndată pentru marea lui misiune *(sadyo mahi dûtyam caran)*."[15] Bourul lui Dragoș a plecat cu aceeași misiune: crearea unei lumi particulare, a unei țări.

Găsim o mare asemănare, care este o identitate de fond, între vînătoarea lui Dragoș și aceea a lui Mitra, zeul iranian, ultima mare manifestare a zoroastrismului. Mitra fugărește Taurul Primordial, scăpat din cavernă, îl prinde, îl aduce din nou în cavernă și acolo îl sacrifică. În sensul exterior, este sacrificarea eului inferior, pasional, Eului superior. Acest act, *in divinis*, era repetat periodic de participanții la misterele lui Mitra, care reactualizau printr-un ritual adecvat gestul arhetipal; o peșteră era despărțită în două, în sensul înălțimii, de o podină cu găuri. Sus, se sacrifica un taur, al cărui sînge se scurgea prin găuri, în spațiul inferior, „botezînd" astfel, regenerînd pe

[15] Ananda K. Coomaraswamy, *L'idée de création éternelle dans le Rig-Veda*, „Etudes traditionelles", 1936, p. 13.

neofit. Ca în toate ritualele sacrificiale, Mitra și Taurul formau, în fond, o singură entitate și ospățul ce urma era o agapă euharistică. Ploaia de sînge este identificată cu roua regeneratoare ce cade din Arborele Lumii. Reamintim cele spuse despre Dragoș la începutul acestei lucrări: considerarea aspectului microcosmic al mitului lămurește semnificația lui macrocosmică.

În tantrism, se pune în special accentul pe aspectul de „putere" (Șakti) a Principiului. În Yoga se ia ca bază de plecare în realizarea inițiatică puterea șarpelui kundalini, așa cum se află ea la rădăcina lumilor și a individului, în Muladara, încolăcită (Kundala) la baza coloanei vertebrale, în centrul sacral. Zădărit, împuns, șarpele se ridică și dacă este bine îndrumat străbate coloana vertebrală (mai exact, aspectul ei subtil) prin canalul median, Sușumna, în jurul căruia se încolăcesc simetric cele două curente + și —, Pingala și Ida. Străbate centrele subtile (ceacrele) ce le întîlnește în cale, le deschide (activează) și la sfîrșit, *si fata sinant*, este „fixat" în centrele superioare ultime, frontal și cranian. Operația izbîndită (este cea mai grea „performanță" din lume) aduce decondiționarea, perfecțiunea, starea de zeu, în creștinism de înger.

Aceste sumare indicații sînt suficiente pentru a da cheia aspectului macrocosmic al mitului. Dragoș este dragonul, adică șarpele kundalini. Litera finală, Ș, literă de foc, îi arată caracterul. Stîrnește un bour și pornește la vînarea lui, de-a lungul unui rîu care este coloana vertebrală mitică a unei țări. Cățeaua Molda reprezintă un element feminin. Ida, elementul masculin. Pingala este însumat de bourul solar. Amîndouă animalele sînt o polarizare a lui Dragoș și toți trei formează o singură entitate, ca Mitra și taurul lui. Sacrificatorul și victima sacrificată sînt una; vînătorul și fiara vînată sînt și ei una. Întărim cele spuse printr-un

vechi adagio al misterelor: „Le Taureau est le fils du Dragon, le Dragon est le père du Taureau, c'est l'aiguillon mysterieux que lance le Bouvier." (Taurul e fiul Dragonului, Dragonul e tatăl Taurului, este boldul misterios pe care-l aruncă Boarul). Aforism enigmatic: Dragonul şi Taurul, mai exact Dragonul cu cap de Taur, formează un cerc perfect; şi mai enigmatic, ultimul membru al lui: Boldul aruncat de Boar face ca Taurul să fie fiul Dragonului şi Dragonul tatăl Taurului?

Legenda vorbeşte de mai multe localizări, de-a lungul rîului Moldovei, unde s-a „oficiat" sacrificiul Bourului şi al Moldei pe Gangele moldovenesc, Humor, Vama, Boureni, Baia şi alte cîteva. Bineînţeles, istoric, una trebuie să excludă pe celelalte, mitic se unesc în sinteza Misterului Bourului. Fiecare etapă constituie un aspect al sacrificiului Bourului coroborînd Întregul. La fel, cele şapte centre localizate pe curentul, pe rîul din interiorul coloanei vertebrale, pe care le străbate kundalini, vînată din urmă de yogi, au toate rostul şi tîlcul lor specific.

Socotim interesant, din motive ce se vor vedea mai jos, să reproducem fragmente din legendă, citînd *Cronica anonimă* scrisă în limba slavonă şi editată de Ioan Bogdan în *Vechile Cronici moldoveneşti*.

„Şi era între ei un bărbat cuminte şi viteaz cu numele Dragoş şi s-au pornit odată cu tovarăşii săi la vînat de fiare sălbatice şi au dat pe sub munţii cei înalţi de urma unui zimbru şi s-au dus pe urma zimbrului peste munţii cei înalţi şi au trecut munţii şi au ajuns tot pe urma zimbrului la nişte şesoase şi prea frumoase locuri şi au ajuns pe zimbru la ţărmul unei ape, sub o răchită, şi l-au ucis şi s-au ospătat din vînatul lor (ospăţ ritual, identic cu acela al indienilor din America de Nord, după ce au vînat zimbrul, n.n.). Şi le-au venit de la Dumnezeu gîndu în inima lor să-şi caute loc de traiu şi să se aşeze acolo şi s-au unit cu toţii şi au hotărît să rămîie acolo şi s-au întors îndărăt şi au povestit tuturor celorlalţi de frumuseţea ţării şi de apele şi izvoarele ei ca să se aşeze şi ei acolo; şi le-a plăcut tovarăşilor lor gîndul acesta şi au hotărît să meargă şi ei unde fuseseră tovarăşii lor şi au căutat să-şi aleagă loc, căci de jur împrejur era pustiu, iar pe la margine tătari rătăcitori cu turmele, şi s-au rugat apoi de Vladislav Craiul unguresc să le dea drumul, iar Vladislav Craiul cu mare milostire i-au lăsat să plece.

Şi plecat-au din Maramureş cu toţi tovarăşii lor şi cu femeile şi cu copiii lor peste munţii cei înalţi şi tăind pădurile şi înlăturînd pietrele, trecut-au munţii cu ajutorul lui Dumnezeu şi le-au plăcut locul (unde Dragoş omorîse zimbrul) şi s-au aşezat acolo, şi au ales între dînşii pe un om înţelept pe numele de Dragoş şi l-au numit sieşi domn şi voevod. Şi de atunci s-au început, cu voia lui Dumnezeu, ţara Moldovenească.

Iar Dragoş Voevod o descălecat întîi pe apa Moldovei (anume Boureni), mai apoi a descălecat la locul Baia şi alte locuri de-a lungul apelor şi izvoarelor, şi şi-au făcut pecete domnească pentru toată ţara un cap de zimbru. Şi au domnit Dragoş Voevod 2 ani."[16]

Ioan Bogdan intercalează după: „Şi Dragoş Vodă au descălecat întîi pe apa Moldovei..." anume boureni, pentru că acolo este tradiţia morţii bourului. În realitate, Boureni este una din localizări, cum am văzut; cronica o insinuează limpede: „Au descălecat pe apa Moldovei şi apoi Baia şi alte locuri de-a lungul apelor şi izvoarelor", căci, misterul fiind calitativ, nu este supus exclusivităţii şi se oglindeşte deodată în mai multe puncte.

[16] Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghi-Han*, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, 1980, p. 138; citat din *Cronica anonimă*, în: I. Bogdan, *Vechile Cronici moldoveneşti pînă la Ureche*, pp. 237-238.

Cronica vorbeşte de două treceri ale munţilor, prima dată de către o avangardă de vînători sub conducerea lui Dragoş, a doua oară de grosul „emigranţilor“, cu îngăduinţa lui Vladislav Craiul. Şi aici cronica, dealtminteri curgător şi limpede scrisă de un scriitor de meserie, comite o adevărată incogruenţă, după părerea noastră.

Într-adevăr, prima expediţie cinegetică este condusă de Dragoş şi s-ar părea că şi a doua; „le-au plăcut la locul“ (unde Dragoş omorîse zimbrul, cum se spune în cronica originală) şi şi-au ales dintre dînşii pe un om înţelept cu numele de Dragoş şi l-au numit sieşi domn şi voevod. Toată vremea a fost vorba de un singur Dragoş, descris ca „om cuminte şi viteaz“; nimic mai firesc nu ar fi fost decît să se scrie simplu „şi au ales pe Dragoş“ care nu mai avea nevoie de prezentare şi nu „pe un om înţelept cu numele de Dragoş“ ca pe un nou venit. Altfel spus, strîngînd de aproape textul cronicii în spiritul redactării ei, ar reieşi că este vorba de doi Dragoşi, primul vînătorul arhetipal, fondator *in aeterno* al Moldovei, apariţie unică, etiologică, celălalt, primul lui reprezentant în succesiunea voevozilor moldoveni. Cum o presupunere nu violentează un text, ne permitem ipoteza că voevozii moldoveni erau, în primul rînd, ei înşişi, apoi funcţional „Dragoşi“. Aceeaşi întrebare se pune şi în privinţa lui Negru Vodă şi în privinţa lui IO. Această îmbinare între o funcţie perpetuă şi reprezentantul ei exterior temporal era curentă în vechime. Au fost mai mulţi zoroaştrii; Cezar este un singur fir în şiragul împăraţilor Romei şi al Kaiserilor germanici, iar Manu este o continuitate neîntreruptă în succesiunea celor ce-l „suportă“ în afară, la fiecare generaţie. Dealtminteri am vorbit pe larg despre această problemă într-un alt studiu *(Monarhul ascuns)*.

Acesta este sensul iniţiatic al vînătorii bourului, comun tuturor tauromahiilor proxim orientale, din care cele mai

vestite sînt jocurile din Creta minoiană şi vînătoarea lui Mitra.

„Cînd aceste mituri şi legende, le raportăm la evenimentele «istorice» constituie *începuturile* prin excelenţă, *originea, actul de întemeiere* şi devin mai tîrziu punctul de plecare şi modelul exemplar în istoriografiile naţionale.“[17]

* * *

Misterul Bourului a fost de la început depus ca taină în inima unor aleşi care şi l-au trecut din şoaptă în şoaptă, de la gură la ureche de-a lungul generaţiilor. Nu este o imposibilitate, de fapt, că această elită să se fi înnoit pînă în vremurile cele mai apropiate.

Că taina mai există încă, într-o epocă mai apropiată de noi decît de momentul descălecării, ne-o arată o stemă a Moldovei însoţită de versuri dedicatorii, în cartea lui Dimitrie Cantemir, *Divanul*, tipărită în veleatul 7206 (1698) şi dedicată fratelui său Ioan Antioh Cantemir, care a domnit

[17] Mircea Eliade. *De la Zalmoxis la Genghi-Han*, Bucureşti, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1986, p. 164, cap. „Voevodul Dragoş şi vînătoarea rituală“. Interpretarea lui Mircea Eliade este mai mult etiologic-socială, mai puţin iniţiatică. Îl interesează mitul, mai ales cînd este în funcţie de o colectivitate pe care o plasticizează, la început şi în devenirea ei. Nimic mai firesc. Dar mitul are mai ales o valoare în sine, independentă, aş putea spune indiferentă faţă de seria de evenimente pe care o generează. Mitul este o constelaţie; că o constelaţie modelează caracterul şi soarta unui om sau a unui popor, este just, dar ce-i pasă ei, care priveşte înspre Galaxii? În ultimă esenţă, animalele mitice cum sînt Ursul, Mistreţul, Şarpele, Cerbul, Bourul încarnează nume divine, energii, şi după teologia ortodoxă, Dumnezeu creează lumea prin «energiile» sale, dar energiile divine ar exista, chiar dacă Dumnezeu nu ar fi creat Universul. Mitul generează o lume apoi o rezoarbe; existenţa acestei lumi,

în Moldova între anii 1695-1700 şi 1705-1707. Stema se află încadrată de un chenar dreptunghiular. Or, pătratul simbolizează prin excelenţă lumea noastră, după cum cercul este specific sferelor cereşti. Prin urmare, avem de a face cu hieroglife imanentizate. La cele două colţuri interioare ale chenarului, găsim cuplul sol-lună corect situate înconjurate de stihurile: la soare, „Soarele cu luna pe unde luceaşte“, la lună, „Adecă-n tot locul slăvit se grăieşte“. În vechea concepţie a lumii, „căderea“ omului şi a ambiţiei pe care o regentează se datoreşte dezechilibrului celor doi termeni complementari ce stau la baza cosmosului, dualitatea mirionimă exprimată şi în alte sigilii, prin cuplul Sol-Lună. De aceea, a fost necesar un blazon autenţic elaborat de un colegiu autorizat şi legitim conferit, cînd mai exista o adevărată ştiinţă heraldică, nu drojdia de azi, blazon exprimînd posibilităţile latente ale beneficiarului, om sau ţară, care însemna o contribuţie la restabilirea echilibrului iniţial al lumii. Putem spune că orice scut se structura în mod necesar pe dualitatea Sol-Lună, indiferent dacă era vizibilă sau nu, pe bunul motiv că avea o „dextră“ şi o „senestră“.

În mijlocul gravurii se află un cerc format din două acolade semicirculare, cu ornamente vegetale, făcîndu-şi

între cele două extreme, este partea cea mai puţin importantă a lui. Adevărata, suprema vînătoare a lui Dragoş goneşte undeva în zodiac, prin codrii de azur, fără început, fără sfîrşit, omorînd în fiece clipă Bourul, incredibil de apropiată şi totuşi inaccesibilă, ca şi vînătoarea lui Orion, pe cerul de iarnă. Reflexul lui pămîntesc, goana după un Bour prin munţii Prislopului şi pe valea Moldovei, este un fel de reziduu. Finalitatea ei este să determine resorbirea colectivităţii pe care a evertuat-o în Pleromul de unde a purces. Dealtminteri în capitolul consacrat lui Dragoş şi vînătorii lui, din cartea lui Mircea Eliade, exemplele cele mai numeroase concernă Cerbul. Or, una e vînătoarea cerbului şi alta vînătoarea bourului, după cum una e Ida, alta Pingala. Converg final într-un nod vital, dar căile lor sînt diferite. Chiar în exemplele date de Mircea Eliade cerbul dispare, evanescent din cauza naturii sale mercuriale. Poate fi fixat numai prin crucea ce i se pune între coarne, fie prin tăierea capului, fie prin suprapunerea unui element complementar sulfuric, cum este Bourul solar.

faţă. În cele patru colţuri intermediare ale cercului, se află cele patru coloane, care după vechile cosmogonii susţin lumea. În centrul cercului şi a întregii figuri se află capul de bour, cu steaua între coarnele care susţin o dublă coroană, reprezentînd dubla putere sacerdotală şi regală, indicată şi în partea inferioară a cercului printr-o sabie şi o cruce aşezate în unghi ascuţit cu vîrful în jos, la extremitatea unui sceptru. Cele trei obiecte formează litera pythagoriciană Y, care, printre altele, şi ea este simbolul dublei puteri în unitate.

***

Credem că presupunerile noastre despre instituirea misterelor Bourului de către Dragoş, într-un *illud tempus*, specific Moldovei şi perpetuarea lor de-a lungul generaţiilor sînt insinuate de versurile compuse şi puse, alături de herb, de Dimitrie Cantemir.

Herbul ţării vechii şi-au fost ales buăr,
Numele vestindu-i ca tunul prin nuăr.

„Vechii“, pe lîngă sensul obişnuit, pot să desemneze pe „străbunii arhetipali“, pe „moşi“ cum li se spune la noi, pe „pitri“ la hinduşi, înaintaşi ai ciclului actual, regenţi ai ciclurilor anterioare, fără participare vizibilă la dezvoltarea lor. În India „pitri“ sînt consideraţi depozitarii unei înţelepciuni non-umane, *„apauruşeia“* pe care o distribuie sau unei colectivităţi sau unor grupuri restrînse sau unor individualităţi.

„Vechii care şi-au ales bourul ca herb“ desemnează pe Dragoş şi tovarăşii lui, strămoşii mitici, arhetipali ai ţării, legendari şi totuşi totdeauna vii.

„Numele vestindu-i ca tunul prin nuăr"

e un vers aluziv şi ambiguu, meritînd să-l facă invidios pe un poet modern. Cine vesteşte? „Vechii" sau Numele vestindu-se pe el singur? Cui? (Colectivităţii moldoveneşti? Unor aleşi sau nimănui, afară doar de întregului cosmos cu ierarhiile lui vizibile şi invizibile?) Bourul îşi rosteşte numele care se propagă pînă la limitele conceptuale ale cosmosului şi se întoarce, ca un ecou care creează ţara, ca lira lui Amfion, Teba.

Este vizibil că aici Cantemir asimilează Numele cu Verbul şi Verbul cu mugetul bourului. Acesta este reprezentant la Putna, cu vîrful limbii atîrnînd în momentul cînd expiră. Şi litera pe care o „pronunţă" un bou expirant este M, literă metafizică prin excelenţă (o găsim în finalul monosilabului sacru hindus OM), pentru că moare în nemanifestat. „Tunul" este tunetul, socotit a fi una din manifestările cele mai importante ale Verbului, producîndu-se în lumea intermediară. Numele Apostolului Ioan era *Boanerges*, „Fiul Tunetului". Or, Ioan reprezintă doctrina ezoterică şi este firesc să considerăm vînătoarea lui Dragoş ca aparţinînd tezaurului de mituri ale bisericii iohanite. În greceşte *bos*, bou, şi *boao*, a striga, a mugi, par să aibă aceeaşi rădăcină. Reamintim că „nouărul" este mediul în care se fac de obicei revelaţiile. Mugetul boului este expresia, ilustrarea directă a doctrinei primordialităţii sunetului printre calităţile sensibile şi, pe un plan mult mai înalt, a creaţiei lumii prin Verb. Or, ce este întemeierea unei ţări, cînd este instituită tradiţional, decît o „imitare" a creării lumii? Este analog unui *Fiat* cosmogonic şi mugetul bourului reprezintă acest *Fiat* pentru Moldova.

Relevăm perfecta concordanţă a acestei presupuneri cu textul din Rig-Veda, citat mai sus: „de abia născut, Taurul

se puse să mugească", moartea echivalînd ciclic cu naşterea, Bourul s-a născut în Vede şi a murit în Moldova.

„Noii, mai preurmă, avîndu-l moşie,
Tot acel vechi nume mai vestindu-l şie."

„Noii" (nu pronumele personale) ci „cei noi", care continuăm în altă epocă pe cei „vechi", ca depozitari ai aceleiaşi predanii. Dar ca să ajungă de la „vechi" la „noii", tradiţia Bourului a trebuit să se transmită fără întrerupere prin generaţiile intermediare.

Se cunoaşte complexitatea cuvîntului „moşie", să ne apărăm moşia şi neamul este o expresie încă vie, deşi e aproape exclusiv întrebuinţat în sens de proprietate rurală. Este deajuns însă să încercăm să-l traducem într-o limbă străină ca să ne dăm seama cîte sensuri rămîn pe dinafară. În franceză, de exemplu, se tălmăceşte cu „terre", „domaine", dar cum poţi reda faptul că moşia vine de la moş, că acest moş poate fi real, dar şi legendar, mitic, ca *pitri* hinduşi, adică generator al unei familii, dar şi al unei ţări întregi care şi ea este o „moşie". De la moşie vine „moştenire", cu toate sensurile pe care vrei să le dai cuvîntului, pînă la cele mai înalte, în sensul de moştenire a tezaurului spiritual.

Căci e incontestabil că aici Dimitrie Cantemir înţelege prin „moşie" tradiţia Bourului, pe Bour însuşi şi Numele lui manifestat în tunet; tăcut este „moşie" şi în sensul obişnuit, pentru că din ea ne tragem seva, hrana, continuitatea, raţiunea de existenţă prin legiuită predanie; tot aşa cum pentru un creştin, Christos şi Numele lui sînt „moşie" în toate sensurile. „Vestindu-l şie" are un dublu sens. Bourul îşi pronunţă numele pentru el însuşi, la fel şi adepţii lui, de-a lungul veacurilor, tot „şie" pentru ei înşişi, probă aproape sigură a existenţei unei repetiţii rituale prin

transmisie directă, aşa cum este preconizată de *Mantra yoga* hindus. Bourul, numele lui, şi cei ce-l pronunţă fac un tot omogen.

Faptul că un grup uman se adună în *Numele Bourului*, rostindu-i numele, este un semn infailibil că avem de-a face cu o autentică organizaţie iniţiatică: „Travaliul unei organizaţii iniţiatice trebuie totdeauna împlinit «în numele» principiului spiritual din care purcede şi pe care este destinată să-l manifeste în lumea noastră. Acest principiu poate fi mai mult sau mai puţin specializat, conform cu modalităţile care sînt proprii fiecărei organizaţii iniţiatice; dar fiind de natură pur spirituală, cum o cere, evident, scopul oricărei iniţieri, e totdeauna, în definitiv, expresia unui act divin, şi o emanaţie directă a acestuia constituie propriu-zis «prezenţa» care inspiră şi călăuzeşte munca spirituală colectivă, pentru ca această să poată produce un rezultat efectiv, după măsura capacităţii fiecăruia din acei care iau parte la ea"[18].

Cantemir scrie„noii, mai preurmă", vorbind deci în numele unei colectivităţi care este ţara, dar în primul rînd un grup restrîns de reprezentanţi ai ei, grup de veghetori şi de Martori. „Noii, mai preurmă", adică prin transmiterea legitimă prin veacuri. Avînd moşie pre Bour şi Numele lui, sînt prin acest fapt depozitarii misterelor Bourului, fructificîndu-le, ca şi strămoşii, cum se face cu o moşie pămîntească. „Tot acel vechi nume mai vestîndu-l şie". La distanţă de două versuri, Dimitrie Cantemir repetă pe „vestind". Nu este o indicaţie rituală? „Vestirea" nu consta într-o repetiţie a unui nume sacru, în felul preconizat de *Mantra-Yoga?* „Mugetul" acesta tăcut nu este o monosilabă

[18] René Guénon, *Travail initiatique collectif et „présence" spirituelle.* „Etudes traditionelles", avril-mai, 1949.

sau o onomatopee necunoscută nouă transmisă de-a lungul veacurilor, din generaţii în generaţii? Repetiţia lui rituală nu actualiza pentru depozitarii „moşiei", *illud tempus* primordial şi veşnic al obîrşiilor? Nu era un mijloc central de realizare spirituală cum este în mod curent, în India?

Toată dedicaţia este adresată, cum am spus, lui Ioan Antioh Vodă Cantemir, fratele lui Dimitrie, care domnea în momentul publicării *Divanului*. Dar cît de echivocă este şi mai departe!

„Întru această vreme cine-l stăpîneşte
O Dumnedzău sfinte, Tu îl ocroteşte."

Cine stăpîneşte şi ce stăpîneşte? Ţara, Bourul, Numele lui? Toate la un loc, dar în primul rînd pe Bour şi Numele lui, cum o indică foarte limpede „îl" din „cine-l stăpîneşte" care este masculin. Dacă ar fi fost vorba de ţară ar fi trebuit „cine *o* stăpîneşte". „Îl" desemnează de asemenea tezaurul, „depozitul" tradiţional, tot ce constituie o „moşie" spirituală.

„Cu mîna ta svîntă l-ai încoronatu-l"

E încoronat, fireşte, Domnul, dar şi Bourul.

„Şi braţul tău tare l-au întemeiatul"

Pe Bour, Numele şi moşia lui, pe ţară şi pe Domn în ordinea importanţei.

Toată poezia a fost înadins elaborată din echivoc şi ambiguitate, parcă anume făcută să se îndrepte, prin Domnul de atunci al ţării, spre adevăratul Domn din spatele lui, Domn fără de moarte, Domn perpetuu al Moldovei, din

care ceilalţi sînt numai emanaţii efemere; oricum i-am spune, Bour, IO, Dragoş, Ştefan cel Mare şi Sfînt, este vorba de şeful organizaţiei iniţiatice care păstra şi perpetua tainele Bourului şi ale Numelui său pe vremea lui Dimitrie Cantemir. Versurile se menţin în aceeaşi atmosferă îndoielnică pînă la sfîrşit.

„Părinţiască scară şi scaun şi scaunul dîndu-i". „Părinţiască scară dîndu-i" e incomprehensibil într-o dedicaţie obişnuită, unui Domn. Dar se ştie sigur că organizaţiile secrete au o ierarhie de grade simbolizată de o scară. În special, în mitraism, despre care am pomenit, unde de asemenea se celebrau misterele taurului, exista o scară simbolică ale cărei trepte erau făcute din cele şapte metale planetare. Repetarea de două ori a cuvîntului „scaun" arată că este vorba de două tronuri ale Moldovei, unul văzut şi celălalt nevăzut. Cu alte cuvinte, versurile se adresează în realitate cuiva căruia Ion Antioh nu era decît un reprezentant exterior:

„Cereasca ta armă, crucea întinzîndu-i,
Spata-i povăţeşte biruind pe toată
Vădzut, nevădzută vrăjmăşască gloată,
Cărunteţe vadză, bătrîneaţă-agiungă
Slăvit ferice şte-l cu viaţă îndelungă."

Concluzia ce se impune este imposibilitatea de a vedea în aceste versuri o firitisire convenţională. Atragem atenţia, cu toate că iese din obiectul studiului, asupra frumuseţii virile, solemn arhaice a versurilor.

* * *

Cerbul lunar goneşte spre Baia, probabil dinspre sud, vehiculat de saşii ce soseau în ţară mai ales pe Valea Trotuşului (este trecătoarea cea mai apropiată de actualele centre, Braşov şi Sibiu); este convergent cu Bourul solar, gonit dinspre nord. Punctul de joncţiune este Baia, capitală primă, nod vital al noului principat, Athanor predestinat. Că Bourul şi Cerbul, fuzionînd, produc un al treilea termen, proba o avem în altă parte: „Cerbul şi Taurul figurează deja în desenele rupestre din Iberia şi Liguria. Şi pe ceaunul din Gundestrup *zeul e prezentat între un cerb şi un taur*."[19] (subl.ns.)

„Era în adevăr în antichitate, ceea ce s-ar putea numi o geografie sacră, sacerdotală, iar aşezarea oraşelor şi a templelor nu era arbitrară ci determinată după legi foarte precise. Notă: *Timeul* lui Platon pare să conţină, sub o formă voalată, unele aluzii la ştiinţa de care este vorba [...] Dealtminteri, între întemeierea unui oraş şi constituirea unei doctrine (sau a unei noi forme tradiţionale, prin adaptarea definită de loc şi de timp), era un raport în sensul că prima era adesea luată ca să simbolizeze pe a doua. Natural, trebuiau luate precauţii speciale cînd era vorba de fixat amplasamentul unei cetăţi destinată să devie sub un raport sau altul o metropolă."[20]

Athanorul era numit şi matrice, ceea ce arată organicitatea; în acel de la Baia, s-a maturat *Sol-Luna* sub aspectele de *Cerb-Bour*. Prin moartea lor, a fost zămislit la întuneric şi-n măruntaiele Athanorului plodul Moldovei

---

[19] Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghi-Han*, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, 1980, p. 150.
[20] René Guénon, *op.cit.*, pp.123-124.

pînă cînd acesta a spart ghăoacea, purtat în leagănul de mătase dintre coarnele Totemului. Poate este în destinul ţării să fie purtată şi de acum acolo.

***

Se va înţelege după cele spuse că din perspectiva pe care am ales-o (înadins am pus cuvîntul perspectivă pentru a sublinia că sînt şi altele, în număr nedefinit, nici una excluzînd pe celelalte) aspectul politic al mitului este doar un reziduu, o dîră lăsată în glod de copitele cerbului şi a bourului. Dacă ne oprim, întîrziind la ele, pierdem din ochi fiara care se mistuie în codri. Aşa s-a întîmplat şi Atlantei în întrecerea ei cu Meleagru. Urma fiarei, *vestigium pedi*, trebuie să fie o directivă, un prilej de poticnire. Pentru adulmecarea urmei Bourului, se impune tenacitatea, perseverenţa, subtilitatea mirosului căţelei Molda. Nu sînt calificări de toate zilele... Căţeaua Molda este aspectul feminin al Ogarului, Veltro, cum îi spune Dante, analoagă în fond cu el şi cu aleşii, cărora pasiunea de cunoaştere le-a prins toţi ganglionii, iar şarpele le-a muşcat din leagăn călcîiul.